תלמוד ירושלמי · מפרשים · חידושי רידב״ז על תלמוד ירושלמי · סדר זרעים

חידושי רידב"ז על תלמוד ירושלמי דמאי

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חידושי רידב"ז על תלמוד ירושלמי דמאי

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חידושי-רידבז-על-תלמוד-ירושלמי-דמאי/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 6
הלכה ג 7
הלכה ד 8
פרק ב 11
הלכה א 11
הלכה ב 14
הלכה ג 15
הלכה ד 16
הלכה ה 19
פרק ג 20
הלכה א 20
הלכה ב 23
הלכה ג 25
הלכה ד 26
הלכה ה 30
פרק ד 31
הלכה א 31
הלכה ב 33
הלכה ג 35
הלכה ד 37
הלכה ה 37
פרק ה 37
הלכה א 37
הלכה ב 40
הלכה ג 41
הלכה ד 43
הלכה ה 43
הלכה ו 44
הלכה ח 45
פרק ו 47
הלכה א 47
הלכה ב 48
הלכה ג 51
הלכה ד 51
הלכה ה 51
הלכה ח 52
פרק ז 52
הלכה א 52
הלכה ב 54
הלכה ג 54
הלכה ד 55
הלכה ו 60
הלכה ז 60
הלכה ח 60

פרק א

הלכה א

אמר ר"י לפי שרוב מינין הללו באין מן ההפקר כו' אם היו נשמרין חייבין עיקרן לא מן ההפקר הן באין פי' עיקר הפטור לאו משום הפקר הוא בתמיה הרי מפורש בהך ברייתא דעיקר הפטור הוא משום הפקר וא"כ ע"כ דכדר"י הוא דאפילו ודאי פטור דהא ע"כ הפטור דהפקר הוא, ומשני פתר לה אחר רוב נשמרים פי' דלאו הפטור הוא משום דרוב הפקר הוא ז"א אלא עיקר החיוב הוא משום רוב נשמר דאינו חייב רק ברוב נשמר וכיון דאינו רוב נשמר פטור ולא בעינן רוב הפקר כדאמר ר"י ז"א אלא דרוב נשמר חייב וכיון דאינו רוב נשמר פטור. ונפ"מ בין ר"י לרשב"ל באינו רוב הפקר אבל אינו רוב נשמר דלר"י כיון דאינו רוב הפקר חייב. ולרשב"ל כיון דאינו רוב נשמר פטור. והנפ"מ ביניהם במחעמ"ח דלר"י חייב כיון דאינו רוב הפקר ולרשב"ל פטור כיון דאינו רוב נשמר ע"ז פריך איתא חמי אם הרוב משמרין ד"ה חייבין בין דמאי בין ודאי [אם אפילו לקחן בשבלין דהוי ודאי] ואי אין הרוב משמרין ר"ל דרוב אין משמרין דהוי הפקר ד"ה פטורין בין דמאי בין ודאי. ומתעמ"ת לית יכיל דתנינן מתעמ"ת דמאי וא"כ האיך אתה יכיל למימר לרשב"ל דמחעמ"ח פטור הא מפורש תנינן דמחעמ"ת הוי דמאי. על זה משני אמר ר"ז לא סוף דבר פי' לאו דוקא [וכן איתא בירושלמי כו"כ פעמים לא סוף דבר להוראת לאו דוקא] הקלין שבדמאי דאימתי הוו מחעמ"ח דמאי רק דוקא בדמאי עצמו משא"כ בקלין דהמיני' הללו מהקלי' לא דמי לכל המיני' שבדמאי דדוקא בדמאי עצמו הוי מחעמ"ח דמאי משא"כ בקלין דבקלי' אינו חייב רק ברוב נשמר אבל במחעמ"ח לא הוי דמאי משום דהקלי' לא חשיבי אצל ע"ה ואינו מקפיד עליהן ולא אכפית לי' כ"כ אם יעשרן כדאיתא במס' ברכות דף מ' ע"ב עיי"ש ובת ס' ז"ל במס' ע"ז דף י"ד ד"ה בנות שוח עיי"ש וא"כ לאו דוקא מתורץ רשב"ל בהפרש שבין קלין לדמאי עצמו אלא אפילו בדמאי עצמו נמי משכח"ל אוקימתא דרשב"ל דבמחעמ"ח פטור מן הדמאי דהא קי"ל בירושלמי במס' ביצה בפ"ק דלא דמי ספק בגופו לספק בתערובות דספק בגופו מותר וספק בתערובות אסור משום דיש כאן אחת לאיסור והיא מוכחת על כולן ועל כן הכא נמי אימתי מחצה על מחצה דמאי דוקא כשיש מחצה משמרין ומחצה אין משמרין כיון דיש אחת לאיסור מוכחת על כולן משא"כ בספק אם יש כאן משמרין או לא בזה לא הוי כמחעמ"ח דמאי וע"ז קאמר דאפי' דמאי עצמו משכח"ל במחעמ"ח דלא הוי דמאי דהיינו בספק כדמסיק תני והוא כמו לשון דאיתמר בבבלי דשייכי על פלוגתת אמוראים. וה"נ קאמר דאיתמר לפרש פלוגתת האמוראים הללו דר"י ורשב"ל נכנס לעיר שרובה עכו"ם

ספק הרוב משמרין ספק אין הר"מ ד"ה פטורין אפילו ודאי משום דהרוב מסייע להפטור כיון דאינו בחזקת חייב ואפילו בלא ספק רוב מעשרין נמי פטורין דאזלינן בתר רובא והא דנקט כר"מ הוא משום סיפא. נכנס לעיר שרובה ישראל כר"מ ס' אין הר"מ ד"ה חייבין כיון דהוי בחזקת חיוב. ספק רוב עכו"ם ספק ר"י ס' ר"מ ס' אין הר"מ דאין כאן לא חזקת חיוב ולא חזקת פטור בספק זה מחלוקת ר"י ורשב"ל אם מהני ספק הפקר דלר"י אינו פטור אלא דווקא ברוב הפקר ולרשב"ל אינו חייב אלא ברוב משמרין אבל במחע"מ בספק פטור ולא דמי ספק למחצה משמרין ולמחצה אין משמרין דהתם הוי דמאי כיון דיש מחצה משמרין מוכחת לאיסור משא"כ בספק לא הוי מחעמ"ח דמאי לרשב"ל וע"כ מתרץ ר"ז ב' תירוצים א' דלא סוף דבר הקלין דאימתי הוי מחעמ"ח דמאי הנ"מ בעלמא ולא בקלין משא"כ בקלין לא הוי מחעמ"ח דמאי וב' אפילו בדמאי עצמו נמי משכח"ל בספק משמרין דלא הוי דמאי משא"כ במחצה משמרין ומחצה אין משמרין רק במקום דאיכא חזקת חיוב לא מהני לכו"ע ס' משמרין והוי הס' ג"כ דמאי רק במקום דליכא חזקת חיוב ולא חזקת פטור בזה נחלקו ר"י ורשב"ל אם מהני ס' הפקר דלר"י לא מהני ספק הפקר ולרשב"ל מהני ספק הפקר ובעינן דווקא רוב נשמר:

ר"ה אמר ר' ירמי' בעי לית הדא פליגא על רשב"ל וירבו כל הרמונים על רמוני שיקמה ויהי' פטורין כיון דלא מצינו רמוני חייבים רק רמוני שיקמא א"כ פשיטא כדקאמר ר' יוחנן דע"כ רוב מינין הללו באין מן ההפקר דהא אין כלל רמוני חייב אלא רימי שיקמא בעולם וא"כ ע"כ דרוב רמוני באין מן ההפקר ע"ז משני א"ר יוסי תיפתר במקום שרוב משמרין פי' דתפס לישנא דלעיל דקמשני רשב"ל להברייתא אם הי' נשמרין חייבין דפתר לה אחר רוב נשמרין א"כ משכח"ל מקום דהוי רוב נשמר אף בלא שיקמא רק דשיקמא הוי דבר ברור ומפורסם לעולם אבל עכ"פ יש מקום דרוב משמרין דחייבין אף בלא שיקמא וע"ז פריך ר"י ב"ר ואין כל העולם לפניו וירבו כל הרימין שבעולם על רימי אותו המקום ויהיו פטורין דסוף סוף כל העולם לפניו דהוי רוב לנגד המקומות הנשמר דסוף סוף מקום דרוב נשמר הוי מיעוט לנגד כל העולם א"כ פשיטא דהוי כדאמר ר"י דרוב מינין הללו באין מן ההפקר דהא אפילו במקום דרוב נשמר גופי' בא מן העולם כולו ורובו קרוב הולכין אתר הרוב בשלמא לר"י פירש דברייתא אם היו נשמרין חייבין היא ה"פ דאם הע"ה אומר לו שהוא שמור או שהוא יודע בעצמו שהוא שמור משא"כ לרשב"ל דס"ל דבאמת אין רובן הפקר ע"ז קשה דהא באמת הוי רובן הפקר והאיך משכח"ל דלא הוי רובן הפקר בעולם אבל לר"י משכח"ל רוב נשמר בנודע שהדבר הזה שמור או דע"ה הגיד לו:

הלכה ב

א"ר אימי אין המשנה הזאת יוצאת ידי תרו"מ של דמאי מאי כדין תמן ר"מ ברם הכא רבנן פי' דלר"מ עשו חכמים חיזוק לדבריהם יותר משל תורה משא"כ לרבנן דלא עשו תיזוק לדבריהם כשל תורה ע"כ בדמאי פטור מן החומש ובש"ס דילן במס' ב"מ משני ג"כ דמתניתין דב"מ אתיא כר"מ דס"ל דעשו חיזוק לדבריהם מהא דהמביא גט ממנה"י. ובירושלמי מס' ערלה מביא הא דר"מ דעשו חיזוק לדבריהם מהא דרואה כתם ועיין בתוס' דמבאר עומק הענין מפני מה נחלקו התלמודים בזה:

ר"ז בשם רבנן בדין היה תרו"מ של דמאי כו' עיין בגליון שמקשה על הרמב"ם ז"ל ועיין בתוס' ותמצא תירוץ מספיק לזה:

רבב"ח בעי קומי ר' לא למה לי דמאי אפילו ודאי מבואר היטב הסוגיא הזאת בהר"ש ז"ל וה"פ דרבב"ח ור"ל מוקי מתניתין בתרו"מ ולפיכך מקשין מהברייתא דאין מביאין תרומה מן הגורן לעיר כו' אלמא דאפילו בודאי ואפילו רוב נמי מאבדין וא"כ קשה ל"ל מיעוט ול"ל דמאי אפי' רוב ואפילו ודאי נמי דינא הכי ע"ז א"ל דזה נפ"מ בין דמאי לודאי דאילו בודאי מצוה משום השבת אבידה להביא מן המדבר לישוב משא"כ בדמאי דאפילו משום השבת אבידה ליכא ואתא ר' יוסי ומוסיף ע"ז דמצוה להשיב אבידה בדבר מועט ר"ל כשיהי' הוצאה מועטת ואינו מצוה להשיב בדבר מרובה כשההוצאה מרובה וכ"ז בודאי אבל בדמאי אפילו בדבר מועט אינו מצוה להשיב אבידה דתנינן ומאבדין את מיעוטו בדרכים פי' דאפילו בהפסד הוצאה מועטת מאבדין ואח"כ שאל הגמ' עד כדון כשאין בידו מעות היו בידו מעות האיך הדין אם מותר לאבדו או דמחויב לחללו על מעות שיש לו בביתי וע"ז פשיט דר' נחומי ברי' דר"ת בר בא אמר אבא היה לו מעות בדסקיא ולא היה מחללו ולפ"ז מפרש להמתניתין דידן דקתני ומאבדין את מיעוטו בדרכים מיירי במע"ש ע"ז קאמר דאתיא דר"ח בר בא כר"ז דמפרש להמתניתין דמיירי במע"ש ודר"א כר"א דר"א דמפלפל לעיל עם רבב"ח בהקושיא דאין מביאין תרומה מגורן לעיר על הא דקתני במתניתין דמאבדין את מיעוטו דהוא נמי תרומה דהוא תרו"מ כן פי' הר"ש ז"ל ועיין בתוס' ותבין את כל הסוגיא בע"ה:

רבי ר' ינאי אמרי פחות מאוכל מותר לאבדו בפרוס אבל בשלם עד גרוגרות ר"י בשם רשב"י בשלם עד כגרוגרות ופריך בפרוס אפילו כמה מותר הכ"מ ז"ל בפ"ג מה' מע"ש היה גרס כאן גירסות להעמיד הפשט עי"ש והגר"א ז"ל בכי"ק בירושלמי שת"י גרס מה פליגין בפרוס יותר מאוכל ר"מ אמר לא פליגין כך אלא דבי ר"י אמרי פחות מאוכל

מותר לאבד בפרוסי כו' ר"י בשם רשב"י בין בפרוס בין בשלם עד כגרוגרת. ותלמידיו ז"ל גורסין מה פליגין לקולא ור"מ אמר לחומרא פליג:

הלכה ג

יין למוריית ויין לאלונטית כו' הן עצמו פטורין מן הדמאי מה אנן קיימין אין כרבי אפילו בדמאי כו'. הפ"מ ז"ל מפרש דפלוגתא דרבי וראבר"ש הוא בתוספת' הכא ומהרא"פ ז"ל וכן במסורת הש"ס מצוין ההיא דרבי וראבר"ש בפי"א במס' תרומות בירושלמי ה"א דגרסינן שם יין למורייס רבי מתיר וראבר"ש אוסר לפיכך אם עבר ונתנו רבי אוסר לזרים וראבר"ש מתיר לזרים, נמצא דלרבי לא בטל היין של תרומה ולא מקרא איבוד התרומה אבל לראבר"ש נקרא מאבד התרומה לפיכך לרבי צריך להיות חייב בדמאי ג"כ דהא בתרומה כה"ג אסור המורייס לזרים, ואי לראבר"ש אפילו בודאי פטור דהא היין נתבטל מן העולם וכמאן דליתא דמי עד שמכח זה מותר לזרים, ומשני אלא כרבי אנן קיימין רק מ"מ פטור מן הדמאי משום דבדמאי הקילו אעפ"י דלענין ודאי חשוב היין כאלו איתא בעין מ"מ לענין דמאי הקילו דבטל היין ופטור מדמאי וזהו פי' הנכון:

יין לקילור פטור מן הדמאי וחייבין בודאי הן עצמן, פי' כשלקח קילור גופי' מע"ה פטורין מן הודאי כן הגירסא בתוספתא, ופריך הכא את אמר פטורין מן הדמאי והכא את אמר פטורין מן הודאי פירוש דמ"ש ברישא גבי יין למורייס הן עצמן פטורין רק מן הדמאי וחייבין בודאי והכא פטורין אפילו מודאי, ומשני תמן ע"ג גופו בטל וכאן מכיון שנותנו לו הוא בטל פי' דברישא מרגיש גופו מן היין אבל גבי קילור וגבי מלוגמא אין היין נרגש בגופו אלא בהרטיה והתחבושת והיין נרגש רק בהרטיה והתחבושת אבל לא בגופו ותפס הכי האי לישנא דלקמן בסוף הפרק כדרך הירושלמי בכ"מ, ושם גרסינן כן שמן שהגרדי סך באצבעותיו חייב בדמאי מה שההורג נותן בצמר כו', מה בין זל"ז זה ע"ג גופו הוא בטל וזה ע"ג צמר הוא בטל, ופי' פשוט דהתם גופו מרגיש והכי אינו מרגיש רק הצמר והוא אינו מרגיש השמן רק הצמר, וע"כ תפס גם האי לישנא הכא כדרך הירושלמי בכ"מ דברישא ע"ג גופו בטל דגופו מרגיש מהיין משא"כ בהתחבושת אינו מרגיש רק הרטיה והתחבושת אבל לא היין, ופריך מקילור של עכו"ם דאסור בהנייי' והא אינו מרגיש הנאה בגופו מהיין רק מהקילור, ומשני שנייא הוא דכתיב ולא ידבק וגו' ופריך מכיון דאמרת דבע"ז אפילו שנתבטל היין מ"מ אסור מ"ש משמרים של ע"ז דשמרים שיבשו דמותרין משום דנתבטל הלחלוחית של יין ולמה מותרין הא בקילור דעכו"ם דנתבטל היין מ"מ אסורין משום הא דולא ידבק וגו', ואין לומר דלא אסר רק יין משא"כ שמרים של עכו"ם

אינו אסור כלל ז"א דאילו שמרים של עכו"ם שמא אינן אסורין בהנאה ומ"מ הא שמרים שיבשו אין בהם משום הניית עכו"ם:

רבב"ח בעי קומי ר"ז עד כדון בכסף מעשר של דמאי אפילו בודאי, ולכאורה יש להפך הגירס' אבל לפי הגירסא שלפנינו יש לקיים כמו שהוא [וגרסינן בכסף מעשר בדמאי ותיבת של מיותר] וה"פ דלר"מ דס"ל דמע"ש ממון גבוה הוא פטור מן המעשרות כדקי"ל בכל דוכתי דהקדש פטור ממעשרות דתבואת זרעך כתיב ולא של הקדש וכן מפורש כו"כ פעמים בכמה משניות הקדיש קמה וכו' הקדיש עומרים ופדה עומרים כו' דבשעה שהוא הקדש פטור מכל תרו"מ אפילו הקדישו לאחר מירוח ובהדיא גרסינן במס' פסחים ובמס' סוכה אמר ר"א עיסה של מע"ש לדברי ר"מ פטורה מן החלה ולפ"ז אפילו לקח בכסף מע"ש ודאי טבל נמי פטור דהא לקוח בכסף מע"ש הוי מע"ש וא"כ פטור מן המעשרות אליבא דר"מ בשלמא שירי מנחות אף דהוי הקדש ופטור מן המעשרות מ"מ דוקא מן הדמאי פטור אבל אם לקח ודאי טבל לא הוי שירי מנחה כלל כדקי"ל במס' פסחים דף מ"ם ובכמה דוכתי ממשקה ישראל מן המותר לישראל מכאן אמרו אין מביאין נסכים מן הטבל, [וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מאיסורי המזבח דה"ה מנחות] דהגם דמנחות פטורין מן תרו"מ ולא הוי שוב טבל מ"מ אינו מותר רק לכהנים ואנן בעינן ממשקה ישראל מן המותר לישראל [ומובן בזה הא דממעטינן ממשקה ישראל רק איסור טבל ולמה לא תפיס איסור אחר כגון כלאי הכרם דמשום דאיסור אחר אסור אף לכהנים אבל איסור טבל לא הוי איסור לכהנים דהא דכשיקדישו למנחה פקע איסור טבל מ"מ ממעטינן לי' ממשקה ישראל דאינו נתקדש המנחה כלל רק ממה דמותר לישראל קודם ההקדש] לפיכך שפיר נקע מתניתין דשירי המנחות פטורין רק מדמאי אבל בודאי לא הוי בקדושת מנחה כלל, אבל לקוח בכסף מע"ש יש מקום לומר דכיון דחל עליו דין דמע"ש בלקוח בכסף מע"ש א"כ י"ל דפטור אפילו מודאי למ"ד דממון גבוה הוא והא דנקט דמאי היא כדאמר לעיל דמשום דבכ"מ לא תני אלא דמאי כו' עיי"ש דמביא ראיה מהאי מתניתין גופי' דתני מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי ולא שנו בין דמאי לודאי וא"כ י"ל דלקוח בכסף מע"ש פטור אפילו בשל ודאי, או די"ל דמתניתין ר"י הוא למ"ד דס"ל דמ"עש ממון הדיוט הוא וע"כ אינו פטור רק בשל דמאי אבל לא בשל ודאי וה"פ דמבעי' ליה עד כדון בכסף מע"ש של דמאי ר"ל דפטור מטבל של דמאי ומבעי' לי' אם אפי' בשל ודאי ונשאר באיבעי':

הלכה ד

מהו למקבע שני במקום ראשון. פי' מהרא"פ ז"ל ופ"מ ז"ל לא הבנתי, ולפענ"ד ה"פ דהא במשנה לקמן (בפ"ה) וכן בכמה מקומות גרסינן ומעשר שני בצפונו או בדרומו

וכן גרסינן לקמן (פ"ה ה"ב) מהו תנאי בית דין שהוא קובע מעשר ראשון בצפונו ומע"ר בדרומו ותרו"מ בצפון צפונית ואוכל השאר דהתנאי ב"ד הוא שיהא מותר לאכול השאר עכ"פ תנינן בלשון דמע"ר בזוית זו ומע"ש בזוית זו ואילו תרו"מ ומע"ש קובע בחד מקום כדאיתא במשנה ובברייתא שם הרי הוא מעשר ושאר מעשר סמוך לו ע"ש נמצא דמע"ר ותרו"מ קובע בחד מקום וקובע תחלה התרו"מ ומעשר הסמוך לו ואח"כ קורא שם מעשר ואח"כ קורא שם תרו"מ אבל הקביעות מקום הוא ביחד אבל מע"ש קובע בזוית אחרת, ע"ז שאל אם דוקא הוא שיקבע מע"ר בזוית זו ומע"ש בזוית אחרת או לאו דוקא אלא דיכול לקבוע מע"ש במקום ראשון ולומר ג"כ ומע"ש סמוך לו או דילמא דוקא הוא כדתני במתניתין ומע"ש בצפונו או בדרומו כדי שלא יכנוס משהו ממע"ר לתוך מע"ש וממע"ש לתוך מע"ר, ואע"פ שתנאי ב"ד הוא על מדידת תרו"מ ומע"ר על המדידה בכדי שהדעת טועה, כדאיתא (בפ"ה), התם משום דלא אפשר בענין אחר משא"כ הכא דיש תקנה זו בזוית זה וזו בזוית זה ליכא תנאי ב"ד וחיישינן או דילמא במע"ר ומע"ש לא חיישינן באומד הדעת דמדידה, ופשיט מריב"ש אייתי לי אריסא פירי א"ל צא וקבע שני וחזר וא"ל צא קבע ראשון ולמה לא אמר לו שיקבע בזוית אחרת וחש לומר שמא קבע שני במקום ראשון הדא אמרה שמותר לקבוע שני במקום ראשון. (וכעת ראיתי בכ"י מתלמידי הגר"א ז"ל פירושו ואינו מובן לי דהא פשיטא דלאחר פדיון מע"ש חייב בראשון דהא קיי"ל הקדיש קמה ופדה קמה חייב הרי דחייב לאחר פדיון ההקדש דחוזר עליו החיוב, ע"כ נראה לפענ"ד דזה אינו מהגר"א ז"ל ובירושלמי שת"י מבואר דתיבת וחש לומר שנמחק, הוא מתלמידיו ולא מהגר"א ז"ל). עולא בר ישמעאל בשם ר' יוחנן פוטר אדם את טבלו כו' מביא סאה אחת של טבל ועושה אותו שני ופודהו וחוזר ועושה אותו תרומת מעשר למקום אחר, פי' דעושה אותו ראשון ותרומת מעשר, וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ז ממעשר דעושה אותו מע"ר דאל"כ האיך יעשנה תרו"מ אם יפריש עליו מע"ר ממקום אחר אלא ע"כ דחוזר ועושה אותו ראשון ע"כ יכול לעשותו תרו"מ על מקום אחר ומדקאמר פוטר אדם את טבלו לכתחילה ואינו עובר בל"ת דמקדים מע"ש לראשון הוא משום דס"ל דאימתי עובר בל"ת דוקא במקדים שני ואח"כ נותן ראשון מתבואות הכרי משא"כ בשחוזר ועושה אותו גופי' ראשון כיון שחוזר השני גופי' לראשון אינו עובר בל"ת, כי נחת עולא לתמן אמרה בשם ר' יותנן חברון עליו החברים להקשות על דבריו והתיב ר"ש ממתניתן היו לפניו ב' כלכלות ואמר מעשרות של זו בזו ותני עלה נוטל מן השניה ב' עישורין ב' המעשרות על הראשונה ועל השניה, וא"כ לפ"ז הוא עובר בל"ת כדאיתא במס' תמורה (דף ד') דעובר בל"ת שהקדים ליתן שני על

הכלכלה ראשונה לראשון מהכלכלה שניה דהא נקבע תומ"י ב' המעשרות ראשון ושני על הכלכלה הראשונה, ואח"כ נותן ראשון ושני עליו גופיה וא"כ נמצא דהקדים מע"ש על הכלכלה ראשונה קודם המע"ר של כלכלה שני' [עיי"ש בתוס' ז"ל וכן בירושלמי מפורש בהדיא כן והתוס' ז"ל מביאין הירושלמי דפ"ז] ואין לו שום עצה שלא יעבור בל"ת ואי כדס"ל לעולא בר ישמעאל בשם ר"י דיכול לחזור השני גופי' לראשון ולא יעבור בל"ת א"כ קשה למה תנינן בברייתא דנותן ב' המעשרות מכלכלה שני' בעד הכלכלה הראשונה ובעד עצמה ולפ"ז ע"כ דעובר בל"ת, הא יש לו עצה שיחזור ויפדה המע"ש שהפריש בעד הכלכלה ראשונה ויחזור לעשות אותו ראשון על הכלכלה שני' ולא יעבור בל"ת כן הקשו עליו בבבל, וע"ז מפלפלין ר' מנא ור"ח אם שפיר הקשה או לא דר"מ ס"ל דשפיר הקשה כדמסיק אר"מ ואין שני שבראשונה כלומר השני שהופרש על הכלכלה הראשונה טבול לראשון מן הכלכלה השני' בתמי' הא עדיין טבול הוא על מע"ר א"כ שפיר הקשה ר"ש דיש לו עצה שלא יעבור בל"ת דהא יכול לעשות השני למע"ר דהא עדיין טבול הוא על מע"ר וא"ל ר"ת דז"א קושיא משום דר"ח אזיל לטעמי' דס"ל בשם ר"י גופי' לקמן במס' תרומות (פ"ק) דבנוטל להפריש על הכרי ויש מותר בידו המותר הזה אע"פ שניטל לשם הפרשה מ"מ מתוקנת היא גופי' כמו הכרי משום דנעשה כאומר הרי זה תרומה עליו ועל הכרי דלמטה ונקבע עוד גרגיר מהמותר עליו אע"ג דהוגבה לשם הפרשה לתקן אתרים מ"מ מתוקנת היא גופי' כמו הכרי והא מדומע תרומה עם החולין דכל מה שנטל לשם הפרשה נכנס בכלל הפרשה שיהא מתוקן עי"ש והא דאיתא בש"ס דילן בכמה מקומות המרבה במעשרות מעשרותיו מקולקלים, ופי' רש"י ז"ל משום דמעורב מעשר עם הטבל, לשיטת ר"י בירושלמי כדאמר ר"ח בירושלמי בשמו אינו כן אלא דמעורב מעשר וחולין משום דמה שהגביה לשם הפרשה לתקן נכנס בכלל הפרשה ונתקדש עוד גרגיר גם בחלק המותר הנגבה כדי לתקן אותו גופי' והא דתנא המרבה במעשרות מעשרותיו מקולקלים אע"פ דהוי מעשר וחולין א"כ מותר לאכול מבואר בירושלמי (בפ"ה דמס' דמאי ה"ד) דהקלקול הוא משום הפרשת תרו"מ דשמא יפגע להתרו"מ בחלק החולין שבו עיי"ש מפורש, וא"כ לשיטת ר"ח בשם ר"י גופיה בירושלמי שפיר ניחא דלא קשה קישית ר"ש, משום דכיון דקבע ב' המעשרות ראשון ושני בהכלכלה השניה על הראשונה והוי כמו שהוגבה ב' המעשרות לתקן הכלכלה הראשונה נמצא כמו דמתוקן הכלכלה ראשונה מן הראשון כן נמי המע"ש שהוגבה לשם הפרשת שני נתקנת היא מן המע"ר הזה כמו הכלכלה ראשונה בעצמה כדס"ל לר"ת בשם ר"י דהוי כאומר הר"ז תרומה עלי' ועל שלמטה וא"כ נקבע בהכלכלה שיעור המע"ר גם

על תיקון המע"ש מן הראשון כמו גוף הכרי וא"כ לפ"ז הכלכלה השניה מתוקנת היא מן טבל דמע"ר וא"כ האיך יכול לעשותו ראשון כיון דאינו טבל לראשון והיינו דגרסינן אר"ח תמן כרי שהוא טבול לראשון ולשני ר"ל בהא דר"י דטבול הוא לראשון ולשני אם עשה אותו שני יכול לחזור אותו לראשון משא"כ הכא גבי כלכלות שני שנתקן מחמת ראשון ר"ל מחמת המע"ר שנתן עליו ועל הכלכלה את חוזר ועושה אותו ראשון בתמי', ועיין בתוס' ותמצא שיטה עמוקה בזה בע"ה:
סליק פירקא בס"ד:

פרק ב

הלכה א

אר"א ל"ש אלא בלוקח מישראל אבל בלוקח מעכו"ם ודאי כן גירס' המרא"פ ז"ל והפ"מ ז"ל וכן מוכח הוא ופי' דבלקח מישראל אפי' אי רוב א"י נתונה ביד עכו"ם מ"מ הוי דמאי שמא עישר המוכר אבל בלוקח מעכו"ם הוי ודאי דהא המוכר בודאי לא עישרן, ור"י ס"ל אפילו בלוקח מן העכו"ם הוי דמאי הגם דהמוכר בודאי לא עישרן, אבל מכיון שבא מא"י ורוב א"י נתונה ביד ישראל א"כ הוי דמאי וקאמר הגמרא דר"א כבר מימר רוב א"י נתונה ביד עכו"ם ע"כ הוי ודאי אם לא בלוקח מישראל, דיש לומר דהמוכר עישרן, ור"י סבר מימר רוב א"י נתונה ביד ישראל, ע"כ אפילו בלוקח מעכו"ם הוי דמאי אפילו דחזקת כל מה שביד העכו"ם הוי אינו מעושר מ"מ רוב דישראל הוא לנגד החזקה והוי דמאי וע"ז קאמר דאפילו דיסבור ר"א רוב א"י נתונה ביד ישראל מ"מ לא חשוב רוב לנגד החזקה משום דכיון דהוחזק פעם אחת ליקח מעכו"ם והרבה פעמים ליקח מישראל א"כ ר"א חש למיעוט משים דהוי קבוע כדאיתא בירושלמי במס' כתובות (פ"א) דברוב פעמים מוחזק כך ומיעוט פעמים מוחזק כך ומסופק לנו מאיזה פעם הוי פעם ההוא חשוב קבוע ואימתי אזלינן בתר רובא הנ"מ בדלא מוחזק לן פעם אחת במיעוט ע"כ אזלינן בתר רובא משא"כ במוחזק פעם אחת רק במיעוט והרבה פעמים ברוב חשוב כקבוע כט' מקומות איקבע לכשר ומקום אחד איקבע לאיסור וא"י מאיזה מקום חשוב קבוע ואין הולכין אחר הרוב וע"כ כיון דהוחזק מיעוט פעמים שלוקח מעכו"ם ע"כ חשוב קבוע ולא אזלינן בתר רוב פעמים וע"כ לא הוי רוב לנגד החזקה דמה שביד העכו"ם אינו מעושר, ומסיק כהדא סורקיא שהיתה מסתפקת יום אחד מן האיסור נעשה אותו היום הוכיח לכל הימים, כיון דהוחזק פעם אחת לאיסור חשוב קבוע, וכשמסופק לנו מאיזה פעם היא אם מהרוב ימים או מהמיעוט ימים הוי קבוע כיון דמוחזק יום אחד לאיסור,

וה"נ לא חשוב לילך אחר רוב פעמים שלוקח מישראל כיון דהוחזק פעם אחת שלוקח רק מעכו"ם והוי לן ספק על הפעם ההיא מאיזה פעם היא חשוב קבוע, וכיון דליכא רוב לנגד החזקה ממילא מעשר ודאי, ע"ז פריך ר' יוסי לטעמי' (במס' כתובות) דס"ל שם דמיעוט פעמים ורוב פעמים לא חשוב קבוע ומדחה שם הראיה מההיא דסירקית מקשה ע"ז אי ס"ד דרוב פעמים ומיעוט פעמים חשוב קבוע א"כ האיך מקבלין גר בא"י דהא מוחזק פעם אחד שבא אצלינו במקום ההוא עכו"ם מעמון ומואב דסמוך לא"י ורוב פעמים באים עכו"ם משאר אומות, וא"כ כשבא להתגייר לא נקבל אותו דהוי לן למיחש שמא מעמון ומואב הוא ולא ניזל בתר רוב עכו"ם שבעלם, אלא ע"כ דבהוחזק פעם אחת כך ורוב פעמים כך ומסופק לן על הפעם ההיא אזלינן בתר רובא, אלא כיני ר"א סבר מימר רוב א"י נתינה ביד עכו"ם ע"כ לא הוי דמאי רק בלוקח מישראל משום שמא עישרן המוכר, משא"כ בלוקח מן העכו"ם הוי ודאי משום דחזקה מה שביד עכו"ם הוא אינו מעושר וליכא רוב נגדו, ועוד מן הדא ר"ז כו' רוב עכו"ם או רוב ישראל אלמא דתלי ברוב, מתניתא מסייע לדין ומסייע לדין מתניתא מסייע לר"א התגר בכ"מ דמאי אימת בזמן שרוב מכניסו מישראל, אבל מן העכו"ם ודאי, פי' דהלוקח מתגר עכו"ם, אע"פ שהוא עכו"ם, כיון דהוא תגר הוי דמאי אימתי בזמן שרוב מכנסו מישראל, פי' דוקא בדידעינן שרוב האוצר שלו מישראל, אבל הלוקח מן העכו"ם סתם שאינו תגר ודאי, וא"כ מדקתני דוקא בידוע שרוב מכנסו מישראל משמע דרוב א"י נתונה ביד עכו"ם, דאל"כ פשיטא דעכו"ם תגר הוי דמאי משום דכיון דתגר הוא ורוב א"י נתינה ביד ישראל א"כ פשיטא דאזלינן בתר רובא, אלא ע"כ דמא"י אין ראי', דהא רוב א"י נתונה ביד עכו"ם, ע"כ בעינן דוקא שיהא רוב מכנסו מישראל, מתניתא מסייע לר"י מסיפא דהא מתניתא דתני עלה ר' נחמיה פליג ואמר דלא בעינן גבי תגר רוב מכנסו מישראל, אלא אחד עכו"ם ואחד ישראל אחד כותי ואחד ע"ה פי' דלא בעינן רוב מכנסו מישראל אלא אחד נכרי ואחד ישראל כו' כדמפרש פעמים שהוא לוקח פעם אחת מן העכו"ם פעם א' מישראל פי' אפילו לקח פעם מזה ופעם מזה נמי הוי דמאי ולא בעינן רוב מכנסו מישראל אלא אפילו פעם מזה ופעם מזה, וע"ז הק' רחב"א קומי ר"מ ממי לקח האיש הזה פי' דהלוקח דלקח מתגר הזה מי הוא התגר ונחזי אנן מי הוא אם הוא ישראל יהא דמאי [א"נ יש לפרש דקס"ד דהתגר הוא ישראל וע"כ פריך נשאל את התגר ממי לקח, אבל ז"א כי משני דמיירי בתגר עכו"ם למה לי לשנויי דישראל ועכו"ם מטיילין לפניו הא אפי' בלא טיול, אלא דלקח ממש נמי תגר עכו"ם אינו נאמן אלא כדפרשנו] דשמא התגר הפריש, אי התגר הוא נכרי כיון שלקח פעם מזה ופעם מזה הו"ל להיות ודאי כיון דליכא

רוב לנגד החזקה צ"ל ודאי כדלעיל אפי' אי' רוב א"י נתונה ביד ישראל מאי מהני הא ראינו שלקח פעם מנכרי ופעם מישראל וע"ז משני תפתר שהתגר הוא עכו"ם, ועכו"ם וישראל מטיילין לפניו דמאי פי' לפיכך הוי דמאי פי' דלעולם מיירי בתגר עכו"ם ואף שראינו דמטייל עם עכו"ם וישראל ולא' שראינו ממי לקח ע"כ תלינן שלקח מישראל כיון דרוב א"י נתונה ביד ישראל אמרינן דהולכין אחר הרוב ואמרינן דהתבואה באה לו מיד ישראל, ולא בעינן שיהא רוב מכנסו מישראל, ע"כ מסייע מהך מתניתא לר"י דרוב א"י נתונה ביד ישראל ולא בעינן רוב מכנסו מישראל אלא דבתגר עכו"ם הוי לעולם דמאי אפילו שראינו שמטייל גם עם העכו"ם מ"מ כיון שמטייל גם עם ישראל אזלינן בתר רובא ותלינן שלקח מן הישראל, והתיב ר"ה מרמוני בדן דע"כ מיירי בלקח מן העכו"ם א"כ משמע מזה דשאר כל הדברים הוי דמאי, ומשני דמיירי בלקח מישראל ומ"מ הוי רמוני בדן ודאי משום דאגרונימוס הי' דחקו למכור טבלים וע"כ הוי אף מישראל ודאי אבל בשאר כל הדברים דמאי דוקא בלוקח מישראל:

שביעית ישראל משמטין, ועכו"ם פטורין, וישראל ועכו"ם רבין על כותיים בשאר שני שבוע דמאי, דיהודאי ישראל מתקנין ועכו"ם פטורין, ישראל ועכו"ם רבין על כותיים, פי' דלא נחשדו ישראל על השביעית כדאיתא במס' גיטין (דף נ"ג) ע"כ הוי ישראל ועכו"ם רוב לנגד הכותיים, משא"כ מעשרות חשודין ע"ה כמו הכותיים והי' לנו למימר דיהא ודאי דישראל וכותיים רבין על העכו"ם, אך דכיון דאיכא יהודאי ישראל, פי' ישראל הכשרים, דמתקנין. ע"כ די לנו דלא הוי ודאי משום דלענין ודאי הוי ישראל ועכו"ם רבים על הכותיים, ודי לנו להצטרף ישראל ונכרים להרבות על הכותיים שלא יהא ודאי משום דאיכא יהודאי ישראל [פי' ישראלים החשובים] דמתקנין ובלא זה הי' הכל ודאי משום דהיינו מצטרפין ישראל וכותיים דמתקנין ע"כ די לנו דלא הוי ודאי משום דלענין ודאי הוי ישראל ועכו"ם רבים על הכותיים, ודי. לנו להצטרף ישראל ועכו"ם להרבות על הכותיים שלא יהא ודאי משום דאיכא יהודאי ישראל [פי' ישראל החשובים] דמתקנין ובל"ז היה הכל ודאי משום דהיינו מצטרפין ישראל וכותיים להרבות על העכו"ם, אך משום. דאיכא יהודאי ישראל מתקנין ג"כ ע"כ אנחנו מצטרפין ישראל לעכו"ם להרבות, וא"כ בשביעית ובמעשר מצטרפין ישראל לעכו"ם להרבות אך בשביעית הצירוף הוא כל ישראל לענין לפטור לגמרי ובמעשרות הצירוף הוא רק יהודאי ישראל [הוא ישראלים הכשרים] הוא לכל הפחות לפטור מדמאי:

ואי בעית מחמרי' אנפשי' אשתוי לחברך כן גי' הכ"מ ז"ל פי' תספר זאת לתברך, ומהרא"פ ז"ל מפרש דהחומרא הוא משום דעכו"ם גזל את השדה מישראל:

יונה בעי היתה שדהו זרועה ירק ובא ומצא אורז, פי' דהא דרך הוא דזורע ירק ועולה כמו ספיחין אורז, אורז מלמעלן וירק מלמטן ירק מותר ואורז אסור הא שניהן נזרעו במקום אחד א"כ צ"ל דין שניהן שוה רוב השדות הללו עושות מינין הללו, פי' כיון דרוב השדות עושין מינין הללו ולא בדרך מקרה, א"כ צריך להיות דין שניהן שוה כמו דאורז אמרינן שהוא מא"י כן נמי ירק [ותיבת אבל מחרי הגר"א ז"ל בירושלמי שת"י] ומשני אפילו תימר רוב השדות הללו עושות רוב מינין הללו, רוב המינין הללו אין באין אלא מן האיסור, פי' אע"פ שהמינין הללו נתגדלו כאחת מ"מ אינן באין לחו"ל אלא דוקא רוב מינין הללו באין מן א"י לחו"ל:

חד טעין דצמוקין עאל לטבריא שאל גמליאל זוגא לרבי בא ב"כ א"ל אין כל א"י כו' ואין כל א"י כו' אלא כן א"ל אין מקום בא"י כלומר לאו כל א"י אלא מקום בא"י ור"ל מקום אחד אין עושה משאוי של צמוקים וע"כ דבא ממקום אחד ע"כ תלינן דלאו מא"י הן אלא מחו"ל דבא ממקום אחד:

חד אמר אחר מקומו לחומרא אפילו עומד בחו"ל אזלינן לבתר המקום שבא משם חורנה אמר אחר מעמדו וכיון שעומד במקום היתר תלינן שמכאן הוא ומותר וכן מוכח מהא דבסמוך:

הלכה ב

תני אר"י מימיהן של בע"ב כו', אר"י חבירין אינן נאמנין לא לאכול ולא להאכיל א"ר יוסי חבירין חשודין לאכול ואינן חשודין להאכיל, כן גירסת הגר"א ז"ל בשנות אליהו מתניתא פליגא על רבי יוסי על עצמו אינו נאמן האיך יהא נאמן על של אחרים, פי' דמשמע דבאכל ממנו חיישינן שאנל דבר שאינו מתוקן, מילהון דרבנן מסייעין ר' יוסי כו' לא אמרינן אלא בסוף אבל בתחילה, פי' בשעה שהוא מקבל אף ר' יהודה מודה דצריך לקבל עליו אין תימר חברים אינן נאמנים לא לאכול ולא להאכיל מה בין בתחלה מה בין בסוף, פי' בשלמא לר' יוסי ניחא דבתחלה צריך לקבל עליו אף שלא לאכול הגם שאינו חשוד להאכיל, אבל לר' יונה דס"ל דחשודין אף להאכיל א"כ אף באוכל דבר איסור לא מפסיד הנאמנות א"כ מה בין תחלה מה בין סוף, למה צריך לקבל בתחלה, ומשני דלעולם כר' יונה, והא דמפליג בין תחלה וסוף הוא כדתני המקבל עליו להיות נאמן חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו, החשוד על דבר אחד חשוד על הכל, ריא"א אינו חשוד אלא לאותו דבר בלבד, פי' דר"י לא פליג רק על הסיפא החשוד על דבר אחד, אבל על הרישא המקבל עליו להיות נאמן חוץ מדבר אחד לא פליג א"כ ש"מ דבתחלת קבלה מודה ר"י ולא פליג רק בשנחשד על דבר אחד ס"ל דאינו חשוד על הכל, ובמתניתן

דקאמרי לי' רבנן, ע"ע אינו נאמן האיך יהא נאמן על אחרים היינו לדברי ר"י קאמרי אע"פ דלדידך החשוד על דבר אחד אינו חשוד לכל מ"מ הכא דבזה גופי' הוא חשוד גם אתה מודה בזה, אבל לרבנן בלא"ה החשוד על דבר אחד חשוד לכל כן פי' בשנות אליהו ז"ל:

הלכה ג

הא מכלל דהוא מודה בקמייתא לית הדא פליגי עלי' דר' יונה דר"י אמר חבירין אינן נאמנין לא לאכול ולא להאכיל, כן הוא לפי גירסת השנות אליהו ז"ל, וה"פ דבשלמא לר' יוסי לא קשה אבל לר' יונה קשה דלמה במשנה דלעיל גבי מעשרות קאמר ר"י המתארח אצל ע"ה נאמן, והכא לא קאמר דמתארח אצל ע"ה נאמן משמע דמודה ר"י בזה ומ"ט הוא בשלמא לר' יוסי דס"ל דמיירי בחבירין דחשודין לאכול ולא להאכיל וע"כ אין כאן חשש שמא אכל דבר איסור ניחא דהתם אין כאן חשש שמא אכל דבר איסור אבל הכא החשש במתארח שמא נטמא במגע, ע"כ גם ר' יהודה מודה, משא"כ לר' יונה דס"ל דאף התם חשוד הוא לאכול ולהאכיל א"כ הוי לן גם שם החשש שמא אכל טבל, ומ"מ ס"ל לר"י דנאמן וא"כ קשיא מ"ש הכא בטהרות דמודה, ומשני דלא דמי דהתם בטבל הגם דחשוד על אכילת עצמו מ"מ נאמן שלא יכשיל אחרים משא"כ בטהרות באם חשוד שנטמא א"כ ממילא יטמא הטהרות כיון דחשוד דנטמא גופו א"כ ממילא נטמא הטהרות, ופריך ואפילו על דר' יוסי נמי קשה דלמה במתארת גבי טהרות מודה דחיישינן כיון דנתארח אצלו שמא נגע בו הע"ה וטימא אותו, ומ"ש גבי מעשרות דלא חייש דס"ל דבע"ה החשוד לאכול בעצמו ואינו חשוד להאכיל ואצל הע"ה הזה אם נתארח אצלו לא אבד הנאמנות, א"כ ה"נ גבי טהרות נימא ג"כ אם נתארח אצל ע"ה דהוא חשוד בעצמו על טומאה ואינו חשוד לטמא אחרים לא איבד הנאמנות, ולתני ג"כ ר"י אומר המתארח אצל ע"ה נאמן ויהיה כגונא דרישא דהע"ה הזה חשוד לטומאת עצמו ואינו חשוד שיטמא להחבר ע"כ נאמן, ומשני דלא דמי דגבי טהרות מי שהוא חשוד על טומאת עצמו חשוד ג"כ שיטמא אחרים דטהרות חמירא ממעשרות בנאמנות, דמעשרות משכח"ל שיהא נאמן שלא להאכיל לאחרים אע"פ שהוא אוכל, משא"כ בטהרות מי שאינו נאמן על עצמו לא נאמן גם שלא יטמא לאחרים, ומביא ראי' דטהרות חמירא ממעשרות בנאמנות דתני הנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות, אבל הנאמן על המעשרות אינו נאמן על הטהרות:

תני כל הבא צריך לקבל עליו אפי' חבר ת"ח, פי' דאיתא בירושלמי (בפ"ק דמס' ביצה) דתלמיד חכם מדריגה קטנה מן חכם, על זה קאמר דאפילו חבר תלמיד חכם צריך גם כן לקבל, אבל חבר חכם אין צריך לקבל כדמסיק, אבל חכם שישב בישיבה הוא חבר חכם

ואינו בגדר תלמיד חכם אין צריך לקבל משום דאמרינן דבודאי קיבל עליו משעה שישב ור' לא פליג וס"ל דוקא בשידעינן שקיבל עליו משעה ראשונה, אבל בסתמא לא אמרינן שבודאי קיבל דיכול להיות חבר חכם, ומתנהג בטהרות כע"ה אם לא בידעינן שקיבל ע"ז פריך לי' ר' יוסי אם בידעינן דוקא שקיבל בזה אפילו עם הארץ גם כן נאמן, א"כ מה חילוק יש בין חבר חכם לע"ה, ומסיק דאתא דר' לא כרשב"ל דבסתמא לא אמרינן, דודאי חבר חכם קיבל עליו דהא רשב"ל הוי סליק לאילן דבי ר"י כו' ע"ה אני אצל טהרות:

הלכה ד

הכא את אמר הלוקח מפריש כו', ר' יונה אמר איתפלגין ר"א ור"י חד אמר כאן בעושה בטהרה וכאן בעושה בטומאה, וחורנה אמר כאן במידה דקה כו', פי' הסוגיא הזאת עפ"מ שפסק הרמב"ם ז"ל (בפ"ט מה' מעשר הי"ב) וז"ל ז"ל הנחתומים כו' אלא תרו"מ בלבד כדי שיפרשנה בטהרה עם החלה עכ"ל ז"ל, ודבריו צ"ב למה חלק תרו"מ מחלה הו"ל לשנות כאחד אך דעומק הענין הנפ"מ בין עושה בטהרה לעושה בטומאה הוא ע"פ הירושלמי במס' פסחים (פ"ג) ובמס' ביצה (פ"ק) דבדין הוא גם בעיסה טהורה שיפריש חלתה בסוף אלא תקנה תקנו בה שיפרישנה תחלה שלא תטמא את העיסה עיין שם דגרסינן בעיסה טמאה עסקינן שאינו מפריש חלתה אלא בסוף עיי"ש, ופי' דהא דתנינן משנותנת המים היא מגבהת חלתה היא תקנתא דרבנן בעיסה טהורה משום דכיון דנותן המים כעת בעת לישה הרי הוא מכשיר לקבל טומאה ע"כ חיישינן שמא תטמא העיסה ויהיה חלה טמאה ע"כ תקנו רבנן שתיכף כשנותן המים יגביה החלה כדי שתהא חלה טהורה, משא"כ בעיסה טמאה עומד על עיקר הד"ת שנאמר ראשית עריסותיכם בשעה שנעשה עיסה והנה בדין ראשית עריסותיכם לאו דמצוה להפריש מן העיסה ז"א אלא אף מן הפת ג"כ שפיר דמי ורק עריסותיכם היא כמו מירוח דמחייב הכרי כן נמי הגילגול עושה הטבל לחלה וכמו מירוח דעושה טבל להכרי הוא דקודם מירוח אוכל ארעי כמו כן בקודם הגילגול מותר לאכול ארעי ומכיון דנתגלגל נעשה טבל לחלה ומצות חלה להפריש בין בעיסה בין בפת הכל אחד ולא דמחויב להפריש מן העיסה דוקא ז"א דעיסה היא רק שטובלת לחלה, ולא דמי לפאה דמצות פאה להפריש מן הקמה ואם לא הפריש מן הקמה מפריש כי', ז"א דגבי פאה כתיב לא תכלה פאת שדך, משא"כ בחלה הוה העיסה כמו מירוח דטובל וכמו דבמירוח אין נפ"מ בין דגן לפת ובין יין קודם הבישול לאחר הבישול, כן נמי בחלה רק משום מצות זריזין מקדימין למצות והנה הכא בנחתום דהוי דמאי רק המע"ר ותרו"מ משא"כ חלה היא ודאי, דהא פשיטא דלא הופרש עדיין חלה דהא קודם הגילגול לא נתחייב בחלה, והמפריש חלתו קמח אינו חלה, ואיתא לקמן

(בפ"ה) דאף בדמאי מחויב להקדים קודם חלה, ומעשר שני אחר כך משום דתרומת מעשר קדמה לגורן וכתוב בו ראשית כמו בחלה משא"כ מע"ש אע"פ שקדמה לגורן, הא לא כתיב בו ראשית כמו בחלה ע"כ בעושה עיסה מן הטבל מחויב להקדים תרו"מ ואח"כ חלה ואח"כ מע"ש עיי"ש, ועיין בפ"ה בפי' המשניות עיי"ש, והילכך בעיסה טהורה דמחויב להפריש משנותן המים וע"כ ע"כ חיוב הפרשת חלה על המוכר הנחתום ממילא מחויב להקדים תרו"מ, ע"כ מפריש תרו"מ תחלה משום החלה והיינו דכתב הרמב"ם ז"ל מחויב להפריש אלא כפי תרו"מ כדי שיפרישנה בטהרה עם החלה, ר"ל כיון דעושה בטהרה ומחויב להפריש חלה ע"כ ממילא מפריש תרו"מ משום החלה כדי שלא יקדים חלה ויפרישנה בטהרה עם החלה, ומע"ש דא"צ להקדים לחלה ממיל' אינו מחויב הנחתום רק הלוקח מפריש משא"כ בעיסה טמאה, דעיקר המצוה להפריש בסוף, ואין נ"מ בין עיסה לפת ע"כ אינו מחויב המוכר אלא הלוקח מפריש, כיון דכל עיקר הפרשה הוא רק משום שיגבי' החלה מנתינת המים, ממילא בעיסה טמאה לא שייך כן ממילא הלוקח מפריש, וחד מ"ד מחלק בין מדה דקה לגסה, ופריך הגמרא למאן דאמר דמחלק מעיסה טהורה לטמאה דלפיכך המוכר מפריש משום דבעיסה טהורה צריך לתקן החלה תיכף בנתינת המים מחשש שלא תטמא, א"כ כמו כן יפריש גם המע"ש דהא מע"ש נמי צריך להיות בטהרה א"כ צריך נמי להגביה המע"ש בעת הכשר נתינת המים כדי שלא תטמא וע"כ פריך אם בעושה בטהרה יפריש על הכל, ומשני בדין היה שלא יפריש כלום דהחוב מוטל על הלוקח, אלא שאין מוסרין ודאי לע"ה, כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בהירושלמי שת"י, וכן בהגהות על הר"ש ז"ל וה"פ דאלא בחלה דחלה הוי ודאי ובודאי מוזהרין אנחנו לשומרו שלא יבוא לידי טומאה משא"כ בדמאי כדאיתא (בפ"ג במס' מע"ש) דאין מוסרין ודאי מכ"ש לע"ה מחשש שלא יטמא, אבל מע"ש של דמאי נותנין לע"ה, ואין אנו חוששין על חשש הטומאה, א"כ ממילא המע"ש הוא דמאי אין אנו חוששין מחשש טומאה, משא"כ חלה דהוי ודאי אנו חוששין, ומשום דלא נמצא בשום משנה החילוק דחשש טומאה בין דמאי לודאי, אלא במשנה הזאת (דפ"ג דמע"ש) שאין מוסרין ודאי לע"ה אלא דמאי ע"כ מביא המשנה הזאת דאין מוסרין אלא ודאי לע"ה, וע"כ קאמר בדין הוא שלא יפריש כלום אלא רק בחלה משום דהוי ודאי ומוזהרין רק על חשש טומאה דהא אין מוסרין אלא ודאי לע"ה ולא דמאי ע"כ ממילא מחויב להקדים תרו"מ משום חלה משא"כ במע"ש דהוי דמאי [ופי' זה הוא ברור לפי' הרמב"ם ז"ל ואפי' אי לא גרסינן תיבת אלא כגירסת הגר"א ז"ל אלא כגירסת התוס' ז"ל הכונה ג"כ כן דהא התוס' ז"ל נמי מפרשין דהכונה דוקא לעם הארץ] ופריך על דר"א דמשני

כאן במדה דקה אם במדה דקה יפריש על הכל, וראיתי בירושלמי שת"י מכ"י הגר"א ז"ל כתוב בכת"י אחד מתלמידיו דאמר מורי הגאון נ"י שצ"ל הגירסא בכאן הא דר"י בשם ר"ש בן יהוצדק דבתר ה"ה בסוף פירקין ושייך לכאן עד סוף הפרק דעל הקושיא הזאת משני ר"י בשם ר"ש בן יהוצדק תנאי ב"ד הוא שיהא תרו"מ משל מוכר ומע"ש של לוקח [פי' דהא כל עיקר התקנה דבמידה דקה יפריש הלוקח ובמדה גסה יפריש המוכר הוא מתנאי ב"ד וכן הוא התנאי ב"ד דבמדה דקה דיפריש המוכר לא יפריש רק תרו"מ אבל מע"ש צריך הלוקח להפריש וע"ז פריך הגמרא מה אנן קיימין אם במדה דקה הואיל והמוכר משתכר המוכר מפריש כו'] וע"כ ניחא מתניתן דידן ופריך הגמרא היכי משכח"ל דממ"נ אם במדה דקה הכל על המוכר ואם במדה גסה הכל על הלוקח ואימתי משכח"ל התנאי ב"ד דיהא תרו"מ על המוכר ומע"ש על הלוקח ומשני בפירות מכנסו פי' דמוכר לו פירות מארצו ועדיין הם מחוברין ופשיטא דלא נתקנו עדיין ובזה הוי התנאי ב"ד דהא תרו"מ על המוכר ומע"ש על הלוקת ואימתי הדין דמדה דקה המוכר מפריש וגסה הלוקח מפריש הנ"מ במוכר דמאי משא"כ במוכר ודאי דעל דמאי התנאי ב"ד דתלי במדה דקה וגסה ובודאי התנאי ב"ד דתרו"מ על המוכר ומע"ש על הלוקח, ומסיק אפילו שלא במכנסו בידוע שלא נתקן. כן גי' תלמידי הגר"א ז"ל בירושלמי שת"י אעפ"כ תנאי ב"ד הוא שתהא תרו"מ של מוכר ומע"ש של לוקח ומיירי מתניתן בגוונא זה:

החנוני אין רשאי למכור דמאי חבריא בשם ר"א דר"מ היא דר"מ אמר לא כו' לסיטון בלבד התיב ר"י כו' הסיטונות ומוכרי תבואה הוי אית תורנין כו' דהא במתניתן גופי' קתני אף מוכרי תבואה דמי לסיטון א"כ לא אתיא מתניתן כר"מ והיכי קאמר ר"א דמתניתן ר"מ הוא אמר ר' יוסי לא על הדא אמר ר"א, כן גירסת תלמידי הגר"א ז"ל בירושלמי שת"י, אלא על הדא דתני בד"א בזמן שמוכר על חנותו כו' אבל אם היה מוכר בפלטר מעשר על הכל עלי' חבריא בשם ר"א דר"מ היא היידן ר"מ [ומה שבינתיים נמחק] כו' את שדרכו למדוד בגסה ומדדו בדקה טפלה גסה לדקה ותני ר"ח כן את שדרכו למדוד בגסה ומדדו בדקה טפילה גסה לדקה משום דאזלינן לבתר מה שהוא מוכר עכשיו ע"כ, וכן פלטר מדה דקה חנות מדה גסה טפילה היא גסה לדקה, פי' לפיכך הנחתום שהוא מוכר בחנותו דהוי מדה גסה הלוקח מפריש אבל מוכר בפעם הזה בפלטר דהוא מדה דקה אזלינן בתר השתא והוי טפל כל מה שהיה מוכר עד הנה במידה גסה ואזלינן בתר השתא, חבריא בשם ר"י מפני התינוקות, פי' הטעם דלמה במידה דקה המוכר מפריש, משום דבמדה דקה קונים התינוקות ע"כ יפריש המוכר דהא התינוקות לא יפרישו, ר"ל בשם ר"י טעמא אחרינא הוא מדה דקה הואיל והמוכר משתכר המוכר מפריש ומדה

גסה דהלוקח משתכר הוא מפריש, א"ר זעירא חשבון שכר ביניהם [כן גירסת הגר"א ז"ל הא דר"ז דבסמוך כאן] מדד לו סאה לענין רביעין, פי' מכר לו סאה ביחד על מקח רביעין, דלחבריא אין כאן חשש דתינוקות, דהא מוכר לו סאה בבת אתת, אבל לר' לא הואיל ומשתכר המוכר, המוכר מפריש, וכן במכר לו רביעין לענין סאה, פי' דמכר לו רביעין על ענין מקח דסאה, דבזה יש חשש דתינוקות דלחבריא מפריש המוכר ולר' לא מפריש הלוקח וע"ז קאמר מתניתא מסייע לדין כו' ומתניתא מסייע לחבריא, ר"נ אמר את שהוא טפל לדקה כדקה פי' דמכר לו מעט מעט בדקה והנשאר מכר לו אכסרה בב"א כיון שהוא טפל לדקה ולא רצה להטריח למכור בדקה הרי הוא כדקה אע"פ שאינו משתכר בהנשאר שמכר בב"א אכסרה מ"מ הוי טפל לדקה משום חשש תינוקות דכיון דמוכר מעט מעט לתינוקות ימכור גם הנשאר להתינוקות מתניתא מסייע לר' לא תני ר"י בשריב"ב אמר מדד לו בדקה חייב אפילו לא מדד לו אלא סאה ורובע, פי' שמכר לו סאה בב"א ונשאר לו רובע, והרובע הוי מדה דקה, ומוכר הרובע בחשבון מדה דקה צריך לעשר את אותו הרובע, וכאן ליכא חשש דתינוקות דהא מוכר לו בצירוף סאה דאין התינוקות לוקחין מ"מ צריך לעשר משום דאזלינן. לבתר השכר:

הלכה ה

על דעתיה דהאי תנא נתנו שיעור ליבש, לא נתנו שיעור ללח, פי' דבמדה גסה השיעור בתר מדה ביבש ג' קבין ובלח לא אזלינן בתר המדה, אלא לבתר הדמים כדאיתא במתניתן, ובלח לפי מקח דינר נתנו דמים ללח לא נתנו דמים ליבש כנ"ל, תני ר"ח הין מדה גסה, פי' הין הוא מדה בלח [לימון מדה דקה מן הלימון ולמעלן מדה גסה) מן ההין ולמטה מדה דקה, לימא הוא מטבע מדה דקה מן הלימון ולמעלן מדה גסה נמצא דלההוא תנא נתנו דמים ליבש ונתנו שיעור ללח, ר"י בשם ר"ש בן יהוצדק עד סוף הפרק כבר מבואר דשייך לעיל והפי' שכתבנו בהלכה זאת ובהלכה דלעיל בסמוך מחנוני אינו רשאי למכור דמאי הכל הוא מפורש בשנות אליהו ז"ל עם החלופי גירסאות כנ"ל ואין אני מבין מדוע הגירסא הא דאמר ר"ז חשבון שכר ביניהם קודם מתניתא מסייע לדין הלא כמו שהוא לפנינו נמי מתפרש בדרך זה, וגם מה שהגי' הא דר"י בשם רשב"י דסוף פרקין לעיל ומה חסר לן אם נשאר בקושיא על דר"א שם, ור"א בשם רשב"י הוא כמו שמבואר בשנו"א ז"ל, ואולי השנו"א הוא מהדורא בתרא כמו שכתב נכדו ז"ל (בשמו) וגם בענין לימון מדה דקה מן הלימון ולמעלן מדה גסה, כתב תלמידו הגירסא להיפך ואין להעמיד על הדבר ואולי הירושלמי שת"י הוא הוא המהדורא בתרא, וכמה וכמה שינוים כתובים בשמו בכתב תלמידיו על הירושלמי שת"י לכתב תלמידיו שכתבו הפי'

שראיתי ביד אחד והגי' שבשנו"א ז"ל וגם יכול להיות שכתב תלמידיו שכתבו הפי' ראו השנו"א והעתיקו בהכ"י, וגם שינוים בהגהות שמביא נכדו בשמו הכל היה למראה עיני בע"ה, וסוף דבר אין להעמיד על הדבר זולת מה שבכי"ק ממש:
ר"א בשם ר"ה תנאי ב"ד הוא החלב משל טבח וגיד הנשה משל לוקח הנהיג ר"א בקסרין שיהא שניהם משל לוקח בגין דיהוון מרבין טבאות, גירסת הגר"א ז"ל בשנו"א ובהירושלמי שת"י מדכין טבאות והפי' הוא כמו דאיתא בש"ס דילן חבריא מדכי בגלילא פי' דמטהרין וה"נ כיון שיהא חל על הלוקח יטהר הטבח וינקה היטב את החלב וגיד הנשה כיון דלא הוה לו הפסד בזה משום דחל על הלוקח:
סליק פירקא בס"ד:

פרק ג

הלכה א

א"ר יונה מתני' בעניי חברים ובאכסניא כר"י פי' דוקא בשעניים חברים דיתקנו בעצמם וכן באכסניא בהכנסת אורחים אפילו לעשירים נמי בחברים כדמסיק דאם לנו חייבין ע"פ הדין ובודאי יעשרו מה שאין כן בעניי עם הארץ דלא יעשר אין מאכילין ור"י ס"ל דאפילו בעניי ע"ה נמי מותר כדמפרש דא"ת דווקא בעניי חברים א"כ את נועל דלת בפני עניי ע"ה דלמה יתן להם מעושר הלא טוב לו יותר ליתן לעניי חברים ולא יצטרך לעשר ע"כ התירו חכמים ליתן לעניי ע"ה דמאי אע"פ שיש לחשוש שמא לא יעשר העני ע"ה, מ"מ הקילו והתירו חכמים גבי דמאי משום נעילת דלת וס"ל לר' יונה ור"י דעני אינו רשאי לאכול דמאי אלא דבעה"ב מותר ליתן לו והעני בעצמו מתקן רק דר"י ס"ל דוקא בחברים התירו משא"כ בע"ה דחשוד שלא יתקן ור"י ס"ל דהתירו חכמים אף לע"ה משום נעילת דלת, ופריך מה מקיים ר' יוסי לאכסניא הא מוקי דמיירי בע"ה ג"כ דהא בעשירים לא שייך נעילת דלת ומסיק דמוקי בעכו"ם ופי' בשנו"א ז"ל בשם תוס' ז"ל דקמ"ל דאע"ג דאין פורעין חוב מדמאי מ"מ כיון דבעכו"ם הוי רק משום דרכי שלום לא חשוב פורע חוב, ומסיק בשנות אליהו ז"ל דהירושלמי חולק עם הבבלי דס"ל בכמה מקומות דמוכח מכמה משניות דעניים רשאים לאכול דמאי בלא תיקון ואילו בירושלמי ס"ל דהעני צריך בעצמו לתקן ועיין בתוס' ותמצא האיך יתוקם הנך משניות לשיטת הירושלמי:
תני צריך להודיעו ופריך ע"ד דר' יוסי מה מועיל שמודיעו ומשני מפני אחד שהוא מתקן כן הגי' בשנות אליהו ז"ל, וכן תלמידו בירושלמי שת"י:

אר"מ הדא אמרה אילין דיהבין בביתין אסור ליתן מדמי שביעית פי' דכיון דמתניתין לא קמ"ל דהעני רשאי לאכול דמאי אלא דבע"הב מותר לו להאכיל דמאי ומודיעו הגם דאסור לפרוע חובו מדמאי מ"מ הקילו בדמאי משום מצות צדקה משמע מזה דחשוב פורע חוב אפילו כשמאכילו בביתו של בעה"ב ולאו דווקא גבאי צדקה שנותן להעני להוליך לביתו של עני, אלא אפילו כשבעה"ב נותן לעני לאכול בביתו של בעה"ב נמי חשוב פריעת חוב [משום דיש בזה נפ"מ כדאיתא בירושלמי פ"ג דמעשרות ופ"ז דמס' כתובות] דהא במתניתין מיירי כשמאכיל להעני בביתו של בעה"ב דהא הרישא לא מיירי בגבאי צדקה דמחלק לעניים וכדאיתא בסמוך דמיירי שמאכילו בבית בעה"ב ומ"מ לא התירו רק בדמאי דלא גזרו רבנן דמאי בזה, משא"כ בשביעית אפילו בבית בעה"ב נמי אסור כהדא דתני אחד שביעית ואחד מע"ש כו' ואין פוסקין מהן צדקה לעניים בבהכ"נ, א"כ ממתניתין דידן מוכח דלאו דוקא לפסיקת צדקה לעניים בבהכ"נ אלא אפילו למיהב בבתיהון נמי אסור בשביעית דלא התירו רק בדמאי דלא גזרו רבנן דמאי בזה אבל בשביעית משמע דאפילו בבית בעה"ב נמי אסור, ועיין בסמוך:

תמן תנינן פועל שאינו מאמין לבעה"ב, תמן את אמר הפועל מפריש, וכאן את אמר הבעה"ב מפריש. פירש דקשה אר"ג דס"ל דהפועל מפריש והתם תנינן דבעה"ב מפריש דקתני שאינו מאמין לבעה"ב הא מצד הדין הבעה"ב מפריש אמר ר' יונה תמן במאכילו מן המנוין, פי' הכא גבי ר"ג דמאכיל לפועליו הוא באוכל אצל בעה"ב כמו ואינו נאכל אלא למנויו, ובמס' פסחים דף צ' ע"א בממנה זונה על פסחו, ברם הכא במאכילו מן האבוס פי' גבי פועל שאינו מאמין לבעה"ב דפועל מפריש מיירי במאכילו מן האבוס כדאיתא במסכת נדרים האבוס שלפני הפועלים, וכשאוכל אצל בעה"ב לא הוי כפורע חובו, וכשאוכל בפני עצמו חשוב כפורע חובו. תמן קאי על מתניתין דידן ברם הכא קאי על מתניתין דהתם וכזה מצוי בירושלמי כמה פעמים וכן איתא בירושלמי בפ"ג ממס' מעשרות ובפ"ז ובפי"ג דכתובות, ועיין בתוס' ותמצא טעם בע"ה:

ר' זריקן כו' הגר"א ז"ל כתבו תלמידיו בשמו בירושלמי שת"י דגרס כאן האי דר' מנא דלעיל, וה"ג א"ר מנא הדא אמרה אילין דיהבין בביתין, צ"ל דיעבדין בכיתין כו' ואולי כוונתו ז"ל דהפועלין דעבדין בכיתני דאז אין להם מזונות ד"ת אסור למיאכלן מדמי שביעית, משום דהוי כפורע חובו משא"כ הפועלים דעבדין במידי דאוכלין מן התורה מותר לאכלן מדמי שביעית דלא חשוב כפורע חוב כדאיתא במס' מעשרות (פ"ג), ומדייק מכאן מכיון דהוי נפ"מ בין מנוין לבין האבוס, א"כ ע"כ דהטעם הוא משום פריעת חוב א"כ אסור להאכיל לפועלים מדמי שביעית דשם נמי אסור פריעת חוב כהדא דתני

אחד שביעית כו' אין נפרעין מהן מלוה וחוב, ובירושלמי שת"י איתא בזה"ל ובגירסות הכתובים עתה כתב מורי להגיה, מזה משמע שהיו לפני התלמידים כמה כתבי יד שינוים רבים, ועל כן אי אפשר להעמיד עליהן:

מה טעם דבב"ש פי' בשנות אליהו ז"ל מפני מה חולקין רק בגבאי צדקה. ולא חולקין אריש, ומשני דשאני גבאי צדקה דחולק לעניי עירו, ונמצא גודרן מן הטבל משא"כ ברישא דנותן לעניי עולם מה מועיל שיתן להם בעיר זה מתוקנים, כשילכו לעיר אחרת יאכלו שאינו מתוקן דאפילו תגדרנו עכשיו יכול את לגודרו לאחר זמן אין את יכול לגודרו, ופריך מ"ט דרבנן הא שפיר קאמרי ב"ש ומשני אם מדקדק את אחריו אף הוא ממעט בצדקה, פי' כשתאמר כן א"כ צריך לגבות בשני כלים אחד מעושר ואחד אינו מעושר וכשיראה ע"ה שמניח את מה שגובה מאתו בכלי אחרת א"כ חשוד הוא בעיניו וממעט מליתן צדקה, וזהו פירוש דמתניתין וחכ"א גובין סתם ומחלקין סתם, פי' דמחויב לגבות סתם בכלי אחד ולחלק סתם מכלי אחד כדי שלא למעט בצדקה, ודע שבירושלמי שת"י הגירסא תמן אפי' תגדרנו עכשיו יכול את לגודרו לאחר זמן כאן אין את יכול לגודרו ובשנות אליהו גרס באופן אחר קצת:

גבאי קופה בשביעית לא יהיו מדקדקין, פי' שלא ידקדקו שלא ליטול מחצרות של אוכלי שביעית אלא נותנו להם פת מותר שלא נחשדו ישראל להיות נותנין אלא או מעות או ביצות אבל לא פת ע"כ אין מדקדקין ר"ת בשם ר"פ הדא דתימר במקום שזורעין כלומר דחשודין על הזריעה ולא על אכילה, לפיכך אין מדקדקין משום דכיון דלאכול אינן חשודין כ"ש להאכיל, משום דאיתא לעיל (בפ"ד) דיותר חשוד אדם לאכול מלהאכיל, ע"כ כשאינו חשוד לאכול כ"ש להאכיל:

כהנים המגבלין בטהרה לא יהיו מדקדקין בחצרות של אוכלי שביעית אלא נוטלין מהם אית תנא תני מדקדקין, אמר ר"פ מאן דתני מדקדקין מפני חלתן כפי' הפ"מ ז"ל דהא אין נותנין שביעית תרו"מ רק חלה מ"מ אין מדקדקין אלא נוטלין מהן מבריחו מן הקלה ומכניסו לחמורה טבל בעין כו' שביעית בל"ת דאם לא תטול מהם יכול להיות שאיזה ע"ה לא ירצה בשביל זה לאכול שביעית ויהיה מדקדק על שביעית אבל ימצאו כמה שיאכלו טבל כיון דלא יקבלו מהן החלה ואימת קדשים עליהם ויראו לאבדן וע"כ לא יפרשו חלה כלל ויאכלו טבל, כיצד הוא עושה למ"ד דאין מדקדקין, אר"ח מביא כהן חשוד על השביעית שאוכל שביעית ומטבילה ומאכילה לו, ופריך ולא נמצא מוסר טהרות לע"ה דהא הוי קודם הערב שמש, ומשני אר"מ מביא כו' ומשמרו עד הערב וכו',

ופריך ולא נמצא מחזיק ידי עוברי עבירה דהא נותן לו הסכמה שיאכל שביעית ומשני ר"ש ב"ס בשם ר"א משמרה עד ערב הפסח:

הלכה ב

אמר ר"י ד"ה היא שניא היא שהזוכה זוכה בדקה ואין המפקיר מפקיר בגסה, פי' דאתא אפילו כרבנן דסבירא להו דבמדה גסה פטור המוכר להפריש, מ"מ הכא אף דהפקיר במדה גסה, מ"מ חשיב מדה דקה הואיל והזוכה זוכה בדקה ואזלינן בהפקר בתר הזכי' דאין חשוב הפקר עד שיגיע ליד הזוכה ממילא חשוב ההפקר בשעת הזכי' ואז הוי במדה דקה ונמצא דיוצא מת"י הבעלים במדה דקה דהוא בשעת זכי', וע"ז פריך ולית הדא פליגי על דר"מ דר"מ אמר כיון שאדם מפקיר דבר יצא מרשותו א"כ הפקרו הפקר בגסה קודם הזכי', ע"ז משני שניא היא שהזוכה זוכה בגסה כצ"ל ואין המפקיר מפקיר בגסה ר"ל כיון דהמפקיר אין מפקיר בב"א אלא מעט מעט אע"פ שהזוכה זוכה אח"כ בב"א, מ"מ חשיב ההפקר במדה דקה דהא הפקרו הוי הפקר אף קודם הזכי' וא"כ לפ"ז נמצא דלא כר' יוסי דלדידי' אין הפקרו הפקר עד דמטי ליד זוכה, והוא זכה בב"א ומסיק אפילו על דר' יוסי לית הדא פליגי דר"י אמר אין הפקר יוצא מת"י הבעלים אלא בזכי' ואין הפקרו הפקר ר"ל עד שיגיע ליד הזוכה ונמצא דחשוב ההפקר בגסה, שניא היא דלר"י מוקמינן איפכא שהמפקיר מפקיר בגסה ואין הזוכה זוכה בגסה כצ"ל דאפי' דההפקר הוי בגסה אבל כיון דהזוכה לא זכה בגסה אלא בדקה חשיב ההפקר בדקה ונמצא דלר"מ אף דהזכי' בגסה מ"מ ההפקר בדקה ולר' יוסי אפילו דההפקר בגסה מ"מ הזכיה בדקה, וגי' זו מוכרחת היא:

חזקי' אמר אין הפקר מחוסר לבעלים אלא בזכי' מנין בירושלמי שת"י נמחק תיבת בזכי' כיצד הוא עושה נוטל מן העלין ומתקן, כן גירסת הגר"א ז"ל בשנו"א ז"ל ומפרש קילורין לעינים, דחזקי' ס"ל פי' דמתניתין לא יחזיר עד שיעשר ומהיכן יעשר יעשר משל בעה"ב המוכר גופי', וכ"ת הא מפסידו לבעה"ב ז"א דלא חשיב הפסד לבעה"ב רק כשיטול אגודה אחת מן עשרה אגודות ויעשה לאחד מעשר א"כ יחסר לבעה"ב אגודה אחת אבל כשנוטל מן כל אגודה עלה אחת אינו מיתסר לבעה"ב, וה"פ דמתניתין לא יחזיר עד שיעשר ואי דיחסיר לבעה"ב ז"א שאינו מעושר, ר"ל שאינו נקרא מחוסר רק במנין כגון אם הי' נוטל אגודה אחת לעשרן אבל מכיון שאינו מחסרו מהמנין לא הוי חסרון, ופריך עכ"ז ואינו אסור משום גזל כהדא כו', אלמא דנקרא ג"כ גזל אפילו כשיטול רק עלה אחד, ור"א בשם ר"י מפרש להמתניתן דה"פ לא יחזיר עד שיעשר משום דכבר קנה אותו בלקיחתו משום דכיון דפסק ולא מדד קנה שאינו מחוסר אלא מנין, וזהו פי' דהמתניתן

שאינו מעשר אלא מנין דלא חסר רק המנין אבל הפסיקה כבר הי' נקנה א"כ הוי המחזיר כעת כמוכר ע"כ מוטל עליו החיוב לתקן, וכיצד הוא מתקן דהא מחסר לבעה"ב משלם לו דמי אחת מהן ומתקן ובאמת משלם לו עבור האחת שעושה אותו מעשר, ופריך ולא נמצא עושה תקלה לבאים אחריו, ומשני עושה אותן צבור לפניו, ופריך ויקבע אותן תוך פירותיו כו' אפילו עושה תקלה לבאים אחריו ולא משני כלום:

אר"ח תקנו בלוקח ולא תקנו במחזיר, פי' דר"ת מילתא אחריתא קאמר וקאי אמתניתן, משום דד' בבות שנויות במשניות הללו דבמתניתן (דה"ג) גרסינן כל דבר שאין אדם רשאי למוכרו דמאי לא ישלח לחבירו דמאי, הוי תקנה אחד בחבר ששולח לחבר כדמפרש שם בירושלמי מדה דקה שאינו מוכר דמאי לא ישלח לחבירו דמאי מדה גסה שמוכר לחבירו ישלח לחבירו, ובמתניתן דספ"ב קמ"ל עיקר הדין דמכירת דמאי לחבירו התקנה בין דקה לגסה וע"ז תנינן בה"ג דאותו תקנה של מכירה שייך נמי אופן זה בשולח לחבירו הגם דבשולח ליכא הטעמים הללו מוכר משתכר ולוקח משתכר מ"מ התקנה בשניהם שוה, ובמתניתן דידן קמ"ל דין דמשליך והוא ג"כ כמו דין לשלח לחבירו כן נמי הוא הדין הזה במשליך לחבירו ומירי במשליך לפני חבירו והוא כמו בשולח לחבירו והוא לפני החבר, דלפיכך בעינן ג"כ שהשליך במדה דקה אבל במדה גסה הזוכה דהוא חבר מתקן ועיין בהרא"ש ז"ל על הר"ש ז"ל דכתב מפורש כן דאי בהשליך סתם ולא לפני חבר לא הי' נפ"מ בין דקה לגסה עיי"ש וע"כ מירי כל המשניות בחד גוונא במוכר לחבירו ומשליך לחבירו ושולח לחבירו והכל הוא לחבירו חבר וע"כ כולם בזה התקנה בין דקה לגסה, וא"כ קשה בהך בבא ד' במחזיר בסיפא דמתניתן דידן דמירי נמי במחזיר לחבירו א"כ קשה היכי מירי אי במדה דקה א"כ היה מחויב המוכר להפריש ואי במדה גסה א"כ למה המחזיר מחייב דהא השתא במחזיר הוי הוא המוכר, וא"כ קשה היכי מירי בהאי דמחזיר, והא ע"כ משליך ומחזיר ושולח כולן איתניהו בתקנה דמוכר ולוקח ע"ז קאמר ר"ח תקנו בלוקח ולא תקנו במחזיר, דמוכח מהך מתניתן דהתקנה הוא רק בלוקח ולא במחזיר דבמחזיר אין נפ"מ בין מדה דקה לגסה דאפילו במדה גסה מחויב המחזיר לתקן, והמפרשים ז"ל מפרשים דהא דר"ח תקנו בלוקח הוא קאי תירוץ על הקושיא דלעיל דיקבע אותן לתוך פירותיו ע"ז משני ר"ח דהתקנה הזו לא תקנו במחזיר, קשה לי להבין דמנ"ל לר"ח כן דילמא תקנו באמת במחזיר ג"כ ואין לומר דהא דכיצד הוא עושה נותן דמי אחת מהן ומתקן הוא ברייתא ז"א דא"כ האיך פליג חזקיה וס"ל דנוטל מן העלין, וע"כ לפי דברינו הוא דלמד ר"ח כן ממתני' דידן, והאיך שיהיה ע"כ הוא כדברינו דלא תקנו במחזיר התקנה דמדה דקה וגסה כנ"ל:

הלכה ג

תמן תנינן ההופך את הגלל בר"ה והוזק בהן אחר חייב בנזקו, תני ואסורין משום גזל, כהנא אמר והוא שהפכה ע"מ לזכות בה, אבל אם הפכה ע"מ שלא לזכות בה לא בדא ולענין נזקין לא בדא שנייא בין הפכה ע"מ זכות בה בין שהפכה ע"מ שלא לזכות בה, פי' הוא הכל מדברי כהנא דקאמר דבמתניתן תני תרתי, א' דקנה המהפך בהיפוך דאסור משום גזל אכל העולם, ב' דחייב בנזקו, ע"ז קאמר כהנא דלענין שזכה בהיפוך בעינן כונת קנין, אבל לענין שחייב בנזקין לא בעינן שיזכה אלא אפילו לא נתכוין בהם ולא זכה נמי חייב בנזקין, דס"ל מפקיר נזקיו חייב, [עיין במס' ב"ק דף כ"ט ע"ב ודף ל' ע"ב עיי"ש] ופריך הגמרא על כהנא ממתניתן דידן דלמה לענין נזקין חייב אפי' בשלא זכה בהם, והכא במתניתן דידן לענין מעשר לא חייב אלא בשנתכוין לזכות בהם. ומשני א"ר אבין תמן כתיב בעל הבור ישלם בעל הנזק ישלם, דפירש בעל הבור בעל הנזק מי שעשה הנזק ישלם, וכיון דהיפך ועשה הנזק חייב לשלם משא"כ הכא גבי מעשר כתיב עשר תעשר, משלך את מעשר ואין את מעשר משל אחרים:

רבי אבהו בשם ר"י מפני גידורו התירו דמאי בגסה, פי' משום תיקון העולם התירו למכור דמאי ומביא ראי' ממתניתן דר"י אומר סלי תאנים כו'. כל זמן שהוא מוכר אכסרה פטור, ולמה נחלקו חכמים עליו הא היא ג"כ מדה גסה, אלא ע"כ כיון דלא שכיחא המכירה דאכסרה כדאיתא בש"ס דילן במס' ב"מ (דף מ"ז ע"א) ע"כ לא שייך בי' תיקון עולם ע"כ ס"ל להת"ק דאכסרה חייב בדמאי אף במידה גסה, ומכאן הוציא הרמב"ם ז"ל דר' יוסי הוא יחיד בזה וחכמים חולקין עליו ומתורץ קושית הראב"ד ז"ל בפי"א מהל'. מעשר ה"ד: ולמדתי ממנו ג' דברים שהוא ודאי, פי' התוס' במס' ע"ז (דף נ"ט) משום שהוא ידוע שלא עשרו כו', ופריך ולא מתניתא היא ר' יוסי מתיר בודאי ובלבד שיודיעו פי' התוס' ז"ל הנ"ל דלמה מדייק שלא הי' בידו אחר דאפי' היה בידו אחר הא מותר לשלח אתרוג בטבלו כדאמר ר' יוסי במתניתן, ומשני דפליגי עליו רבנן לא עבד עובדא כותי' אלא כרבנן ר"י בעי קומי ר"ז ולא מפירות שהן מותרין בקסרין הן פי' התוס' ז"ל הכל משום דבמכילתין (בפ"ב) חשיב אלו המינין האסורין בקיסרין פי' משום דמאי משום דאלו המינין באים באלו המקומות מא"י, והידועים שלא באו מא"י פטורים משום דמאי וחייבין משום ודאי דבח"ל לא גזרו רבנן על דמאי רק בודאי חייבין בחו"ל בתרומת חו"ל וע"כ פריך הלא אתרוג מפירות המותרין בקיסרין שאין מביאין אותו מא"י אלא גדל בקיסרין עצמו וכיון דהוי מחו"ל בזה מודה רבנן לר"י דמותר לשלוח ודאי בהודעה מחו"ל, ולא נחלקו אלא

בודאי מא"י וא"כ מנ"ל שלא הי' בידו אחר, ומשני דעדיין לא הותר קיסרין בימי ר' יוסי והיו מחזיקים אותו בחזקת א"י:

ולולי פי' התוס' היה אפשר לפרש כך, דהא התוס' ז"ל כתבו שם שאם לא שלח לו אלא בשביל דבר אחד היה לו לפרש, ולפי ששני דברים תלוין בו שלח לו סתמא עכ"ל ז"ל, ולפי זה אפשר לפרש כך דלמה קאמר שפירות קסרין ודאי הכלל על כל הפירות משום שהוא ידוע שלא עישרו כפי' התוס' ז"ל הנ"ל הא אתרוג הוה מפירות המותרין בקיסרין משום דמאי וא"כ ע"כ הוה ודאי האתרוג דאפילו בכל הפירות לא הי' ידוע שלא עישרן מ"מ האתרוג הוי ע"כ ודאי דאפילו כל הפירות היו מעושרין מ"מ האתרוג הוי ע"כ טבל דאל"כ לא היה שלח לו ההודעה שהיא מקסרין רק בשביל דבר אחד שהוא מוכשר הי' לו לפרש וע"כ ששני דברים תלוין בו וא"כ ע"כ הוי טבל, ולימא למימר טבל דדמא' הא אתרוג בקסרין פטור מן הדמאי ורק חייב בודאי א"כ ע"כ שהאתרוג הוי ודאי ולמה לי למימר שפירות קסרין ודאי הכלל בכל הפירות. הא אתרוג זה הוי ודאי אפילו אי כל הפירות היו מעושרין ע"כ מדבהודעתו על ב' דברים ע"כ דהוא טבל ודמאי אי אפשר משום דהוי מפירות המותרין בקסרין משום דמאי, וע"כ דהוי ודאי ומשני דעדיין לא הותר קסרין בימי ר' יוסי והי' מחזיקין קסרין גופי' מא"י:

הלכה ד

רבי חייא בשם ר"י נתחלפה קופתו אצל הטוחן כו'. ויחוש מה בינה ולסירקי לא כן תני סירקי שהיא מסתפקת יום אחר מן האיסור נעשה אותו היום הוכח לכל הימים. פי' דהוי מדין קבוע כמו בנקבע ט' חנויות בשר שחוטה וא' בשר נבילה, דלא אזלינן בתר רובא כמו כן בנקבע ט' פעמים כשר ופ"א טריפה וספק לנו מאיזה פעם לקח אם מהט' פעמים שנקבע בכשר או מהפעם אחד שנקבע הטריפה לא אזלינן בתר רובא ואם כן הכא בטוחן ל"ל דהוחזק ע"ה להיות טוחן באותו יום הזה הא אפי' בלא הוחזק ביום הזה, אך כיון דהוחזק בטוחן הזה פ"א ע"ה, וספק לנו כעת מאיזה פעם הוא אם מרוב הפעמים או מפעם המיעוט נמי הי' לן למיחוש ולא ניזול בתר רובא, ומשני דלעולם ברוב פעמים ומיעוט פעמים הולכין אחר הרוב ולא חשוב קבוע, רק הכא בסירקי טעמא אחרינא הוא דהתם בסירקי כיון שהיתה מספקת יום אחד מן האיסור וראינו דעד כאן היתה מסתפקת מן ההיתר והיום הזה היא מסתפקת מן האיסור אמרינן אפשר שמהיום ולהבא לא תסתפק עוד מן היתר, ואפשר שלא תסתפק עוד כל הימים מן היתר אלא מן האיסור, ואזלינן בתר חזקה דהשתא דאבדה חזקת כשרות מהיום ההוא ולהלן לכל הימים ברם הכא לא הוחזק אלא ע"ה להיות טוחן שם באותו היום בתמי' וכו', פי' מכיון

דראינו פעם אחד ע"ה אבד חזקת כשרות על כל הימים ונאמר שלא הוחזק על כל הימים אלא ע"ה בתמי' וכן מוכח הגירסא במס' כתובות (בפ"ק):

הת גור הכא את אמר לטוחן העכו"ם דמאי והכא את אמר אצל העכו"ם כפירותיו, כאן קופה בקופה כאן פירות בפירות, לשיטת הראב"ד ז"ל דסובר דמירוח העכו"ם חייב מדרבנן גרס (בפרק י"א מהלכות מעשר הלכה ט"ו) הכא את אמר אצל העכו"ם דמאי, והכא את אמר אצל העכו"ם ודאי, משום דמפרש דהפקיד פירות מתוקנים אצלו. והוי כפירותיו דמירוח העכו"ם חייב, והוי ודאי ואמאי לא הוי דמאי שמא לא החליף, ומשני גבי קופות בקופות אצל הטוחן קרוב הדבר שלא החליף משום דמתיירא שמא לא יכוין במלואם, משא"כ פירות בפירות כיון שאינו מתיירא הו"ל ודאי החליף, ולפיכך הוי ודאי, וע"ז בעי ר' ירמי' קומי ר"ז מה כפירותיו ממש פוטר טבל ברור במקום אחר אם אמרינן דהוי ודאי של עכו"ם, עד דתימר דיכול לתרום ממנו על מקום אחר ולא הוי כמספק על הודאי א"ל ולכל דבה כלומר לכל חומרא דלענין להפריש עליו מפריש בתורת ודאי ונותן לכהן בתורת ודאי ומ"מ אינו יכול לפטור במקום אחר דשמא לא החליף והוי מתוקן והוי מפטור על החיוב, והטעם בזה יבואר בתוס' שכן הוא עיקר הדין תורה:

ולשיטת הרמב"ם ז"ל דסביר' ליה דמירוח העכו"ם פוטר אפילו מדרבנן מפרש הכי דהרי הן כפירותיו דלא אמרינן שמא החליף בשל ע"ה ז"א אלא דהחליף בפירותיו וממנ"פ פטור אם לא החליף הוי מתוקנין ואם החליף הרי הוא מירוח עכו"ם ופטור אפילו מדרבנן, ופריך הכא את אמר לטוחן העכו"ם דמאי והכא את אמר כפירותיו ולא אמרינן שמא הוי של ע"ה והוי דמאי כמו ברישא בטוחן דחיישינן שמא נתן לו של ע"ה, ומשני תמן קופות בקופות ר"ל דרך להוליך לטחון כל אחד בקופתו ועשוי' להתחלף קופה בקופה של ע"ה והוי דמאי משא"כ פירות בלא קופה אינו מתחלף אלא בפירות שלו שהם פטורים וכ"כ הכ"מ ז"ל ובעי ר"י קומי ר"ז מה כפירותיו ממש פוטר טבל ברור במקום אחר, פי' דלשון המשנה הוא כך דגבי טוחן הוי דמאי דחיישינן שמא נתחלף בשל ע"ה, אבל המפקיד פירותיו אצל העכו"ם הרי הם כפירותיו ואינו מפורש במתניתן כפירותיו דמאן אי כפירותיו של עכו"ם אי כפירותיו של ישראל יש לפרש כפירותיו של ישראל דדוקא גבי טוחן חיישינן לחילוף מפני קופות בקופות עשוין להתחלף משא"כ במפקיד אצל העכו"ם אינו עשוי להתחלף והוי כפירותיו של ישראל לגמרי, וגם יש לפרש כפירותיו של עכו"ם דלא הוי דמאי דלא נתחלפה בקופות של ע"ה אלא דהחליף על פירותיו וכשהפקיד מתוקנין הוי מתוקנים כנ"ל. ונפ"מ בהפקיד טבלים באם נפרש כפירותיו של ישראל א"כ כשהפקיד טבל הוי טבל ברור ופוטר טבל ברור במקום אחר,

אבל אם נפרש כפירותיו של עכו"ם א"כ איכא חשש חילוף בפירותיו של עכו"ם א"כ כשהפקיד חולין מתוקנים אז הוי מתוקן ממנ"פ כיון דליכא חשש דע"ה, כמ"ש הרמב"ם ז"ל, אבל כשהפקיד טבל הוי ספק טבל ואינו יכול לפטור טבל ברור במקום אחר, ור' ירמי' מבעי' לי' זאת, אם הפירוש כפירותיו הוא כפירות של עכו"ם, או כפירותיו ממש ור"ל בתיבת פירותיו ממש היא הכונה כפירותיו של ישראל, ונפקא מיניה לפטור טבל ברור במקום אחר, ע"ז א"ל ולכל דבה פירש לכל החומרות דחיישינן לטבל שמא הוא מפירות ישראל. ואינו יכול לפטור טבל ברור במקום אחר שמא הוא פירות עכו"ם, רק דפטור מדמאי ולא הוי בסיפא החשש דע"ה, וא"כ הפירוש כפירותיו הוא כפירות של עכו"ם, ומכאן יצא להרמב"ם ז"ל לפרש בפי' המשנה כפירותיו ר"ל כפירותיו של עכו"ם, עכ"ל ז"ל. ובחיבורו (בפי"א מה' מעשר הט"ו) פסק כן כשהפקיד טבל צריך להפריש תרומה מספק, ומה שקשה על שיטתו ז"ל משיטת הש"ס דילן עיי' בתוס':

ולא על יאות הוה ר"ח מתריס לקובלי', כן הגי' בירושלמי במס' ע"ז (פ"ב ה"ג), ושם גרסינן ר"ח בעי קומי ר' אחא מה כפירותיו ממש פוטר טבל ברור כו', וגי' אמיתית הוא ופירוש דהגמ' מסיק דלא יאות הוי ר"ת מתריס לקבל ר' אחא באיבעי' זו כמו דמסיק שם ושם מבואר, ומביא הגמ' הכא רק ראשי דברים מהסוגיא הזאת השייך התם כדרך הש"ס הזה בכמה מקומות לאלפים ועי' בת ס' שמבואר הסוגיא דהתם באר היטב:

ר' אחא ר' חייא בר בון בשם ריב"ח לא אמר ר"ש אלא כדי קופתו, פי' דקאי אירישא דמתניתין אצל הטוחן עכו"ם דמאי, ע"ז קאמר ר"א רחב"ב בשם ריב"ח לא אמרי' דהוי דמאי אלא בכדי קופה אחת אבל אם הפקיד אצלו שתים הוי רק אחת דמאי והשאר ודאי דאין סברא לומר שהחליף כולם רק יש לחשוש על אחת, אבל לא על כולם, והא דקאמר לא אמר ר"ש לאו דוקא לר"ש אלא ה"ה לחכמים ג"כ כדאיתא בהר"ש ז"ל, והא דקאמר ר"ש הוא, לרבותא משום הא דמבואר בסמוך, ובירושלמי שת"י מתלמידי הגר"א ז"ל גרסינן אלא כדי קופה. והפי' הוא אלא כדי קופה אחת, אבל בהפקיד אצלו שתים אתת הוי דמאי אבל השאר הוי ודאי וצריך ליתן מהשאר לכהן רק מקופה אחת מפריש ומעכב לעצמו. אבל אם נאכלה הראשונה, פי' אם נטל ממנו שתים ונאכל הראשונה תלינן שהיא הודאי ונשאר השני' דמאי הגם דחיישינן לחומרא למיחש לודאי ולא תלינן על כל אחד בדמאי הנ"מ כשכולן קיימין אבל אם נאבדה אחת מהן תלינן השני' בדמאי. נטלו ממנו מאה ב"א כו' נתנום כו', פי' אם מאה ב"א הפקידו כל אחד סאה וכשנטלו כולם כל אחד הסאה כל אחד תלינן בדמאי אבל אם לא נטלום המאה ב"א ממנו אלא קודם שנטלו נתנו במתנה לאדם אחד והוא נוטל כל המאה סאה לא אמרינן דבא מכח

מאה והרי הוא כמאה ב"א וכולן דמאי, ז"א אלא כיון שהוא אדם אחד כבר נראה להיות ודאי דלא תלינן בדמאי רק באחד והשאר ודאי, וכן להיפוך נטל ממנו אדם אחד כמה סאין בת אחת הרי השאר ודאי, ואם קודם שנטלם המפקיד נתנם במתנה למאה, ע"ז אמרינן לחומרא, דהם באין מכח אחד ודינם כאחד והשאר ודאי לחומרא ואמרינן כאן וכאן לחומרא, ע"ז פריך דקאמרת אף לר"ש כן והתני בשם ר"ש בשם ר"ט עשו פירות ישראל פירות עכו"ם זה דמאי, כן הוא הגי' בתוספתא, וה"פ דישראל הזה החשוד הנותן פירותיו לעכו"ם עושה את פירות העכו"ם שיהא דמאי לישראל הנוטל ממנו ומדקתני לשון פירות עכו"ם זה, משמע דכל הפירות הוי דמאי, וא"כ מצינו אליבא דר"ש להיפך ומשני עוד היא לא אמר ר"ש אלא כדי קופה אבל לא כל הפירות:

א"ר יהושע בן קבסוי כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה והזה הטהור על הטמא טהור אחד מזה על טמא אחד עד שלמדתי' מאוצרה של יבנה, וחכמים אומרים אפילו כולו עכו"ם וישראל אחד מטיל לתוכו דמאי הדא אמרה שטהור אחד מזה על כמה טמאים כו', פי' דמביא הא דאוצרה של יבנה למשל בעלמא, ובתוספתא דמכשירין (פ"ג) גרסינן מאוירה של יבנה למדתי רק מהאויר דשם למדתי דישראל אחד מטהר את כל האוצר מאויר הזאת למדתי דאחד מטהר הרבה והוא רק משל, ע"ז פריך והתנינן אצל העכו"ם כפירותיו דהוי ודאי וקשיא מחכמים דר"מ מאוצר דיבנה על חכמים דר"ש דהכא דהתם ס"ל דמאי והכא ס"ל ודאי, בשלמא בלא ר"י בן קבסוי לא הי' קשה כלל דיש לומר דלחומרא ס"ל לחכמים מאוצר דיבנה דס"ל דיש קנין לעכו"ם כו', אך מפני שישראל אחד מטיל לתוכו אזלינן לחימרא והוי דמאי, אבל מר"י בן קבסוי דס"ל דהוי לקולא שלמד מזה דטהור אחד מטהר הרבה, א"כ הישראל אחד מטהר את האוצר א"כ קשה מחכמים דהכא אחכמים דהתם, דהכא ס"ל לחומרא דהוי ודאי, ע"ז משני ר"א חכמים דהכא דר"ש הוא בשיטת ר"מ דהתם דפליג אחכמים דאוצר יבנה דס"ל התם מחעמ"ח ודאי, ור"מ דהתם הוא חכמים דהכא ר"י אומר חכמים ממש, כלומר דהחכמים דהתם הוא ממש החכמים דהכא, ובעין קומי מ"ט א"כ מ"ט הקילו חכמים התם יותר מהכא א"ל כד תסאבין אנא אומר לכם פי' כשתזקינו אני אגלה לכם ולא רצה לגלות הטעם, ע"ז פריך שמעון בר אבא, בעי ניחא לטהרות לא אמר להון מפני גדר טהרות לקדשים לא אמר להון מפני גדר קדשים למעשרות לא אמר להון כו' וכן ג' המרא"פ ז"ל ופשוט הוא ואילו הוי אמר להון מה הוי מימר להון גבי מעשרות פי' דבמס' תרומות (פ"ו) אמרינן שם תרי מילין בשם ר' יוחנן שלא רצה לגלות להם הטעם והגמ' מגלה הטעם שם. ולפי שנגלה הטעם יצא מזה קולא והני ב' דברים הוי אחד בקדשים ואחד בטהרות, ומובן

מפני מה לא גילה להם הטעם מפני שע"י הטעם יהיה קולא ביותר ולא רצה שיקילו כ"כ מפני גדר קדשים וטהרות, ע"כ שאל ניחא שם לקדשים ולטהרות דלא אמר להן מפני גדר, אלא למעשרות למה לא אמר להן איזה קולא יש בהטעם שלא רצה לגלות להם ואילו הוי אמר להון מה הוי אמר לון שיצמח מזה קולא, ומשני דהטעם הוא מפני שמאליהן קבלו עליהן את המעשרות ר"ל כל עיקר המעשרות בזה"ז דרבנן ואפילו בזמן עזרא והב"ע האי אוצר דיבנה בתרומה בזה"ז דרבנן, ע"כ הקילו ולא רצה לגלות להן דכל עיקר תרומת מעשר בזה"ז דרבנן ועיין בתוס' ותמצא טעם בע"ה:

ר"י ר"ח בשם ר"י מודה ר"ש שמפריש מעשרותיו מהלכה פי' מדרבנן ר"ל לפי' הרמב"ם ז"ל דחכמים ס"ל כפירותיו בהפקיד מתוקנין פטור ממה נפשך ורבי שמעון סבירא ליה דמ"מ חייב בדמאי משום החשש דהחליף בשל ע"ה כמו ברישא, וע"ז קאמר דמודה ר"ש דמפריש מעשרותיו מהלכה ומדקאמר מודה ר"ש לחכמים במתניתן דידן מכלל דחכמים דס"ל כפירותיו ס"ל נמי דמפריש א"כ קשיא מה בין ר"ש ורבנן ומשני דלעולם רבנן לחומרא דס"ל כפירותיו דמפריש ג"כ מדרבנן, דמירוח העכו"ם אינו פוטר, ור"ש לקולא דר"ש ס"ל דמפריש רק דמאי ונוטל דמים מן השבט ורבנן ס"ל דמפריש ודאי ואינו נוטל דמים מן השבט ופריך דזה אי אפשר למימר דלרבנן יהיה מחויב בנתינה מחשש דפירות העכו"ם, ונמצא לפ"ז דתמור מתרומת חו"ל וזה אי אפשר דהא כיון דיש קנין לעכו"ם כו' הוי כחו"ל כדאיתא בתוס' ז"ל במס' ב"ב (דף פ"א) ובתשובות הרא"ש ז"ל ובתרומת חו"ל ס"ל להירושלמי דנוטל דמים מן השבט, וכ"ש הכא דהוי רק ספק שמא החליף העכו"ם בפירותיו, ומסיק דהאי ומודה קאי על עיקר טבלו של עכו"ם דהתם ס"ל לר"ש דיש קנין ות"ק שלו ס"ל דאין קנין ע"ז קאמר דמודה ר"ש לת"ק דידיה התם דעכ"פ חייב מדרבנן אבל לא דמודה לת"ק דידן במתניתן דבמתניתן דידן סבירא ליה לת"ק דאינו מפריש כלל אפילו מדרבנן ות"ק לקולא דמירוח העכו"ם פוטר אפילו מדרבנן [כשיטת הרמב"ם ז"ל] רק ר"ש לבד ס"ל דמפריש מהלכה בעלמא ובמתניתן דידן דס"ל דחייב בדמאי משום שמא החליף בשל ע"ה אבל בלא"ה הי' ספק דרבנן בעלמא בלא חומרא דדמאי:

הלכה ה

ורשב"ג לא יודי לר' יוסי שאין דרך חבר להיות מוציא מביתו דבר שאינו מתוקן פי' דהתם גבי כרם רבעי נוטל הרמאי בעצמו משא"כ הכא דהוא נותן בידים אין דרך חבר להיות מוציא מביתו דבר שאינו מתוקן וע"כ מתקן:

סליק פירקא בס"ד:

פרק ד

הלכה א

חבריא בשם ר"י מפני כבוד שבת התירו, אם מפני כבוד שבת ל"ל שואלו אלא ע"י עילה, פי' בשנו"א ז"ל כדי שיהא לו במה לתלות ר"ב בשם ר"ח אימת שבת עליו והוא אומר אמת ופריך א"כ למה חשכה מוצאי שבת לא יאכל ומשני משום אחד שאין עליו אימת שבת, דסוף סוף חיישינן לאחד שאין עליו אימת שבת, ולא סמכינן על אימת שבת רק בשבת גופי' משום כבוד שבת לא חששו על חשש הרחוק מאחד שאינו מתקן ונמצא למאן דס"ל דאימת שבת עליו ס"ל ג"כ מפני כבוד שבת, רק דס"ל דהטעם דכבוד שבת לבד לא מהני אך בצירוף דאימת שבת עליו כן פי' בשנו"א ז"ל:

תני שואלו בחול לא יאכל בשבת, ופריך מ"ד אימת שבת עליו ניחא מ"ד מפני כבוד שבת אפילו שואלו בחול יאכל בשבת ומשני לא אמר אלא שוגג הא מזיד לא דלא התירו אלא בשוגג דהא תנינן שכח משמע דווקא שוגג אבל מזיד לא וע"כ לא התירו אלא בשלא הספיק לשואלו אלא בשבת אבל אם שאל אותו בחול אם כן הוי מזיד למה לא עישר ע"ש:

שאלו על אחת מהן השני לא יאכל עד שיעשר ועד שישאלנו אני אומר זה עישר וזה לא עישר, חשיכה מוצאי שבת דהדין הוא דאפילו במה שנשאל עליו בשבת מ"מ מעשר עליו מעשר מכלכלה זו ששאל עליו על הכלכלה השני' שלא שאל עליו כלל, ועל זה פריך דזה ניחא למאן דאמר מפני כבוד שבת והשאלה הוא רק עילה אבל באמת אין השאלה מעלה ומוריד כלל, אבל למ"ד דיש ממש בהשאלה משום דאימת שבת עליו ורק הא דצריך לעשר בשחשיכה למוצאי שבת הוא רק חומרא מפני אחד שאין אימת שבת עליו, א"כ קשה איך יעשר מזה הכלכלה על הכלכלה השני' דלא שאל עליו הא כמו דאין מעשרין בדמאי כשלקח מב' ע"ה מזה ע"ז משום דשמא זה עישר וזה לא עישר [עיין במס' ב"מ דף נ"ו ע"א] ה"נ אין לעשר מכלכלה דשאלה על הכלכלה דבלא שאלה, דהא הכלכלה דשאלה מהימינן לי' דעישר ורק חששא רחוקה מפני אחד שאין אימת שבת עליו אבל רובא אימת שבת עליו והכלכלה השני' דבלא שאלה הוי דמאי גמור והאיך יעשר מזה ע"ז ולא משני מידי:

אפי' יש לו מאותו המין היצר תאוב, כהאי לישנא איתא בירושלמי במס' יומא היצר תאוב פי' יצרו של אדם חושק ואפילו יש לו מאותו המין מ"מ היצר תאוב שיהא לו בהרוחה רבה ונקרא ג"כ עונג שבת:

יו"ט שהוא סמוך לשבת כו' שואלו ביו"ט אוכל בשבת כו' א"כ ראיה מפורשת ממתני' דשבת ויו"ט סמוכין שואלו באחד מהן ע"ז אמר ר' יונה בשם ר"ז דמהברייתא הזאת

אין ראיה דמיירי הכא בפירות שנסמכה דעתו עליהן ע"כ התירו, אבל לא נסמכה דעתו צריך לשואלו בשבת גופיה א"כ מוכח מר' יונה דדינא דמתניתן דידן היא אף בפירות שלא נסמכה דעתו כלל מערב שבת עליהן מותר גם כן על ידי שאלה, על זה אמר רבי מאיר מילהון דרבנן מסייען לר' יונה אבא דתנינן תמן המדיר את חבירו כו' מפני איבה בשבת של פרוטגמייא לא בפירות שסמך דעתו עליהן מער"ש הוא בתמיה ולא אמר אלא מפני איבה פי' דלקמן (בה"ב) קתני דבשבת ראשונה שואלו ואוכל ובשבת שניה אסור ומפרש שם מ"ש שבת שניה ממתניתן דידן דאוכל ע"י שאלה ומשני שם דשאני פירות ע"ה מסעודת ע"ה דבפירות ע"ה בבית חבר מותר משא"כ בסעודת ע"ה לסעוד אצל ע"ה אסור לחבר לאכול בסעודה שאין לה שם ופירסום דליכא איבה כמו בשבת פרוטגמייא משום איבה, ואי אמרינן דלא שרינן כל עיקר במתניתן דידן רק בסומך דעתו עליהן מער"ש, א"כ מנ"ל דסעודת ע"ה אסורה בלא פירסום דליכא איבה דלמא שאני שבת שני' דלא סמך עליהם מער"ש, משא"כ בשבת פרוטגמייא דנסמכה דעתו מער"ש, הרי דינו כבמתניתן דידן, א"ו דאף בלא נסמכה דעתו מער"ש ג"כ שרי במתניתן דידן, וע"כ דאיסור דסעודה בשבת שניה משום דליכא פירסום וליכא איבה, א"כ שמעינן מזה כר' יונה אבא דשאלה בשבת גופיה מהרי אף בפירות שלא נסמכה דעתו עליהן:

שאלו שבת הראשונה ולא בא תיבת ולא בא מיותר [ונשתרבב מה"ב דלקמן כדרך הש"ס הזה] השני' לא יאכל עד שיעשר או ישאלנו, ופריך ולא כבר שאלו, פירוש בשבת הראשון ומאי יחזור וישאלנו א"ר יונה תמן בההיא דשאל על נפשי' כו' פי' בשבת ראשון ישאל הוא בעצמו ובשבת שני' יבקש מאחר שישאלו אבל הוא לא ישאל ממנו דהא כיון דכבר שאלו בשבת הראשון ואמר לו שהוא מעושר האיך יאמר לו בשבת הזה להיפך רק שיבקש מאחר שישאלנו, ור' יונה בעי מהו שישאלנו דרך עקלתון, ר"ל דאפשר הוא בעצמו ישאל ממנו ורק שישאל מאתו דרך עקלתון בפעם השני', רבי יונה כדעתי' דסבירא ליה דמהני שאלה בדרך עקלתון כו' מן דבר חקילא פי' בן כפר כו' מתקנין הוין, פי' דבפעם ראשונה אמר מתקנין הוין טעין מחזקה עלוי פירוש התחיל בחזקה עוד ליגעו אם מתקנין הם אי לא, א"ל מה אנא חשוד לי פי' בשנו"א ז"ל מה הנאה יש לי דיהוי חשוד על המעשרות בשבילך בחנם והודה שאינן מעושרין אלא דדרך עקלתון יכול לידע:

תני תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה מדמעת שלא במקומה אינה מדמעת וחכ"א בין למקומה ובין שלא למקומה מדמעת, כן גירסת הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בירושלמי שת"י ר"ש אומר למקומה מדמעת שלא למקומה אינה מדמעת, ופריך בשלמא למ"ד מדמעת מדמעת, פי' בין למקומה בין שלא למקומה דחכמים עשו דבריהם כשל תורה,

עיי' בשנו"א ז"ל מ"ד אינה מדמעת אינה מדמעת, פי' בין במקומה בין שלא במקומה ניחא דזה ס"ל כמ"ד עשו חיזיק לדבריהם כשל תורה וזה ס"ל כמ"ד לא עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, אבל לר"ש קשה מה בין למקומה לשלא למקומה כו' שהיא מתרת השירים לאכילה פי' ע"כ הוי כבתחילה כו' יתר מכאן היה ר"ש שזורי אומר הפריש תרו"מ ונשרפה הר"ז שואלו ואוכלו ע"פ, פי' דשואלו אולי כבר הפריש וסומך ואוכל דבודאי קי"ל המניח פירות להיות מפריש עליו תרו"מ הר"ז חושש אבל בדמאי כיון דהוי רק ספק וחושש ע"כ שואלו וסומך עליו:

א"ר אבין לא דמיא ההוא שאילתא להההיא קדמייתא כו', פי' מילתא אחריתא הוא, ור' אבין מלתא בפני עצמו קאמר דשאילתא קמייתא לא קאמר לי' דחשוב לי' לחשוד, אבל הכא מחויב לומר לו דהחזיק אותו לחשוד בגין דחשדתיך ותקינתין, ואתקריין פי' דאיקרי מקרה הזה שחזר למקומה, ע"כ אני שואל לך דלמא לחנם חשדתיך ולא הייתי צריך להפריש, ונמצא דלא הוי מדומע, והשיב לו מתקינן הוויין כדלעיל:

הלכה ב

ר' ינאי בי רבי ישמעאל בשם ר' יוחנן בשבת של פרוטגמייא התירו מפני איב' א"ר אבין כאן התירו טבלים מפני דרכי שלום כו' אמר רב חסדא כאן שנינו, שאסור לחבר שיאכל בסעודה שאין לה שם, פי' פירסום. הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בירושלמי שת"י מחליף הגירסא וגרס א"ר חסדא כאן שנינו כו' קודם א"ר אבין כאן התירו טבלים משום דרכי שלום, ויומתק מאד, דהנה הנפ"מ בין המשנה דידן למשנה קמייתא דבמשנה קמייתא מהני שאלה, וכאן לא מהני שאלה, רק בשבת ראשונה, ע"ז מפרש ר"י בר"י בשם ר"י בשבת של פרוטגמייא הוי השבת ראשונה דהוי סעודה בפירסום וע"כ התירו משום איבה, והא דבשבת שניה לא מהני באלה כמו במשנה קמייתא, ואף דליכא איבה מ"מ לשתרי משום שאלה כמשנה קמייתא וע"ז אמר רב חסדא כאן שנינו שאסור לחבר שיאכל בסעודה בלא שם, פי' בלא פירסום כמו פרוטגמייא וכיון דאין לה שם אסור לאכול בלא מעשר עד שיעשר, ולא דמי למשנה קמייתא, דהתם אוכל החבר בביתו, ע"כ הקילו ואוכל ע"י שאלה, אבל כשאוכל סעודה אצל הע"ה אסור לאכול בלא שיעשר דבסעודת ע"ה לא עשו שום קולא בדמאי, ואסור לאכול לחבר בלא תיקון בסעודה שאין לה שם, ואך בפרוטגמייא מותר ולא בסעודה שאין לה שם ' וע"כ מיירי השבת הראשון בשבת של פרוטגמייא דלא גזרו רבנן ג"כ על סעודה שיש לה שם ולא הוי בכלל האיסור דמאי ודמי לעלמא דאוכל בשבת ולא גזרו על הדמאי במקום כבוד שבת ולא מצינו קולא רק בלקח ולביתו והחילוק הזה כתב התוספות יו"ט ז"ל אבל ר' אבין חלוק עליו

וס"ל דהטעם דמשנה הזאת לאו משום שאסור לחבר לאכול בסעודה שאין לה שם עד שיעשר אף דאיכא כבוד שבת ואימת שבת [ונפ"מ בין לוקח פירות מע"ה ובין סעודת ע"ה] ז"א אלא דמשנה הזאת מילתא אחריתי הוא דנפ"מ בין שבת ראשונה לשבת שניה הוא כך דבשבת שני' הוי באמת חשש טבלים דלא דמי להההיא משנה קמייתא, דלכאורה כד נדייק לשון המשנה המדיר את תבירו, וע"כ לא מיירי בע"ה, דהא כבר פרש"י ז"ל במסכ' סוכה (דף ל"ט) במתניתן הלוקח לולב מחבירו בשביעית, פרש"י ז"ל דלא גרסינן חבירו דהא ע"ה אצל חבר לא קרו חבירו ואי בשניהם ע"ה מי ציית לן עיי"ש וא"כ היכא קתני במתניתן דידן חבירו, ועוד לשון המשנה והוא אינו מאמינו על המעשרות הול"ל ממי שאינו נאמן על המעשרות כמו בכל הנך משניות דלעיל ומאי לשון הוא והוא אינו מאמינו מאי זה תיבת והוא, ועוד מאי משנה המשנה הזאת לשון בלבד שיאמר לו מעושרין הן, ולמה לא נקט לשון המשנה קמייתא שואלו ואמאי מדלג הענין השאלה, אלא ע"כ דהמשנה מיירי בחבר שהדיר לחבר חבירו, ורק דהחבר הזה מוחשד אצל חבירו לבד והוא בעצמו אינו מאמין לו על המעשרות, וע"כ לא דמי לע"ה דהתם בע"ה רוב ע"ה מעשרין הן, ואצלינו כל אחד ואחד אזלינן בי' בתר רובא ואינו חשוד לנו רק גזירת רבנן הוא שלא נאכל עד שנעשר וחומרא בעלמא הוא כמבואר בתוס' בריש פרקין וע"כ בשעה שגזרו על הדמאי לא גזרו על כבוד שבת כמו בפ"ק דאימת קדשים עליו או בשעה שגזרו על הדמאי לא גזרו על הדברים הללו, ה"נ או בשעה שגזרו על הדמאי לא גזרו על הדברים הללו ולא גזרו על כבוד שבת, או שאימת שבת עליו והשאלה ע"י עילה בלבד כדלעיל, משא"כ בשהחבר הזה חשוד באמת אצל החבר והאיך יאכל הא אצלו ספק גמור הוא ע"פ הדין, ולא משום גזירת רבנן על הדמאי, וא"כ מאי מהני בזה כבוד שבת או אימת שבת עליו, בשלמא בדמאי מע"ה חומרא בעלמא, אמרינן דאימת קדשים ואימת שבת עליו, ולא גזרו לחומרא הזאת בשיש אימת שבת, וזה לא שייך בחבר דחשוד אצלו באמת, וע"כ כיון שחשוד בעיני החבר והוי אצלו ספק גמור ספק טבל גמור וע"כ לא מהני כלל כבוד שבת ואימת שבת, וע"כ בשבת השני' דליכא איבה אסור ע"פ הדין, משום ספק איסור טבל, אך בשבת ראשונה החידוש במשנה הזאת דהתירו טבלים משום דרכי שלום דלא יהיה איבה, אבל חבר מותר לאכול אצל ע"ה בשבת ע"י שאלה בלא תיקון אף בסעודה שאין לה שם, וע"כ ניחא מה דלא קתני במתניתן דידן לשון שואלו כמו במשנה הראשונה משום דבחבר לא שייך שואלו כמובן, ומדויק לשון המשנה דכופל ב' פעמים דאינו נאמן, דקתני ברישא והוא אינו מאמינו ומסיים עוד הפעם אע"פ שאינו נאמן על המעשרות בלבד שיאמר, ולפ"ז ניחא דקתני והוא אינו מאמינו אוכל עמו בשבת

הראשונה, והרי אפשר לטעות דה"ט משום דכיון דחבר הוא אין לו לחוש ע"ז שהוא אינו מאמינו, ע"כ קמ"ל אע"פ שאינו נאמן ע"פ הדין אצלו דחשוד אצלו כדפסק הפנ"י ז"ל מ"מ אוכל עמו בשבת ראשונה משום דרכי שלום, משא"כ בשבת שני' דליכא איבה הוי באמת אינו נאמן ואסור לאכול טבלים. היוצא לנו מזה דלרב חסדא החידוש במשנה הזאת הוא החומרא מהסיפא דמחדש דדוקא בלוקח פירות מע"ה הקילו בדמאי מפני כבוד שבת, אבל בסעודה אצל ע"ה לא הקילו, זהו החידוש דמשנה הזאת, ולר' אבין החידוש הוא הקולא במשנה הזאת בהרישא דאפילו בחשוד התירו טבלים מפני דרכי שלום ופריך אם מפני דרכי שלום למה לי בלבד שיאמר מעושרין הן, ונשאר בקושיא, ואח"כ מבעי' לן שאלו בשבת ראשונה ולא בא פי' אם ביקשו בשבת ראשונה ולא בא השני' מה שיעשה הראשונה ונשאר בתיקו:

הלכה ג

תני הנאמן לשני נאמן לראשון דברי ר"א כו' מה טעמא דר"א משום שאינו חשוד להקדים או מכיון שהפריש שני חזקה שהפריש ראשון ופריך והתנינן ר"א אומר א"צ לקרות שם למ"ע של דמאי הא שני צריך פי' דעביד הגמרא ק"ו מה שני מעשרות ששוין שאין הפסד לו בשניהן ואפ"ה אינו נאמן מזע"ז לא כ"ש דאינו נאמן ממעשר שאין לו הפסד על מעשר שיש בו הפסד בהפרשתו ואינו נאמן אלא ממעשר שיש בו הפסד בהפרשתו על מעשר שאין בו הפסד כגון ממע"ר על מע"ש, והיינו דקפריך מכח ק"ו דכיון דר"א ס"ל דמעני לשני אינו מוחזק דבשניהם אין לו הפסד כ"ש על ראשון דיש לו הפסד בהפרשתו פשיטא דאינו נאמן כמו דמסיק מה שני שאין לרבו ט"ה פי' שאינו נותן להקב"ה מזה כלום [כמו דאמרינן בעלמא שלא יהא שולחנך מלא ושלחן רבך ריקן צריך להפריש ראשון שיש לרבו ט"ה לא כ"ש, וכיון דאינו נאמן ממ"ע דאין לו הפסד בהפרשתו דהא מחזיק לעצמו כדאיתא ברש"י ז"ל במס' מכות (דף י"ז) דאיהו אינו מקפיד רק על הפרשת מ"ע לאפוקי איסור טבל ומחזיק לעצמו דאיהו לא חייש אאסור גזל אממון שאין לו תובעין עיי"ש, וכיון דאינו נאמן ממ"ע על מע"ש דבתרווייהו אין לו הפסד בהפרשתו דהא מע"ש ג"כ שייך לעצמו ואין לרבו ט"ה בהם לא כ"ש שאינו נאמן על מע"ר דהא שם יש לו הפסד בהפרשתו דהא יש לרבו ט"ה דצריך ליתן לכהן [ואי דלא יתן מה מועיל הפרשתו הא כשאוכל תרו"מ ג"כ בעון מיתה] וא"כ קשיא מר"א אר"א דהאיך ס"ל הנאמן לשני נאמן לראשון הא א"צ להיות רק נאמן מראשון דיש לו הפסד בהפרשתו אשני דאין הפסד בהפרשתו, וכדי להגדיל הקושיא מייתי דאפילו מב' מעשרות שוין שאין לו הפסד משניהם נמי אינו נאמן וע"כ ק"ו הוא מאין לו הפסד ליש לו:

הוציא להן מע"ש מתוך ביתו ואמר פדוי הוא נאמן מיירי בראינו שהפריש מע"ש ואח"כ אמר פדיתי והוא חולין נאמן פדוי לי ופדו לכם אינו נאמן פי' הכ"מ ז"ל דמטיל ספק בדבריו דאומר אנלי פדוי הוא ואם אין אתם מאמינים לי פדו לכם כיון שהטיל ספק בדבר אינו נאמן ואוקמי' מתניתין דר"א היא דר"א אומר הנאמן לשני נאמן לראשון, פי' דהנה לחכמים בראינו בע"ה שהפריש שני אינו נאמן לראשון ומחויב להפריש ראשון מן הכרי אבל המע"ש גופי' פטור מן הראשון דהא קיי"ל אפילו בלקוח בכסף מע"ש פטור מן הדמאי וכ"ש המע"ש עצמו אבל כשנפדה המע"ש פשיט' שחייב בדמאי דהא הטעם דלקוח בכסף מע"ש או מע"ש עצמו דפטור מן הדמאי הוא כדאיתא לעיל (בפ"ר) בשעה שגזרו על הדמאי לא גזרו על דברים הללו או מטעם דאימת קדשים עליו, וקאמרינן שם בסוגיא מפני אחד שאין אימת קדשים עליו וכן לענין אכילת שבת אמרינן בפרקין גם כן ב' טעמים הללו לא גזרו בכבוד שבת או אימת שבת עליו, ואפ"ה תנינן חשיכה מוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר וכדמסיק מפני אחד שאין אימת שבת עליו, וא"כ כמו בשבת בשחשיכה מוצאי שבת חוזר הדמאי למקומו כמו כן בנפדה המע"ש חוזר הדמאי למקומו, וא"כ קשיא בהאי ברייתא למה בפדוי לי ופדו לכם אינו נאמן לחומרא, נאמן ואינו נאמן מבעי' לי' דאינו נאמן על פדיונו לחומרא שמא לא נפדה ואסור לאכלו חוץ לחומה שמא הוי מע"ש, ונאמן לחומרא דשמא נפדה לחייבו בדמאי, אלא ע"כ מתניתא דר"מ היא דס"ל הנאמן לשני נאמן לראשון וא"כ נאמן על כל הכרי דפטור מדמאי דראשון וע"ז אמר ר' יוסי דז"א דד"ה היא אפי' לרבנן דס"ל הנאמן לשני אינו נאמן לראשון מ"מ הכא לא שייך למיזל הכא לחומרא והכא לחומרא דעשו אותו כתוספות הביכורים מה תוספות הביכורים כיון דנאכלת בטהרה משום ספק דשמא הוי ביכורים וע"כ פטורה מן הדמאי ולא אמרינן לחומרא שמא אינה ביכורים וחייבת בדמאי ז"א אלא כיון דלענין אכילה אמרינן החומרא דנאכלת בטהרה משום ביכורים ע"כ בכל דיניה הוי כביכורים ופטורה מן הדמאי ולא אמרינן החומרא שמא אינה ביכורים כמו כן הכא נאכלת משום שני ופטורה מן הראשון כיון דלענין אכילה אמרינן החומרא דהוי שני ואינו נאמן על הפדיון ומחויב לאוכלו בקדושת מע"ש ע"כ פטורה מן הדמאי ור"ח בשם ר"א דר"א היא ולא ס"ל כר' יוסי אלא כאוקימתא ראשונה:

תני לא יסרב אדם בחבירו לארחו בשעה שהוא יודע שאינו רצה, שייכות הענין זה לכאן משום דקאי אמתניתין דידן דתנינן ואם היה כהן וכו' למודים כו' ובלבד שיודיעם, ופי' בשנו"א ז"ל ובלבד שיודיעם מפני גניבת דעת, ע"כ שייך הענין הזאת לכאן:

הלכה ד

דר' יוסי רובה מן דר"א ולא מודה רבי אליעזר שאם אמר לו אל תקבלהו אלא במקום פלוני שהיא אוכלת בתרומה עד שיגיע גט לאותו מקום, והכא אפילו אם אמר לו אלא מפלוני אינו נאמן עד שיאמר לו קת ואני נותן מעות פי' דמוכיח דר' יוסי פליג אפילו באמר ליה אלא מפלוני משום דמסיק בברייתא עד שיאמר קח ואני נותן מעות משמע דליכא אופן אחר דנאמן אלא באיפן זה קח ואני נותן מעות דאל"כ ליתני אלא מפלוני, מ"ט דר' יוסי פי' למה ס"ל דאפי' התנה בהדיא אלא מפלוני ג"כ אינו נאמן ואולי מטעם אחר הוא ומסיק דז"א אלא מהטעם הראשון לא מהני אפי' בדאמר אלא מפלוני משום דאדם קרוב מצא ולקח ממנו פי' דהקרוב דחקו שיקח ממנו ולא מצי לאישתמוטי ממנו, משא"כ באל תקבלהו אלא במקום פלוני מי דחקו לשנית:

הלכה ה

ועד אחד נאמן השנות אליהו ז"ל גורס וע"ה נאמן בתמי'. וקישא על ר' יונה תברין ואת אמרת שלא בפניו נאמן פי' למה הוא נאמן הלא העדים שפוסלין אותו המה תבירים ואמאי אינן נאמנין לפוסלו והוא נאמן:

סליק פירקא בס"ד:

פרק ה

הלכה א

אף על החלה, פי' בשנות אליהו ז"ל דקא סלקא דעתך דמפריש תרומת מעשר גם על חלק החלה והא תנינן חלת עם הארץ וכו' פטורין מדמאי [דקושיא היא אליבא דר"י דס"ל (בפ"ק) דלא גזרו על דברים הללו משום דמאי אף בחבר שלקח עיסה מע"ה והפריש ממנה חלה, דאלו לר' הושעיא שם דוקא בחלה שהפריש ע"ה] וע"ז משני ר"א וכו' דב"ש היא דב"ש ס"ל דאף חלה חייבת בדמאי, ע"ז פריך כלום אמרו ב"ש אלא לאכילה כצ"ל אילו הלוקח לזרע ולבהמה כו' שמן לנר שמא אינו פטור מדמאי, דהא בתלה טמאה איירי מתניתן דידן בהלוקח מנחתום ע"ה, ואינו נאמן אף על הטהרות וכיון דחלה טמאה היא א"כ לשריפה עומדת והוי כמו לוקח שמן לנר דפטור מדמאי, ואימתי ס"ל לב"ש דחלה חייבת בדמאי דווקא בחבר שלקח פירות שלא הוכשרו מע"ה, כדאיתא (בפרק ב' דמכילתין) דע"ה נאמן על ההכשר והוא הפריש חלה ע"כ חייב בדמאי, משא"כ בלקח מן נחתום ע"ה דכבר הוכשרו בשעת גיבול א"כ הוי חלה טמאה ולשריפה עומדת. ע"ז משני דמיירי במגבל עיסתו במי פירות דאז לא הוכשרו והוי חלה טהורה, ופריך

דמגבל עיסתו במי פירות לא מחויב בחלה לא כן כו' אמר ר' אליעזר בן יהודה וכו' הא כרבנן לא דראב"י וכו' הא דס"ל דמגבל עיסתו במי פירות חייבת בחלה משא"כ לרבנן במגבל עיסתו במי פירות פטור מן החלה ע"ז משני אלא לא כר"י [כמו שמשני ר' יוחנן בפ"ב על הא דרמי מתניתן דידן על המתניתן דפ"ב דקתני הנתתומין לא חייבו אותם חכמים להפריש אלא כדי תרו"מ וחלה, הכא את אמר הלוקח מפריש והכא את אמר המוכר מפריש דקס"ד דמתניתן דידן מיירי נמי בנתתום חבר, ע"ז משני ר"י כאן בעושה בטהרה וכאן בעושה בטומאה כלומר מתניתן דפ"ב מיירי בעושה בטהרה וכאן בעושה בטומאה וכמו שפירשתי שם בע"ה, וכיון דמתניתן מיירי בעושה בטומאה, א"כ חלה טמאה לשריפה עומדת והוי כמו שמן לנר ושמן לנר פטור מדמאי] אלא כר"א דר"א אמר כאן וכאן בעושה בטהרה, כלומר דלר"א לא מוקים המתניתא דידן בעושה בטומאה אלא בעושה בטהרה ולדוגמא בעלמא נקט ר"א אבל לא מוקמי כאוקימתא דרבי אליעזר דמיירי בנחתום חבר ורק דמיירי במדה גסה, ז"א דא"כ ממנ"פ היכי מיירי אי בעושה בטומאה א"כ הוי ליה שמן לנר, ואי בעושה בטהרה, א"כ ע"כ דהמוכר מפריש משום התקנה שלא תטמא העיסה כדלעיל בפ"ב הנ"ל, אלא ע"כ דמיירי שהנחתום ע"ה ע"כ הלוקח מפריש ומיירי שנאמן על. הטהרות ולא על המעשרות, אלא האי סוגיא מפרשת המתני' דידן בנתתום ע"ה, וע"כ הלוקח מפריש דזהו כל יסוד הקושיא דפריך דהוי שמן לנר דלשריפה עומדת דע"כ חלה טמאה היא דהלוקח מע"ה ואינו נאמן אף על הטהרות ע"כ, דאי נאמן על הטהרות נאמן על המעשרות ג"כ, וע"ז קאמר התירוץ דמיירי הכי בע"ה שנאמן על הטהרות ולא כר"י דמוקים המתניתא דידן בעושה בטומאה אלא דמיירי בע"ה שנאמן על הטהרות, ור"א היא לדוגמא בעלמא, כלומר דלא מתוקם המתני' דידן בעושה בטומאה אלא בטהרה, וע"כ מיירי בע"ה שנאמן על הטהרות, וע"ז פריך הא קיי"ל הנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות, ע"ז משני תניתא ר"י ב"ר ישמעאל ואמר טעמא הדא דתימר במתארת אצלו אבל ברבים אינו נאמן עד שיקבל עליו ברבים, והכא ברבים אנן קיימין ור' אבין ר' שמאי ר' אחא שמע לה מן דבתרה הרוצה להפריש וכו' כמה דתימר תמן חוץ מן הראוי לקדש לשם תרומה להכא חוץ מן הראוי לקדש לשם חלה, כלומר דלא משמע ממתני' דמיירי דאף על החלה חייב ליתן תרו"מ ז"א כמו במתניתן השני מיירי חוץ מן הראוי לקדש לשם תרומה, וה"נ נותן תרו"מ חוץ מן על החלק החלה ומתורץ קושיא הראשונה, ע"כ פי' השנו"א ז"ל ביתר ביאור:

תנינן חלה בין ראשון לשני ר' יונה בשם ר"ז ז"א חלה אין בה משום בל תאחר פי' הל"ת דמלאתך ודמעך לא תאחר לא שייך בחלה, וכל מי שירצה יקדים באם עושה עיסה מן

הטבל, וכיון דאין ל"ת מן התורה, ע"כ קבעו חכמים במשנתינו מע"ר קודם כדמסיק במסקנא משום דקדמה לגורן, ור' יוסי בשם ר"א ז"א אין משנה אמורה על סדר אלא תקדים חלה, ופריך ולא בדמאי אנן קיומין לא כן א"ר בא ברי' דר"ח בשם ר' יוחנן מתניתן בדמאי הא בודאי לא, פי' דלקמן (רפ"ז) דרצה למילף מן דמאי קאמר ר"י דלא מצינן למילף דמתניתן מיירי בדמאי ולא ילפינן ודאי מדמאי, וא"כ ה"נ היכי קילפית מן מתניתן הזה דחלה אין בו משום בל תאחר לענין ודאי הא מתניתן מיירי בדמאי ולא ילפינן מינה ודאי ואלא הו"ל לר"י ולר' יוסי למילף דין הזה ממשנה דלקמן דמיירי בודאי אבל לא ממשנה הזאת דמיירי בדמאי, ומשני משום דר"ח תני בברייתא על מתניתן דידן דה"ה בודאי עלי' מפלפלין ר' יונה ור' יוסי, והשתא מסיק הגמרא מעתה בניחותא כיון דאמרת חלה אין בה משום ב"ת אי דתקדים חלה תהא חלה חייבת במעשרות ומעשרות לא יהיו חייבין בחלה בתמיה, פי' דעד הנה היה השקלא וטריא דתורם על חלק הראוי לקדש לשם חלה אבל שיפריש חלה על חלק הראוי לקדש לשם תרו"מ בזה לא שמענו כלל, משום דסברינן עד השתא דחלה הוא אחר ראשון, וע"כ אע"פ דאיתא בירושלמי במס' חלה (פ"א ה"ג) דחלה תרימו תרומה, דמחלה תרימו תרומה, ומאותה שכתוב בה ראשית תרימו חלה ועל כן תרומה חייבת בחלה וחלה בתרומה, הנ"מ באם שסבירא לן דחלה אין בה משום ב"ת בעושה עיסה מן הטבל בזה שייך רבוי דקרא דחלה חייבת בתרומה. ותרומה בחלה משא"כ אי סברינן דחלה הוי לאחר ראשון כדס"ל במשנה קודם שפירש ר' יונה ור' יוסי והיה ס"ל דחלה חייבת בתרומה ומפריש תרו"מ על חלק הראוי לשם חלה אבל לא יפריש חלה על חלק הראוי לשם תרו"מ דליכא למדרש מראשית עריסותיכם מאותה שכתוב בה ראשית תרימו חלה, הא הוא לנגד הכלל כל הקודם את חבירו חבירו מתחייב בו והוא אינו מתחייב בחבירו, והאיך יתחייב. תרומה בחלה, אבל השתא דס"ל דחלה קודם או דאין בה משום ב"ת ושניהן שוין מעתה תהא קלה חייבת בתרומה ותרומה לא תהא חייבת בחלה בתמיה שכל הקודם את חבירו חבירו מתחייב בו אבל אינו מתחייב בחבירו, משא"כ בשלא קדם את חבירו מתחייב בחבירו, ולפיכך אם חלה קדמה בעיסת טבל פשיטא דחייבת חלה בתרומה משום דמצות תרומה היא בגורן ואם לא הפריש מן הכרי מפריש מן העיסה ומן הפת, ותרומה חייבת בחלה דהא עכשיו בעת העיסה הוי חלה קודם, וכן לר' יונה בשניהן שוין ואין בה משום ב"ת פשיטא דמתחייב כל אחד בחבירו מדרשא דקראי הנ"ל, וליכא בזה הכלל כל הקודם את חבירו כו' דזה דוקא בתרומה ומע"ר ומע"ש דזמן כולם בא בב"א בעת מירוח ואז תרומה קודם ואח"כ מע"ר ואח"כ מע"ש בזה שייך כל הקודם את חבירו כו', משא"כ בתרו"מ

וחלה דאין זמן שניהם שוין ולא חשיב בזה תרומה קודם, דהא בזמן הגורן עדיין לא היה חיובא דחלה, וכשבא חיובא דחלה אז שניהן שוין, כמו לדוגמא בשנים שעומדים אצל הפתח לכנוס ויש דין קדימה לאחד חשוב מוקדם, משא"כ כשלא הי' חבירו כלל נכנס הוא ואבל כשיתרמו שניהם בב"א אז שניהם שוין לא חשוב אחד מוקדם מחבירו כן הדבר הזה, ומביא ראי' ותני כן העושה עיסה מן הטבל בין שהקדים כו' מה שעשוי עשוי פי' דדין שניהם שוין מן התורה, לפיכך חלה לא תאכל עד שיוציא עליה תרומה, תרומה ל"ת עד שיוציא עליה חלה, ועכשיו חוזר הגמרא למאן דאמר דחלה אין בה משום ב"ת ואיזה שירצה יקדים מדאורייתא דאין בה משום ב"ת ולמה במשנתנו נקט ראשון קודם חלה ולמה קבעו חכמים כן כיון דמדאורייתא בין שהקדים כו' מה שעשה עשוי ואינו עובר בל"ת ומשני מפני שקדמה לגורן כו' ולר' יוסי דס"ל אין משנה אמורה על סדר ס"ל ג"כ דמדאורייתא מה שעשוי עשוי אבל לכתחלה חלה קודמת כדאמר ר"מ בדין הוא שתקדים חלה לכל וס"ל לר' יוסי דאין משנה אמורה על סדר ובאמת מקדים חלה לכל אע"פ דעפ"י הדין מה שעשה עשוי ולפיכך לפי המסקנא נשאר הא דקאמר מעתה תהא חלה חייבת בתרומה ותרומה בחלה, פי' כיון דתני ר"ח אפי' בודאי ובודאי באמת צריך ליטול תרומה על מה שראוי לקדש לשם חלה, דדוקא בדמאי מסקינן דלא אמרינן חוץ מן הראוי לקדש לשם חלה דהא לא גזרו דמאי על החלה משא"כ בודאי צריך לתרום על מה שראוי לקדש לשם חלה וכמו כן חלה על מה שראוי לקדש לשם תרומה:

הלכה ב

עד כדון כהן לוי ישראל אין יאמר תרו"מ נמצא מפריש על דבר שאינו שלו כר' יוסי דר' יוסי אמר בעה"ב שתרם את המעשרות מה שעשה עשוי, כן גירסת הגר"א ז"ל, וה"פ דהאיך יש רשות לבה"ב לתרום תרו"מ, ומשני דאתיא כר' יוסי דר' יוסי ס"ל (בירושלמי בפ"ק דמס' תרומות) כאבא אליעזר בן גמלא בש"ס דילן במס' גיטין (דף ל"א):

מעשר ואחר כך תרומה נמצא מקדים. תרומה ואחר כך מעשר נמצא או פוחת כו'. פי' דמפרש לסדר דמתניתן דידן דעושה אחד ממאה חולין בראשונה ואחר כך קורא שם תרומה ואחר כך חוזר לעשות מהחולין מעשר, מפרש הגמרא כמבואר בשנות אליהו ז"ל משום דנוטל אחד משלשים ושלש ושליש באומד, ואם יעשה מעשר ואחר כך תרומה הרי הוא מקדים, תרומה ואח"כ מעשר הא דינא דתרומה דנוטל מן האומד ושמא לא יכוין ויטול פחות או יותר ולא ישאר שיעור אתד ממאה בצמצום על תרו"מ, ע"כ מגביל חלק אחד ממאה לבד והשאר לתרומה כדי שיהי' תרומה רק השאר מאחד ממאה וע"כ כשעושה אח"כ תרו"מ הוא עושה השיעור מצומצם לאחד ממאה וע"ז אמר ר' יוסי

בסמוך על תנאי ב"ד הוא פי' דהא קשה לפ"ז בהנך משניות (דפ"ד) דהמזמין את חבירו שיאכל אצלו אומר מע"ש מעשר שאני עתיד להפריש למחר הרי הוא מעשר ושאר סמוך לו זה שעשיתי תרו"מ כו' כסדר משנתינו והא התם נוטל ע"פ אומד כמבואר בתוי"ט ז"ל, ואין לומר דרשאי ליטול ע"פ אומד ולא חיישינן שמא לא יכוין, הא ז"א דהא במתניתן דידן מוכח דאי אפשר לסמוך בתרו"מ על אומד דכשיטול התרומה באומד לא יכוין השיעור לתרו"מ וע"ז אמר ר' יוסי לבתר משנתינו דבסמוך פי' בסמוך על שלחנו על תנאי ב"ד הוא מהו תנייי ב"ד בכדי שהדעת טועה, ור' יוסי לא בא לא להקשות ולא לתרץ אלא מילתא באנפי נפשי' הוא דקאמר לן דבסמוך על שולחן אחרים כיון דלא אפשר על תנאי ב"ד הוא, מהו תנייי ב"ד פי' מה יש עוד תנאי ב"ד כו' עד כדון ביבש [בלח כו' דתנינן מזגו לו את הכוס כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בירושלמי שת"י] פי' ביבש סמכינן בתנאי ב"ד על אומד הדעת בכדי שהדעת טועה בלח מהו אם גם בלח יש לסמוך על אומד הדעת, ומשני דכן בלח כו' דתנינן מזגו את הכוס אומר מה שעתיד לשייר בשולי הכוס הרי דסמכינן על אומד הדעת בלח ג"כ בסמוך, ופי' מהרא"פ והפ"מ ז"ל קשה מאד וגם מאי דקאמר בסמוך לשון בסמוך אין לו הבנה לפי דבריהם ז"ל דהול"ל בסומך כי תיבת סומך ותיבת סמוך ב' משמעות הן, וגם לפי מהרא"פ ז"ל הול"ל סומך וביי"ת דבסמוך מיותר. וגם תיבת הוא מיותר דהול"ל בסמוך על תנאי ב"ד ומאי הוא דקאמר, אבל לפי דברינו הוא כפתור ופרח דר' יוסי מחדש לן דבסמוך ע"ש על תנאי ב"ד הוא:

בכל עשר מסב אית בהון חדא תרומת מעשר פי' דמשייר כל שהוא חולין מכל אחד וע"כ עולה השבון שאחד הוא תרומת מעשר וחולין כל שהוא:

הרי הוא בצד זה תולין טבל, הוא כמו אמרי מר, בתחלה היה מפרש להמתניתן ועכשיו הוא מפרש להברייתא לשון הרי הוא תולין טבל הוא לשנא דברייתא משום דבברייתא נקט והשאר תלה קמ"ל דבחלה לא איכפת לן השיעור ויאמר הרי הוא בצד זה מעשר נמצא מקדים ויאמר הרי זה בצד זה תרומה נמצא או פוחת על תרו"מ או מוסיף על תרומת מעשר כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בירושלמי שת"י:

הלכה ג

הלוקח מן הנחתום מעשר מן החמה על הצוננת וכו' ר"ש אוסר בתרו"מ ומתיר בחלה, ופריך בגמרא ור"י אוסר בחלה ולא אצלו נטבלת. פירוש דא"נ מתרי גברי זבין לא חיישינן שמא אחד עישר ואחד לא עישר שהרי אצל הנחתום מתחייב בחלה שהוא גילגל את העיסה ומותר להפריש מזה על זה, ומשני אלא בשואל שאור טמא לעשות עיסתו, ומאי דקאמר טמא משום דמיירי בנחתום העושה בטומאה דלפיכך הלוקח מפריש כדמשני

ר"י לעיל (בפ"ב) על הא דרמינן מתניתא אהדדי, דהאי חד מתניתא אמר הלוקח מן הנחתום כיצד הוא מפריש, משמע דהלוקח הוא מפריש, ואילו בחדא מתניתן קתני הנחתומים לא חייבו אותן חכמים להפריש אלא כדי תרו"מ וחלה, משמע דהנחתום מפריש. וע"ז משני ר' יוחנן כאן בעושה בטהרה הנחתום מפריש וכאן בעושה בטומאה הלוקח מפריש, ובארתי שם הטעם דהפרש בין עושה בטהרה לבין עושה בטומאה ע"פ הירושלמי (בפ' אלו עוברין ופ"ק דביצה) עירס לא קאמר אלא לש אר"ש אחוי דר' ברכי' הכא בעיסה טמאה עסקינן שאינו מפריש חלתה אלא לבסוף, פי' הק"ע ז"ל בסוף הוא לאחר שתגמור העיסה, אר"י בר"ב בדין היה בעיסה טהורה שלא יפריש חלתה אלא לבסוף תקנה תקינו בה שיפרישנה תחלה שלא תטמא העיסה ע"כ, ומובא בב"י ז"ל סי' שכ"ז ביו"ד עיי"ש, וכן מבואר בש"ע יו"ד סי' שכ"ז האידנא טוב להמתין מלהפריש חלה עד אחר גמר לישה שתעשה כל העיסה גוף אחד ע"כ וכשהנחתום מפריש חלה כשאופה מתבואה שלקח מע"ה הוי החלה ודאי דהא בודאי לא הופרש מתחנה דקי"ל המפריש חלתו קמח אינה חלה, ובשעה שהנחתום מגלגל את העיסה אז הוכשרו לקבל טומאה מחמת המים וחיישינן שלא תטמא את העיסה בעיסה טהורה ותקנו בה שיפרישנה תחלה ע"כ הנחתום מפריש חלה בשעת נתינת המים, וע"כ אין לאמר דהלוקח יפריש לאחר האפי' וכיון שמחויב ע"כ המוכר הנחתום להפריש חלה מחויב ע"כ להפריש גם תרו"מ משום דתרו"מ קודם לחלה כדאיתא בפ"ר דדמאי (ה"א) וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ' ב"ה דהנחתום מפריש בעושה בטהרה נוטל הנחתום תרו"מ כדי שיפרישנה בטהרה עם החלה עיי"ש שמבואר היטב הסוגיא הנ"ל, ובדרך הזה עולה כהוגן סוגיא הזאת דלר"י דס"ל דהא דהלוקח מן הנחתום מפריש מיירי בעושה עיסתו בטומאה, וקי"ל בעיסה טמאה שאינו מפריש חלתה אלא בסוף דהוא לאחר שתגמור העיסה ע"כ פריך דאפילו בשאל שאור טמא מע"ה אעפ"כ אצלו היא נטבלת דהא המשאיל לא הפריש מן השאור בעיסה טמאה [דעיסה ושאור שני ענינים דעיסה הוא לאחר שאור כדאיתא במס' חלה פ"ג על העיסה ועל השאור ועל הקמח וכו'] ובעיסה טמאה החיוב הפרשה בעיסה ולא בשאור ע"ז משני דחיישינן שמא השאיל ככר טמא למלאות תנורו, וככר הוא לאחר גמר העיסה, שנחלקה לככרים. וע"ז חיישי' שמא הפריש המשאיל דהא כבר הגיע זמן הפרשה, וע"ז פריך אם חיישינן לככר א"כ צריך להפריש מן כל ככר, אלא ע"כ דלא חיישינן לשאילת ככר כי אם לשאילת שאור, וא"כ קשה ולא אצלו היא נטבלת דהא עיסה טמאה אינו מפריש חלתה אלא לאחר שתגמור העיסה ולא מן השאור ע"ז משני אלא דלא כר"י [כן גי' הגר"א ז"ל] דר"י אמר כאן בעושה בטהרה וכאן בעושה בטומאה,

אלא כר"א דר"א אמר כאן וכאן בעושה בטהרה, וכיון דמיירי בעושה בטהרה רק דמיירי שהנחתום ע"ה כדפי' בשנו"א ז"ל ברפ"ה באוקימתא דר"א ע"כ הלוקח מפריש עיין בשנות אליהו ז"ל בסוגיא דלעיל בריש פרק ה' א"כ מפריש תלה משנותן המים, וא"כ בשאל שאור לא נטבלת אצלו אלא אצל המשאיל וחיישינן שמא הפריש המשאיל אר"י אבוה דר' מתניה בעושה בטומאה קיימינן ואצלו נטבלת ולעולם מיירי בעיסה טמאה ובאמת אצלו נטבלת כנ"ל ובאמת אוף ר' יהודה מודה בה ותני כן ר' יהודה ור"ש אוסרין בתרו"מ ומתירין בחלה ודו"ק:

הלכה ד

ר"מ אומר נחתום עושה טפוס אחד כו' עד סוף הסוגיא, המ"ל ז"ל בסוף הלכות מעשר מאריך הרבה לפרש הסוגיא הזה ומגודל האריכות א"א להעתיק עי"ש:

הלכה ה

מתינתא פליגא על ר' יוחנן בגרוגרות ובתמרים בולל ונוטל ור"י ס"ל כזית דוקא ובמתניתן קתני אפילו בגרוגרת ובתמרים, ומשני עד כזיתים הנבללים פי' דבגרוגרות ובתמרים כותשן עד כזיתים ונבללים, ופריך הגמ' מתניתא פליגא על ר' יונה [דס"ל בשם חזקיה אין בילה אלא ליין ושמן בלבד] בגרוגרות ובתמרים בולל ונוטל אלמא דמהני בילה אפילו בדבר יבש אפילו לפי התירוץ כזיתים הנבללים סוף סוף שמעינן ממתניתן דיש בילה אפילו בדבר יבש, ר' יוסי בשם ר"ז בדמאי התירו, כן גירסת הגר"א ז"ל בשנו"א ז"ל, נמצא דפריך ממתניתן דידן בין על חזקיהו בין על ר' יוחנן ולחזקיהו משני דבדמאי הקילו, אע"פ דבאמת אין בילה אלא ללח ולא ליבש רק שהקילו בדמאי וע"כ ס"ל לר' יהודה בד"א בזמן שהמתנה מרובה כדמפרש ר' ינאי בשעת הגורן שהיו הכל נותנין ממאה סאה [והגר"א ז"ל בהגהותיו על הר"ש ז"ל מחק תיבת סאה] היו הכל נותנים ממאה ואחד מנ' מעשר מחמשים היו הכל נותנין מחמשים ואחד מארבעים מעשר מארבעים כו' פי' הר"ש ז"ל דאם כל המתנות שוות אז מעשר הכל בבת אחת מכולם יחד אבל אם חלק של אחד ממועט מן חבירו אז אין לעשר על כולם בב"א אלא צריך לחלוק על כמה חלקים לפי ערך חלק הקטן כגון חלק הקטן הוא מנ' צריך לחלוק הכרי שלו על חלקים רבים של חמשים חמשים ויוציא המעשר מכל חלק וחלק בפני עצמו. שאז תלינן שנוטל מכל או"א כיון שבכל חלק נמצא לפי ערך חלק שנתן הקטן בזה לא אזלינן בתר רובא אבל כשיטול מכל הכרי בבת אחת אז אזלינן בחר רובא ואמרינן שלקח מן הרוב ולא מהני בילה משום דבאמת אין בילה בדבר יבש רק בדמאי התירו ולא התירו רק באופן זה רק שכל המתנות שוות:

הלכה ו

ר' יונה בעי וכר"מ מעשר מכל קלח וקלח דתנינן תמן אר"מ וכי מפני מה טימא אלא מפני משקה הפה, משנה היא במס' מכשירין (פ"ו) גבי אגודות של ירק ס"ל לת"ק דמוכשר לקבל טומאה שמרביצין עליהן מים ור"י ס"ל דבלחים אין מרביצין עליהם מים ור"מ ס"ל אפילו לחים מ"מ מוכשרין מפני משקה הפה שניתן עליהם משקה הפה כדי להסיר האבק שעליהן כן פי' המשניות להרמ"בם ז"ל שם, ואיתא בתוספתא שם אגודות של שווקים הבאין מבית השווקים טמאין, ולא במקום אגד לבד אמרו אלא כולה מפני שמתרפרפת וחוזר ואוגדה דברי ר"מ ע"כ, פי' לא במקום האגד דהיא צד החיצון של האגודה ששם האבק נופל, אלא אפילו הקלחין שבפנים ששם אינו נופל האבק ואינו צריך למשקה הפה ואינו יורד לשם ממשקה הפה ממה שמלחלח הקלחין העליונים עכ"ז טמאין מפני שמתרפרפת וחוזר ואוגדן, ונמצאו מה שבפנים בחוץ ומה שבחוץ מבפנים, וצריכין אח"כ הקלחין שמבפנים למשקה הפה מפני שעתה הם מבחוץ וא"כ כיון דס"ל לר"מ דדרך אגודה ליתור ונתבטל האיגוד הראשון א"כ צריך לעשר מכל קלח וקלח כמו מכל אגודה ואגודה דהא נתבטל האגודה הראשון ונתערבו והיינו דמסיק כמה דתימר תמן דרך אגודה ליתור והיא קשורה בפיו, תיבת קשורה היא כמו כשורה בכ"ף דקו"ף וכ"ף מתחלפים בתיבת גיכ"ק כמו במתניתן (דספ"ב במס' סאה) שדה שקרסמוהו נמלים, ופירשו המפרשים ז"ל דהא כמו כרסמוהו מלשון יכרסמנה וכן (בפ"ב דמס' שביעית) במתניתן מקרסמין מזרדין והוא כמו מכרסמין מלשון יכרסמנה עיי' בפי' המשניות להרמב"ם ז"ל, וכהנה רבות בלשון הירושלמי, וכן בפ"ק דמס' שביעית (ה"א) מעבה את הכורת והוא קורות עי"ש, וה"נ תיבת קשירה הוא כמו כשורה כלומר מוכשרה לקבל טומאה כלומר מוכשרה בפיו, וע"כ כמו דאמר ר"מ דרך אגודה ליתור והיא כשורה בפיו ע"כ טמא כל האגודה מה שבפנים מפני שמסיר בפיו האבק אף מקלחין הפנימים מפני שדרך אגודה ליתור ונתבטל איגוד הראשון א"כ צריך לעשר מכל קלח וקלח דהא נתבטל איגוד הראשון שלו וט"ס דמוכח איכא הכא הנראה לעינים, ולפענ"ד אין כאן ט"ס רק תיבה אחת דבמקום ברם צ"ל אף וה"פ דע"כ צריך לעשר מכל קלח וקלח כמה דתימר תמן דרך אגודה ליתור והיא קשורה בפיו אוף הכא דרך אגודה ליתור והוא נותן מה שבפנים לחוץ ומה שבחוץ לפנים פירוש כמה דתימר לענין הכשר דמתרפרפים וחוזר ואוגדם ונמצא אח"כ מה שבפנים לחוץ והיא מוכשרת בפיו ואמר אוף הכי לענין מעשר דרך אגודה ליתור וחוזר ונותן אח"כ מה שבפנים באגודה הראשונה בחוץ באגודה שני', ומה שבחוץ בפנים ר"ל כמו שחיישינן על בפנים בחוץ לאותה אגודה לענין הכשר,

כן נמי ניחוש על בפנים בחוץ וחוץ בפנים לענין מעשר מה שהיה בתחלה באגודה הראשונה בפנים היא עתה באגודה שני' בחוץ ורבותא הוא דנקט לא די שנתן מחוץ זה לחוץ זה אלא אפילו נמי דבטל כל עיקר אגודות הראשונים ואגודות חדשות לגמרי באו לכאן מהחוץ לפנים ומהפנים לחוץ זהו איבעי' דר' יונה:

הלכה ח

ר"ז ר"א בשם ר"א אע"ג דר"מ אמר אין קנין כו' מודה דיש לו קנין נכסי' מהו קנין נכסים א"ר אבא אכילת פירות והתנינן הלוקח מביא בכורים מפני תיקון העולם ויביא ביכורים דבר תורה, פי' דלכאורה בש"ס דילן במסכת גיטין (דף י"ז) דפריך על הביכורים מפני תיקון העולם אין, מדאורייתא לא, ואי סלקא דעתך דאין קנין יביא מדאורייתא ולכאורה קשה הא ביכורים צריך לקנות גם הקרקע ולקרות שם ביכורים במחובר דבאין לו קרקע אינו מביא וא"כ למאן דאמר דאין קנין אם היה ס"ל דאין לו קנין נכסים ג"כ ואין לו קנין ממון ג"כ ואינו יכול למכור דבר שאינו שלו א"כ מדאורייתא הלוקח ממנו אינו מביא ורק מפני תיקון העולם, ומאי מקשה על מ"ד דאין קנין להפקיע א"ו דכל הקושיא בש"ס דילן למ"ד דאין קנין הוא ג"כ רק מטעם דלדידיה יש קנין נכסים כדאיתא בבבלי שם, ולכן הקשה על מ"ד דאין קנין מביכורים משום דלדידיה יש קנין נכסים ושפיר הקשה, אבל בירוש' (בפ"ד דפאה) הוי פלוגתא בזה ולחד מ"ד למאן דס"ל אין קנין אין לו קנין כלל לא על הקדושה ולא על הממון ולחד מ"ד יש לו קנין נכסים על זה קאמר הכא בשם ר"א אע"ג דאין קנין יש לו קנין נכסים כדמסיק לאכילת פירות ע"ז פריך כיון דיש לו קנין ממון ואין לו קנין על הקדושה יוקשה והתנינן הלוקח מביא ביכורים מפני תיקון העולם ויביא ד"ת כיון דיש לו קנין בהקרקע כקושית הש"ס דילן ונשאר בקושיא:

ר"י ר"ס בשם ריב"ל הלוקח פירות תלושין מן העכו"ם מפריש תרומה ותרומת מעשר מהלכה, פירוש מדרבנן ונותן לשבט ונותן דמים מן השבט משום דהירושלמי אזיל לטעמיה דס"ל לעיל (בפ"ג) דתרומות חו"ל דחייבין מדרבנן לא חייבו בנתינה רק בהפרשה ולמ"ד דיש קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מידי מעשר נחשבים כפירות חו"ל וע"כ ס"ל להירושלמי לעיל (בפ"ג) דפירות העכו"ם בא"י פטור מנתינה למאן דאמר דיש קנין וחיובא דהפרשה הוא רק מדרבנן אבל בפירות א"י דהיה היניקה בפטור מה"ת ורק מדרבנן חייבים כמו עציץ שאינו נקוב חייב אף בנתינה, לפיכך הלוקח פירות מחוברין מן העכו"ם, כיון דכל המחובר לקרקע כקרקע דמי ונחשבים פירות א"י ביניקה הפטורה מה"ת וחייב מדרבנן חייב אף בנתינה ע"כ אינו נוטל דמים מן השבט מ"ט כי תקחו וגו'

מאת ב"י את מוציא ואין את מוציא מיד העכו"ם, פי' דמביא ראי' דיש קנין, וכן פירש מהרא"פ ז"ל דמביא ראיה דיש קנין:

רבי יהודה ב"פ בשם ר"ה הלכה כר"ש דיש קנין, ופריך דלא כן מה אנן אמרינן ר"מ ור"ש אין הלכה כר"ש בתמיה, אלא בגין דתני אר"ש שזורי כו' צא ולקחם מן העכו"ם כו' דלא תסבור מימרי תריי כל קבל תריי אינון דיש מקום למימר דהלכה דאין קנין לפום כן צריך מימר הלכה כר"ש דיש קנין, ועוד מן הדא היה יש מקום לומר דאין קנין דאבא אנטולי זבין פירי מן דארמאי אתא לגבי דר' יהודה בן לוי שלח למנחם ברי' דיתקן ליה ויהיב ליה מעשרי' מי אתא קם עימי' ריב"ל א"ל מן יעבד דא אלא אביך פי' מאן חכים למיעבד מילתא כהא אלא אביך, אלמא דס"ל דשפיר עביד דנטל המעשרות אלמא דנותן לשבט בלא דמים אלמא ע"כ דאין קנין כו' דאי יש קנין א"כ אינו חייב רק מדרבנן, והוי כתרומת חו"ל נוטל דמים מן השבט כנ"ל אלמא דמכאן מוכח נמי דאין קנין דהא אי נוטל דמים מן השבט או לא נוטל תלוי גם כן ביש קנין ואין קנין כנ"ל וכיון דס"ל דשפיר עביד ונוחן לשבט בלא דמים אלמא דאין קנין לפום כן צריך למימר דהלכה כר"ש דיש קנין, וע"ז פריך דבאמת מחלפי' שיטתי' דריב"ל תמן אמר הלוקח פירות תלושין מפריש תרומה ותרו"מ מהלכה וניתן לשבט ונוטל דמים מן השבט דיש קנין והכא הוא אמר הכין, א"ר אבא בר זמינא קומי ר"ז ר' סימן לא אמר כן אלא מי אתא קם עמי' ריב"ל א"ל לית אינון דאביך ואיקפד ע"ז ר"ז:

ר' אחא ר' תנחום ב"ר חייא בשם רבי יהושע בן לוי ג' הן (צ"ל ב') שהן מעשרין שלא ברשות זה שנתערב טבלו בחולין וזה שהוא לוקח מפסקי' של כותים, פי' משום דאימתי צריך דעתו, כדאיבעיא לן במס' נדרים (דף ל"ו ע"ב) היינו דווקא בדבר שהוא בעצמו מחזיק לי' בטבל אבל בהנך דברים שאינו מחזיק ליה בטבל דלדעתו הטבל בטל ברוב ולדעתו לא נחשדו כותים לא בעינן רשותו ויכול לתרום משלו על של בעל הכרי אפילו שלא ברשותו, וע"ז אמר ר' זעירא זאת אומרת שאינו נוטל דמים מן השבט אם אומר את שהוא נוטל דמין מן השבט הרי ברשות תרם, פי' דר"ז אזיל לטעמי' דס"ל בירושלמי במס' נדרים (פ"ד) דהתורם משלו על של בעל הכרי שייך גוף התרומה בקנין הגוף לבעל הכרי ובתרומה שהוא נוטל דמים מן השבט שייך הדמים לבעל הכרי, וא"כ אם אתה אומר שנוטל דמים מן השבט ע"כ ששייך הדמים לבעל הכרי לשיטת ר"ז, וא"כ היכי משכח"ל שלא ברשות דאם כשקיבל הדמים וניחא ליה מאי שנא דנקט הני ב' דברים הלא בכ"מ נמי כן אפילו בתרם משל בעל הכרי על של בעל הכרי נמי קי"ל בתורם שלא ברשות תרומתו תרומה בא"ל כלך אצל יפות מהן עיין במס' ב"מ (דף כ"ב ע"א) ועיין ברמב"ם

ז"ל דפסק דלא בעינן שעשאו שליח אלא אפילו בתרם שלא ברשות כלל נמי אמרינן כיון דהשתא ניחא ליה מעיקרא נמי ניחא ליה ומאי חידוש הוא בב' דברים הללו שמעשרן שלא ברשות ואי דעומד וצוח פשיטא דלא מהני הא בזה לא שייך למימר דבב' דברים הללו אנן סהדי דניחא ליה והוי שלוחו דאי דלא חשיב שלוחו לא מהני אתם גם אתם א"ר דבעינן שיהא שלוחו והאיך נימא דניחא ליה והוי שלוחו כיון דעומד וצוח בפירוש וע"כ כל חידושא דהנך ב' דברים הללו דאמרינן דתורם שלא ברשות וא"צ להודיעו כלל ואי אמרת דאינו נוטל דמים מן השבט משכחת לה דאין צריך להודיעו, ויתרום שלא מדעתו והוא לא יתודע מזה לעולם ועד ויאכל על סמך שהטבל בטל ברוב ועל דעתו לא נחשדו כותים, כדפי' הפני משה ז"ל, אבל אי אמרת נוטל דמים מן השבט אם כן לשיטת ר' זעירא שייך הדמים לבעל הכרי אם כן לא משכחת לה שלא ברשותו כלל ואם כן על כרחך הרי ברשות תרם, ועיי' בתוס':

רבב"ח בשם ר"ז עציץ עשי אותו ספק והתנן עציץ נקוב מקדש בכרם ושאינו נקוב אינו מקדש בכרם ויקדש מספק בחו"ל. כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בירושלמי שת"י, וה"פ דרבב"ח בשם ר"ז ס"ל דעציץ שאינו נקוב הוי ספק וע"כ מן אינו נקוב על הנקוב הוי דינו כמו מן הדמאי על הודאי, ופריך והתנינן עציץ נקוב מקדש בכרם ושאינו נקוב אינו מקדש וקשיא למה אינו נקוב אינו מקדש ויקדש מספק, ומשני דמיירי בחו"ל וקי"ל דכלאים בחו"ל מדברי סופרים וספק כלאים בחו"ל מותר:

כמה דתימר מן הודאי על הדמאי תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליה תרו"מ ממקום אחר ואמר מן הדמאי על הדמאי כן רבב"ח בשם ר"ש בר ר"י זאת אומרת ספק תרו"מ של דמאי כספק דימוע פטור מן הדמאי כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בירושלמי שת"י וכ"כ בשנות אליהו ז"ל ומפרש בשנו"א ז"ל דהוי כמו תרו"מ של דמאי שחזרה למקמה דקי"ל לעיל (בפ"ד) דשואלו ואוכלו על פיו וה"נ כיון שקרא שם תרומה עליו הוי מדומע וספק מדומע ספק תרומה ע"כ פטור מן הדמאי:

פרק ו

הלכה א

ותני כן החוכר שדה מן העכו"ם תורם ונותן לו, הגר"א ז"ל בכי"ק בירושלמי שת"י גרס המקבל:

התיב ר"ה והא מתניתא מסייע לר' יוחנן, צ"ל לר' יוסי והי' כתוב ר"י בר"ת וסבר המדפיס דהוא ר' יוחנן:

תני ר"ח מאותו השדה מאותו המין כו' מתניתן כרשב"ג הגר"א ז"ל גרס בכ"י קדשו בירושלמי שת"י ר' יהודה היא:

הבריא בשם ר' יוחנן קנסו חכמים בחוכר מן העכו"ם, ולא קנסו בחוכר מישראל, ר"ל בשם ר"י תפשה מה"ד בחוכר כו' מתניתא מסייע לחבריא, הגר"א ז"ל בשנו"א גרס מסייע לר"ל החוכר שדה מישראל תורם ונותן לו ר"מ אומר מעשר כו' הא רבנן אמרי קנסו חכמים כו' ולא קנסו בחוכר מישראל ר"מ אומר אף קנסו בחוכר מישראל ויש קנס בישראל פי' בתמי' דא"כ לפי חברייא בשם ר"י צ"ל דר"מ קונס בחוכר מישראל איזה קנס שייך בחוכר מישראל אלא הכיני פי' אלא ע"כ דכן הוא דכיני הוא ב' תיבות כן הוא רבנן אמרין לא תפשה מה"ד בחוכר מישראל, ור"מ אומר תפשה מה"ד בחוכר מישראל, ובזה לא קשיא כלל דר"מ ס"ל דעומד על שורת הדין, ורבנן אמרי לא תפשה מה"ד מתניתא מסייע לחברייא החוכר שדה מן העכ"ם מעשר ונותן לו רבי שמעון אומר תורם ונותן לו הא רבנן אמרי תפסה מדת הדין בחוכר מן העכו"ם ולא תפסה בחוכר מישראל רבי שמעון אומר לא תפסה מה"ד בחוכר מן העכו"ם ואית בר נש דיימר הדא מילתא אלא הכיני קנסו חכמים בחוכר מן העכו"ם כו' ר"ש אומר לא קנסו בחוכר מן העכו"ם כן גי' השנו"א. ז"ל ופירושו מובן והוא קילורין לעינים:

לפיכך אם חזר העכו"ם ונתגייר או שמכרן לישראל אחר מותר צ"ל תורם וכן גירס' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בירושלמי שת"י ופריך מ"ד תפשה ניחא פי' אף שכשהיה ביד העכו"ם תפשה מה"ד אבל מכיון שנכנס ליד ישראל לא תפשה מה"ד אבל למ"ד קנסו קנסו בידו כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו, פי' אם משום דקנסו קנסו בידו בתמי' אם קנסו רק דווקא כשהוא בידו של עכו"ם בתמי' הא כיון דעשה שלא כהוגן יקנסוהו רבנן מה לי דמכר אח"כ לישראל מאיזה אופן יפ יר מן הקנס הא עכ"פ הוא עשה שלא כהוגן:

א"ר יוחנן מן המסיקין שנו מתוך שאתה אומר לו כן, פי' דקאי על מתניתן ר"י אומר המקבל שדה אבותיו כ' וכן הוא במש' ב"מ (דף ק"א) ע"א עיי"ש:

הלכה ב

מתיבין רבנין לר"א במה קנו א"ל אין אתם מודים לי שאם הותנה לו ביניהם שהן חולקין במעשרות אפילו הותנו במה קנו, סתמא נעשה כאומר תלוש מן הקרקע הזה שתקנו לך מעשרותיו, פי' הוא הכל מדברי ר"א דמשני להם דאם הותנה ביניהם אתם מודים שהמעשרות שלהם כצ"ל, וקשיא ג"כ אפי' לדידכו במה קנו כשהותנו ע"כ מכיון שהותנו אמרינן מסתמא נעשה כאומר לו תלוש מן הקרקע הזה שתקנו לך מעשרותיו א"כ ה"ה בדלא הותנו נמי אמרינן דקנה בקנין הזה דנעשה כאילו הותנו ומסתמא הוי כאומר לו

תלוש מן הקרקע הזה שתיקנו לך מעשרותיו, ע"ז אמרו לו רבנן אופנא לית לון אופנא לית לסתמא נעשה כאומר לו תלוש מן הקרקע הזה שיקח לך אחד מעשרה שבו, פי' דחד אופן אמרינן בהותנו אמרינן המסתמא נעשה כאומר תלוש כו' אבל ב' אופנים לא אמרינן דלא הותנו הוי כאילו הותנו ומסתמא נעשה כאומר תלוש כו' זהו אופן בתוך אופן וזה לא אמרינן:

ישראל שקיבל שדה מישראל ע"מ שיהו המעשרות של זה, פי' לבן לוי זה אסור ע"מ שאטלם אני ואתנם לזה מותר ופריך ולא דא קדמייתא אמר ר' אחא אם תרצה ביניהן, פי' דר"א ס"ל דסיפא מיירי אפילו דויתר לו בעד זה שיטול ויתנם לזה מ"מ מותר והנפ"מ בין רישא לסיפא דברישא התנה עמו שיהא המעשרות שייך מעיקרא לבן לוי ולא שיהא שייך להישראל ורק שיתן לבן לוי זה ולא לבן לוי אחר מצד התנאי כמו בסיפא ז"א אלא התנאי דרישא הוא שיהא המעשרות שייך מעיקרא להבן לוי כדאמרינן במס' ב"ב (דף ס"ג) ע"מ שהמעשרות שלי אמרינן דשיורי שיירי למקום מעשר וכדאיתא בשטמ"ק ז"ל שם דחלק המעשר הוא שייך מעיקרא להבן לוי ורק דמשאיל הב"ל להישראל שיתקן טבלו ולאחר התיקון יהא שלו כמעיקרא וה"נ בסוגיא דידן אמרינן תלוש מן הקרקע הזה שתקנו לך מעשרותיו וכשהתנה עמו שיהא המעשרות של זה הרי מעיקרא שייך להבן לוי ואינו נוטל הבן לוי משל ישראל המעשרות כדאיתא בשטמ"ק ז"ל הנ"ל, ושלו הוא נוטל רק דמשאיל לו לתקן פירותיו, ורק דהתם במס' ב"ב מותר לעשות כן דהא הישראל הלוקח אינו מבטל מצות נתינה דהא קודם שלקח לא הי' עליו שום מצוה לא נתינה ולא הפרשה וכשלקח על תנאי זה לא נכנס לכתחלה לרשותו רק מצות הפרשה דהא השדה הוא של כהן ולא רצה למכור רק אדעתא דהכי משא"כ ישראל לישראל, אינו מותר רק לשלם בעד ט"ה ורחמנא שריא ליה ליקח דמים בעד ט"ה אבל לא ליקח דמים בעד גוף התרומה שיהא עיקר התרומה של כהן ורק שישאיל לו על הפרשה, והוי דומה כמו שמוכר התרומה, משא"כ בסיפא שמכר רק ט"ה אבל התנאי הוא שאטלם אני ואתנם לזה ויקיים מצות נתינה רק התנאי הוא שיקיים מצות נתינה בכהן זה ולא בכהן אחר מותר, והיינו דקאמר ר' אחא אם תרצה ביניהן ר"ל דברישא התנאי הוא שיהא שייך מעיקרא לכהן זה אבל בסיפא שייך התרומה להישראל והתנאי הוא רק על רצון הנתינה אם תרצה ליתן לזה לא תתן אלא לזה שהתניתי, ור' יוסי משני דרישא מיירי כשקיבל כדרך המקבלין וסיפא מיירי כשלא קיבל כדרך המקבלין ולפיכך ברישא כשאינו מוותר לו בעד זה משום שכן דרך המקבלין מותר משא"כ בסיפא שמוותר לו בעד זה נמצא דמקבל ממון בעד הט"ה וזה אסור, אבל ר' אחא ס"ל דמותר לקבל ממון בעד הט"ה

ולפיכך בסיפא מותר אפי' שקיבל שלא כדרך המקבלין ע"ז מסקינן אתיא דר' יוסי כר' יוחנן דס"ל דאסור ליטול ממין בעד ט"ה ודר' אחא כר"י בר"ח דס"ל דמותר ליטול ממון בעד ט"ה ומסיק מתניתא פליגא אריבר"ח קונס כהנים ולוים כו' יטלו בע"כ, ואמאי הא גוזלין ממנו את ט"ה שלו והוי הנאת ממון דהא הוא יכול לקבל ממון בעד זה פתר לה באומר אי אפשי כו', פי' משום דאל"כ לא יתן כלל לשום כהן מתניתא פליגי על ר' יוחנן אומר הוא ישראל לישראל כו' לבן בתי כהן ומשני ברוצה לשנים ובן בתו אחד מהן וכו' וכיון דבלא"ה הי' נותן לו מחצה לא מחזי כנותן מעשרותיו בט"ה בעון קומי ר"ז בהדא כהן לישראל מהו ריבר"ח אמר, פי' דס"ל דלר' יוחנן דס"ל אין אדם נותן מעשרתיו בט"ה הוא מדרבנן מפני מראית העין היינו משום דבכהן כה"ג אסור מן התורה שיתן כהן ממון לישראל שיתן לו המעשרות וע"כ בישראל כה"ג אסור מדרבנן מפני מראית העין אבל לר"י בר"ח דס"ל דבישראל ליכא איסור דמראית העין והוא משום דס"ל דבכהן גופי' אין אסור מן התורה אלא מפני מראית העין א"כ ברוצה ליתן לשנים דליכא מראית עין מותר אליבא דריבר"ח גם בכהן מישראל כה"ג, אבל לר"י פשיטא דבכהן מישראל אסור אפילו ברוצה ליתן לשנים דהא אסור מן התורה, ולא משום מראית עין, או דילמא דאף ריבר"ח ס"ל דכהן מישראל אסור מן התורה, מפני חילול קדשים וע"כ אפילו ברוצה ליתן לשנים אסור ג"כ, ולא אגיבון לא השיב להם, ר' חזקיה בשם ר' אחא הכין אמר להון ע"ד דר"י בר"ח כהן מישראל למה הוא אסור, לא מפני מראית עין אוף ר' יוחנן אית ליה ישראל מישראל אסור מפני מראית עין, וא"כ כשם דמותר לר"י בישראל מישראל בשרוצה ליתן לשנים כמו כן מותר לר"י בר"ח בשרוצה ליתן לשנים אפילו בכהן מישראל, וע"ז אמר ריבר"ח דז"א דחילול קדשים יש כאן ותימר מפני מראית עין פי' דע"כ בכהן מישראל לכ"ע הוא מן התורה בין לר"י ובין לר"י בר"ח, ועוד מן הדא מוכח דכהן מישראל אינו מפני מראית עין אלא מן התורה דהא תני הכהנים והלוים המסייעים בבית הגרנות אין להם לא תרומה כו' והא התם לא קירוב לו ממון רק סיוע בעלמא וליכא שום מראית עין ואפ"ה אסור ע"כ דהוא לאו משום מראית עין אלא מן התורה כדמסיק ואם נתן חילול שנאמר ולא יחללו את קדשי ב"י כו':

כהן שמכר שדה לישראל ואמר ליה על מנת שיהו המעשרות שלי המעשרות שלו מהו שימכרה לכהן פירוש אם הכהן שמכר לישראל פשיטא דשפיר דמי אבל מיבע"ל אם כהן שמכר לכהן אחר את מעשרות שדהו ומסיק דלמכור את המעשרות אי אפשר אלא באומר לו תלוש מן הקרקע הזה שתקנה לך אחד מעשרה שבו אבל ישראל אסור למכור לכהן שיתלוש בקרקע שיקנה אחד מעשרה שבו כדפרשנו לעיל:

הלכה ג

תמן יכול הוא למוכרו לכהן טהור אחר ברם הכא יכול הקרתני לעלות ולאכלו בירושלים, הגר"א ז"ל בהגהותיו על הר"ש ז"ל גרס צריך הקרתני לעלות ולאכלו בירושלים, וכן הגי' בירושלמי שת"י:

הלכה ד

ר"י עביד זיתים כקרקע ורבנן לא עבדו זיתים כקרקע, מעתה ר"י כחכמים, כן גי' הגר"א ז"ל בכי"ק וכן בשנות אליהו ז"ל ומפרש דלמה במתניתן גבי ר' יהודה נקט ר"י אומר ישראל שקיבל מכהן ולוי לא הו"ל למנקני ישראל שקיבל מכהן ולוי הלא בכ"מ לר"א המעשרות שלהם והיינו דמסיק אין ר"י כר"א דר"א אמר המעשרות שלהם שע"מ כן באו והכא כהן ולוי שקיבלו שדה מישראל המעשרות שלהן שע"מ כן באו, פי' וא"כ כהן ולוי שקבלו מישראל נמי צריך להיות המעשרות שלהם ולמה נקט בדר"י דוקא ישראל שקיבל מכהן ולוי אלא ע"כ דר"י לא ס"ל כר"א, וכן פי' מהרא"פ ז"ל:

ותני כן השם באחריות שניהן והשוכר באחריות הנותן כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו ובשנו"א ז"ל:

הלכה ה

אר"י טעמין דב"ה שיאכל עיטינון וכי דרך ב"א לאכול זיתיהן עיטינון כו' כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו וכן בשנ"א ז"ל:

אר"א דר"מ היא דר"מ אמר לא התירו למכור דמאי אלא לסיטון בלבד, דר"א מפרש להמתניתן כיון דאין ברירה נמצא ביד כל אחד חצי משלו וחצי משל חבירו [עיין בפרש"י ז"ל במס' גיטין (דף מ"ז) עיי' בתוס' רע"א ז"ל כאן] ע"כ אתיא כר"מ כדמסיק דהוא פתר להמתניתן דתני המעשר מעשר את שלו ודאי וחלקו בכ"מ שהוא וחצי חלקו שביד חבירו משלו דמאי, כן גי' הגר"א ז"ל בכתב יד קדשו, פי' דמפרש להמתני' דחולק עם חבירו קודם שעישרו ע"כ מעשר על שלו ר"ל על מה שהגיע לידו ודאי דהא הוי ודאי דאין אחד מהם עישרן ועל חצי חלקו שהגיע ליד חבירו מתקן דמאי ולא ודאי דשמא יעשרן חבירו ושמא לא יעשרן ואסור למכור דמאי אלא לסיטון בלבד וחלקו שהגיע ליד חבירו הרי הן כלקוחות וכמקח דמי ע"כ מעשרן דמאי וע"ז פריך ר' יונה בעי מוכר ודאי ומתקן דמאי בתמי', פי' דעד כאן לא מצינו דמתקן דמתי רק כשמוכר פירות שלקח מע"ה דהוי ספק אצלו בעת מכירה שמא הוי מתוקנין או לא ע"כ מעשרן דמאי מה שאין כן בשעה שמכר הוי ודאי אינו מתוקן והאיך יעשרן דמאי משום שמא יעשרן חבירו ע"כ לית לך אלא כההיא דא"ר יוחנן ד"ה היא המעשר מעשר את שלו ודאי וחלקו בכל מקום שהוא דמאי

וחצי חלקו שבידו משל חבירו דמאי כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו, פי' לית לך לפרש מתני' אלא כההיא דר"י ר"ה היא ולאו דר"מ היא אלא אפילו לחכמים דס"ל דאפילו בעל הבית שמוכר במדה גסה א"צ לתקן דמאי אתיא נמי מתניתן וכך פתרי מתניתן דתני המעשר מעשר את שלו ודאי וחלקו בכ"מ שהוא דמאי, ה"פ וחצי חלקו שבידו משל חבירו דמאי ר"ל דמעשרן קודם החלוקה קודם שנתנום לגת וע"כ המעשר מעשר חחלה כל חלקו דהוא החצי מכל הגת ואח"כ לאחר שחלקו מעשר חצי ממה שהגיע לידו משל חבירו דמאי כדין הלוקח פירות מע"ה דמעשר דמאי, אבל על חצי חלקו שביד חבירו א"צ לעשר דהא כבר עישרן:

הלכה ח

תמן תנינן נאמנין על הלקט כו', יפה פי' הפ"מ ז"ל דקאי על הסיפא דמתניתן דה"ז, וט"ס שנדפס לבתר הלכה ח' ותני כן את שתקינו פטור נאמן להקל פירושו להקל אינו נאמן, כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו:

תני עכו"ם שהיה צוות ואמר בואו וטלו לכם ממני פירות עזקה הן כו' אינו נאמן מפני שהוא משביח מקחו כו', נאמן להחמיר דברי רבי רשב"ג אומר דברי העכו"ם לא מעלין ולא מורידין כו', ר' יודן בעי כותי כעכו"ם דאיתפלגין כו' כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו:

מתני' דר' יוסי דתני הלוקח סתם צריך לעשר דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר א"צ לעשר כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו:

סליק פירקא בס"ד:

פרק ז

הלכה א

א"ר יוחנן מתני' בדמאי הא בודאי לא פי' דיש לפרש המשנה בב' אופנים בין בדמאי בין בודאי מדקתני חבירו ונקט לשון והוא אינו מאמינו יש לפרש דמיירי בחשוד באמת ויש לפרש בע"ה ע"כ קמ"ל ר"י דמתניתן בדמאי ועיין בתוס' ז"ל במס' סוכה (דף ל"ט) ולעיל בדברינו (פ"ד ה"ב):

מתני' בדמאי הא בודאי לא, המסורת הש"ס לא ציין כאן לעיל בפ"ה ה"א:

ר' ינאי הוי לי' תנאי ודאי שאל לר' חייא רובה מאי מתקנה בשבתא, פי' אם יכול לסמוך על התנאי של ע"ש ולהפריש בשבתא על תנאי דמע"ש, א"ל למען תלמד וגו' אלו שבתות ויו"ט, פי' כדאיתא בבבלי במס' יבמות (דף צ"ג ע"ב) ע"ש דאע"ג דבירושלמי ס"ל דבודאי אין אדם מתנה אלא על דבר שהוא ברשותו ועובדא דר' ינאי היה בדבר שאינו ברשותו

הוא משום דאנן ס"ל דאין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו ע"כ חלוק לן בין דבר שברשותו לדבר שאין ברשותו אבל בבבלי שם מוכח מההיא דר' ינאי דס"ל באמת אדם מקנה דבר שאינו ברשותו וכשם שיכול להקנות דבר שאינו ברשותו כן נמי מתנה בע"ש על דבר שאינו ברשותו ור"ח הסכים על ידו כדאמר אלו שבתות ויו"ט כדפרש"י ז"ל התם כדי שלא יבטל מעונג שבת מהו דחמית מיקל בלשי תלוי בי פי' כההיא דמסיק בבבלי שם והא אקריין ליה בחלמא קנה רצוץ מאי לאו דסמכת אמשענת קנה רצוץ ומסיק דהך קנה רצוץ לא ישבור עיי"ש, והיינו דגרסינן כאן מהו דחמית פי' דחמית בחלום מיקל בלשי מיקל הוא מיקל תלוי בי א"ל דהכי קחמית דעתיד את לנהוג שררה על ישראל:

ר"ה הוה ליה תנאי ודאי וחדא איתא כו' שלח לזב"ל דיתקן לה פי' משלו על של האשה, רבי בא בר ממל בעי ולא הוי זב"ל צריך מיזכיא לר"ה בירקא פי' בתמיה ואפשר שלא יצטרך לזכות לר"ה בירקא ואז שפיר דמי דהוי מתקן משלו על שלו, ואע"פ שהירק של האשה לא היה ברשותו ובודאי בעינן דבר שברשותו הנ"מ כששניהם אינן ברשותו. אבל אי מפריש מדבר שברשותו על דבר שאינו ברשותו לא איכפת לן, רק רבב"מ ס"ל דצריך להתנות בפירוש על שלו ועל של אחרים אבל כשלא התנה בפירוש על של אחרים לא מהני, ע"כ צריך זב"ל לזכות לר"ה בירקא ע"ז פריך ר"ז דלמה צריך ר"ה לזכות בירקא ממנפ"ש א"צ במה אנן קיימין אי בשיש לו תנאי עליו ועל אחרים א"צ לזכותו בירקא, פי' אם התנה בהדיא בשעת התנאי עליו ועל אחרים א"צ לזכותו בירקא ואם בשאין לו תנאי לא עליו ולא על אחרים צריך לזכותו בירקא בתמיה, פי' אם התנה סתם מה שאני עתיד להפריש למחר ולא אמר לא על שלי ולא על של חבירי בזה צריך לזכותו בירקא בתמיה, ולא היה צריך לזכותו בירקא אלא דווקא באם התנה בפירוש מה שאני עתיד להפריש עלי אז היה צריך לזכותו בירקא ופשיטא דר"ה לא התנה בפירוש מה שאני עתיד להפריש עלי על שלי וא"כ למה צריך לזכותו בירקא וממנפ"ש א"צ בין אם אמר בפירוש עלי ועל אחרים בין אם לא אמר כלל לא עלי ולא על אחרים אלא סתם ע"ז אמר ר' יעקב בר זבדי בשם ר' אבוה איתיבת פי' נשאלה שאלה זו מבהמ"ד [וכן איתא בירשלמי מס' כתובות פ' נערה] ואמרו שלא זכי זב"ל לר"ה בירקא דא"צ לזכותו בירקא: ר' ירמיה בעי קומי ר"ז ולא נמצא כמתקן בשבת, פי' כיון דצריך להלחיש בשפתיו א"ל אדהיתנא, פירוש הר"ש ז"ל ב' פירושים, פי' אחד אסמיי' ואדחי את התנא, פי' ב' דהוא תיבה אחת אדהתנה פי' בשביל שהתנה עליו מער"ש מותר להלחיש בשבת:

הלכה ב

כיני מתניתא לענין מזיגת הכוס, פי' בשנות אליהו ז"ל דקשה הלשון מזגו ומשני דקמ"ל דלענין מזיגת הכוס בדבר לא דאין לסיים המקום בצפוני או לדרומי, מ"מ מהני לענין הכוס ג"כ מה שישייר בשולי הכוס זה נמי הוי מסוים. מה אנן קיימין אם באומר מכבר משקה מעורב הוא, פי' דהוה מדומע, ואם באומר לכשאשתה למפרע טבל שתה כו', באומר מכבר לכשאשתה פי' בשנות אליהו ז"ל שאהיה שותה כל טפה שיהיה יורד מלמטה יהא תרו"מ מעכשיו:

א"ר יוסי בר"ב עם יציאתו מן הכוס קדיש דהא אינו קדיש התרומ' אלא לבתר שישתה ולאחר השתיה מסלק ידו מן הכוס ותו אינו מטלטלו:

והדא מתניתן דלא כר"י ור"ש, פי' כמו דחיישי התם שמא תבקע הנוד כמו כן ניחוש גם הכא שמא יבקע הכום באמצע השתיה והוא לא עשה תרומה אלא כשישויר אבל כ"ז שלא שייר לא הוי תרומה וכיון שנבקע באמצע קודם ששייר לא הוי תרומה ומשני שניא היא שהיא על אתר. פי' דאין לחוש שמא תבקע באמצע השתיה ואם תבקע לאחר מכאן לא איכפת לן כיון שכבר נעשה תרומה:

הלכה ג

ר"א בשם ר"ה עשו אותו כפועל שאינו מאמין לבעה"ב, פי' דקאי על הא דגרסינן במשנה (בפ"ד בה"ב) במס' תרומות מי שהי' פירותיו במגורה ונתן סאה לבן לוי מפריש עד שמונת סאין ואוכלן דר"מ וחכמים אומרים אינו מפריש אלא לפי חשבון, פי' שאינו חושש שמא כבר אבדו, וחכמים אומרים שחוששים שמא אבדו ואינו מפריש עליהם אלא לפי חשבון הידועים שהם קיימין. ושם גרסינן האי סוגית דהכא, וסוגיא כפולה היא, ר"א בשם ר"ה עשו אותו כפועל שאינו מאמין לבעה"ב, פי' דהא קשה על המשנה הזאת הא הוי כמפריש מקצת תרו"מ והאיך יאכל שמונת סאין הא הח' סאין עדיין אינו מתוקן לגמרי דהא שהפריש הסאה לבן לוי הוא על כל הכרי ונמצא דהוי הכל מקצת מתוקן ומקצת אינו מתוקן, ע"כ מפרש דהוי כפועל שאינו מאמין לבעה"ב במתניתן דידן דמפריש רק על מה שהוא אוכל דווקא כדתני במתניתן דידן על תשעים שאני אוכל, וה"נ הפריש על מה שיאכל ואם לא יאכל לא חל הפרשה וע"כ אם נאבדו התרומה ביד כהן קודם שיאכל אסור לו לאכול דהא לא הי' עדיין תרומה אלא לכשיאכל קידשה התרומה למפרע, ע"כ פליגי ר"מ וחכמים אם יכול לסמוך על חזקת שהן קיימין ולאכול, וע"ז מסיק כגי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בירושלמי שת"י ובשנו"א ז"ל, פשיטא הדא מילתא נשרפה התרומה הפירות בטיבולה נשרפו הפירות המעשר בטיבולה לכשיאכל הפירות

קדשו תרומה למפרע משום שלא קדשו התרומה עד שיאכל הפירות, ובירושלמי שת"י גי' הגר"א ז"ל כאן תיכף לבתר המשנה קודם ר"א בשם ר"ה תמן תנינן המפריש מקצת כו', כונתו ז"ל דזהו התחלת הסוגיא דמקשה על המתניתן דמי שהיו פירותיו במגורה והא תנינן המפריש מקצת תרו"מ דאינו יכול לאכול וע"ז משני ר"א בשם ר"ה דעשו אותו כפועל שאינו מאמין לבעל הבית פי' דמפריש רק על מה שיאכל ולא על כל הכרי ולפיכך לא הוי מפריש מקצת תרומת מעשר:

הלכה ד

תני ר' יוסי ור"ש אוסרין שמא תבקע הנוד ונמצא שותה טבלים למפרע והגר"א ז"ל בכ"י קדשו מגיה א"ל שמא תבקע כו', לא כטעמיה דהדין טעמא דהדין טעמא דר' יוסי שמא יסייע טעמא דר"ש שמא כו' וישתה השאר, פי' דהגמ' ס"ל הגם דתני במתניתא הטעם שמא יבקע הנוד מ"מ יש עוד טעמים ולא דהטעם הזה הוא עיקר וכ"כ התוס' ז"ל במס' עירובין (דף ל"ז) והר"ש ז"ל ומפרש דיש עוד טעמים לר' יוסי ולר"ש ויש עוד טעמים אשר לא כטעמי' הדין טעמי' דהדין טעמא דר' יוסי שמא יסייע טעמי' דר"ש שמא כו' ישתה השאר פי' דהנה בירושלמי יש כמה פעמים דקרי להיסח הדעת דקדשים ותרומה הסיע דעת, עיי' במס' שקלים (פ"ה) ובמס' תרומות (פ"ה) ובמס' פסחים בירושלמי (פ"ק) גרסינן רק הסיע לבד וקרי הירושלמי להיסח הדעת הסיע לבד, והתוס' ז"ל ס"ל במס' עירובין דכותים יש להם דין דע"ה וע"ה אינו נאמן על הטהרות כדאיתא לעיל (בפ"ב) דבדבר לח אינו נאמן על הטהרות והוי ספק אם נטמא או לא, וע"כ הלוקח יין מבין הכותים דהוי לח פשיטא דהוי ספק טומאה, וכשמפריש וקורא ממנו שם תרומה הוי תרומה תלוי', ואיתא מפורש במס' פסחים ובמס' בכורות מחלוקת דר' יוסי ורבי שמעון אם מוזהר על תרומה תלוי' על האזהרה דמשמרת תרומותי על היסח הדעת או לא דר' יוסי ס"ל דמוזהר מן התורה על היסח הדעת על תרומה תלוי' ור"ש ס"ל דאינו מוזהר וע"כ קאמר הכא דר"ש ס"ל דחוששין שמא יבוא לאכלו אף דבכל תרומה אין אנו חוששין שמא יאכל אבל תרומה הזה שאינו מובדל מן החבית רק שנשאר ב' לוגין בסוף לבד אינו חשוב בעיניו תרומה אלא א"כ כשמפריש על טבל בעין אבל הכא ששתה כל השבת מחבית הזה לא יזהר גם מזה שנשאר בשולי החביות וישתה אותו, חיישינן שמא יבוא לאכלו אבל על אזהרה דהסיח דעת אינה חושש ורבי יוסי ס"ל דלמה לן למיחש על האכילה אפילו בלא האכילה וקודם האכילה יש למיחש משום שמא יסיע פי' שיסיע דעתו ממנה וזה אסור בתרומה תלוי' ור"ש אומר אף שאין חוששין על היסח הדעת חיישינן על חשש אכילה ומביא ראי' דיש עוד טעמים לבד הטעם דבקיעת הנוד והטעם

דבקיעת הנוד אינו עיקר הטעם כהדא דתני מעשר שני שבחפץ זה כו' ר' יוסי אומר לא חילל משום דאין ברירה כדאיתא במס' עירובין והתם ליכא הטעם דבקיעת הנוד ופליג ר' יוסי משום דאין ברירה וא"כ יפלוג במתניתן דידן נמי משום דאין ברירה וע"כ דרק תפסו הטעם דבקיעת הנוד אבל באמת יש להם עוד טעמים:

תמן תנינן המניח פירות להיות מפריש כו' והדא מתניתן דלא כר' יוסי ור"ש, פי' כיון דאם יתקלקלו ונאבדו חושש למפרע א"כ יש לו לחוש שמא יאבדו כמו שמא תבקע הנוד ונמצא שותה טבלים למפרע, ומשני תמן למפרע נתקלקלו ברם הכא מאיבדן והילך נתקלקלו, פי' גבי הלוקח יין למפרע נתקלקלו דהא השתא הוא טבל ורק דסומך שיבוא לידי תיקון למפרע וע"כ חיישינן שמא תבקע הנוד והחשש הזה יש לו לחוש בשעת שתיה גופי' שמא יתקלקל הנוד ולא נתקן מעולם הטבל ברם הכא גבי המניח פירות דבשעת אכילה יש לו לעמוד על החזקה שבודאי בעת ההיא קיימים ואוכל מתוקן רק באם לאח"כ בא ומצאן מקולקלין חושש למפרע א"כ אין לו לחוש על למפרע אלא לאח"כ כשמצאן מקולקלין אז חושש למפרע, אבל בשעת אכילה אין לו לחוש שמא יתקלקל ויהי' חשש למפרע דהחשש על למפרע נעשה אח"כ, אבל בשעת מעשה אין כאן שום חשש דהרי מעמידין על חזקתו משא"כ גבי נוד לא מהני חזקתו דהשתא דהא אפילו כשהשתא קיים מ"מ הרי הוא טבל השתא כ"ז דלא הופרש רק שאוכל על הסמך שיתקן אח"כ למפרע וא"כ כל עיקר אכילתו הוא רק דסומך על אח"כ, וא"כ כיון דכל עיקר הסמיכה שלו היא על אח"כ ע"כ חיישינן שמא אח"כ יתקלקל משא"כ בהמניח פירות דאוכל השתא על חזקה דהשתא ואינו סומך על אח"כ רק על השתא ורק אחר כן כשיתקלקל יהיה אז קלקול למפרע ואין לו לחוש השתא ע"ז דבשלמא אם היה סומך על אח"כ ע"ז אמרינן דאין לו לסמוך כעת על אח"כ כיון דעל אח"כ אין לו חזקה משא"כ בשאינו סומך על אח"כ אלא על השתא והשתא אית ליה חזקה שפיר סומך ואוכל על החזקה דהשתא ואין לו לחוש על הקלקול דאח"כ כיון דבשעת אכילה יש לו חזקה שהם קיימין משא"כ בנוד דאפילו דיש לו חזקה דהשתא הוא קיים הנוד מאי מהני ליה הא לע"ע הוא טבל ורק שסומך על אח"כ דלאח"כ יתקן אותו, ועיין בחיבורנו חנה דוד שהארכנו בזה:

תמן תנינן פרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכיס או שאמר כו' תנא על הראשונה מעל בספק ועל האחרונה מעל בודאי דברי ר"ע כו' רשב"ל בעי קומי ר' יוחנן מה בין האומר בכיס מה בין האומר מן הכיס, פי' קשיא לי' מרישא לסיפא דהך מתניתן דקתני בסיפא דהך מתניתן במסכת מעילה (דף כ' ע"ב) ומודה רבי עקיבא לחכמים באומר פרוטה מן

כיס זה הקדש שהוא מוציא והולך עד שיוציא כל הכיס וקשיא מרישא לסיפא מה בין האומר בכיס מה בין האומר מן הכיס, ומפרש ואזיל הקושיא רשב"ל אומר אפילו הוציא כל הכיס לא ימעול כמה דתימר למפרע טבל שתה ואמר אוף הכי למפרע חולין הוציא אלא כאן תלי בהפרשה פי' דלכאורה לא קשה מרישא לסיפא דברישא כשאמר בכיס הרי נמצא פרוטה אחת בכיס משא"כ בסיפא כשאמר מן הכיס, כונתו שמפריש פרוטה אחת מן הכיס וכ"ז שלא יפריש אין כאן הקדש לפיכך ברישא דכבר איכא פרוטה אחת הקדש בתוך הכיס וא"י איזהו ע"כ כל פרוטה שהוציא הוי בספק הקדש אבל בסיפא כ"ז שלא הפריש פרוטה אחת להקדש עדיין לא נתקדש שום פרוטה ע"כ לא מעל אבל רשב"ל לא ניחא ליה באוקימתא הזה דס"ל לרשב"ל באם בסיפא תלי בהפרשה וכ"ז שלא הפריש עדיין לא נתקדש א"כ לפ"ז אם הוציא כל הכיס נמי לא ימעול כיון דלא בא לידי הפרשה הוי כמו שמא תבקע הנוד ואמרינן גבי בקיעת הנוד אם נתבקע הנוד לא נתהוה מעולם תרומה כלל ולמפרע טבל שתה וא"כ ואמר אוף הכי למפרע חולין הוציא כיון שהוציא כל הכיס ולא בא לידי הפרשה אלא ע"כ דלא קשה מכאן לתמן כלומר מנוד על פרוטה דכאן בנוד תלי בהפרשה משא"כ בפרוטה מן הכיס לא תלי בהפרשה אלא נתקדש בתוך הכיס פרוטה אחת אפילו בלא הפרשה ע"כ כשהוציא כל הכיס מעל, א"כ לפ"ז קשה מ"ש רישא מ"ש סיפא, ע"ז אמר ר' יונה כאן וכאן תלי בהפרשה ולפיכך כ"ז שלא הפריש לא מעל וע"כ לא קשה מרישא לסיפא ומ"מ כשהוציא כל הכיס מעל נעשה כאומר אל יוציא הכיס הזה מידי פרוטה הקדש דלעולם תלי בהפרשה, אבל אם בסוף לא בא לידי הפרשה אל יצא כיס זה מידי פרוטה הקדש ופריך מחלפי' שיטתי' דרשב"ל תמן הוא אומר מועלין בפרוטה לפי חשבון ג' לוגין פי' במס' מעילה (די"ג) ס"ל לרשב"ל דאין מועלין ביין של ניסוך המים רק בג' לוגין דס"ל יש שיעור למים וס"ל דמועלין בפרוטה לפי חשבון ג' לוגין פי' אם שפך את המים אע"פ שהי' בכל המים שו"פ לא מעל עד שיהא שו"פ בחשבון ג' לוגין אם יש בכל ג' לוגין שו"פ אז ממילא נהנה שו"פ מן ההקדש אלמא דס"ל הגם דהתם נמי תלוי הקידוש דג' לוגין בהפרשה דהא אין מועלין אלא באחרונים כדאיתא בתוס' ז"ל לפירוש קמא שם דנתקדשו רק כשנשאר בכלי ג' לוגין מצומצמים, כדא"ל לרשב"ל שם, מ"מ אם שפך כל המים בב"א מועל בחשבון שו"פ על ג' לוגין, אם יש בכל ג' לוגין שיעור שו"פ מעל אלמא דבדבר דתלוי בהפרשה ולא מעל קודם הפרשה מ"מ אם בסוף לא הגיע להפרשה מועלין בהם דהוי כאל יוציא הכד הזה מידי ג' לוגין קדושים והכא מבעי' ליה לרשב"ל ומשני מן דאצרכת ליה חזר ופשטה דהתם גבי ג' לוגין

קאמר לבתר דאמר ליה ר' יונה קאמר גם התם דכל זמן דאיכא יותר מג' לוגין לא מועל כלל ואעפ"כ כששפך או שתה כל הכד אם יש שיעור שו"פ בכל ג' לוגין מועלין בהם:
א"ר יצחק בר"א אדם עומד מערב שבת ואומר הרי זו תרומה למחר ואין אדם עומד בשבת ואומר הר"ז תרומה למחר ור' יוסי בי רבי בון סבירא ליה דאין אדם עומד מערב שבת ואומר הר"ז תרומה למחר ומקשו על ר"י בר"ב לגין שהם טבול יום ומלאוהו מן החבית מעשר טבל אם אמר ה"ז תרומה משתחשך ה"ז תרומה למתר [כן הוא במשנה שם וכן בפ' מפנין וכ"כ הפ"מ ז"ל] דהיום הוא מחוסר הערב שמש אלמא דיכול לעשות תרומה על מחר אפילו בודאי פתר לה לשעבר פי' דמתניתן מיירי בדיעבד אבל לכתחלה אסור לעשות מהיום תרומה על מחר בודאי ודוקא בדמאי מתנה לכתחלה אבל בודאי לא ופריך והתני ר"ת אומר מימר לשעבר וחזר בי', ואח"כ גרסינן המשנה דה"ה היו לו תאנים של טבל והוא בבית המדרש או בשדה אומר ב' תאנים שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה ועשרה מע"ר כו' היו דמאי אומר מה שאני עתיד להפריש למחר כו' והנה ברישא גבי ודאי לא גרסינן למחר, וכתב בשנו"א ז"ל דלהבבלי לא גרסינן במשנה למחר ולהירושלמי גרסינן למחר עיי"ש, וע"כ דהירושלמי גרס במתניתן למחר דאל"כ אלא דכונתו דיהיה תרומה למוצאי שבת על מה שאכל בשבת, וכההיא דהלוקח יין מבין הכותים דאינו אומר מה שאני עתיד להפריש למחר משום דמיירי בע"ש ביהש"מ דלא מהני הקריאת שם על מחר כדכתב הר"ש ז"ל וה"נ מה שאני עתיד להפריש הוא במוצ"ש ז"א דא"כ מאי קפריך על ר"י ברפ"ז מהך מתניתן דמהני תנאי אפי' בודאי ומביא ראי' ממשנה הזאת דמהני תנאי בודאי שיחול התרומה בשבת מאי ראי' היא ממשנה הזאת דהא אינו מתנה שיחול התרומה בשבת אלא על מוצ"ש ומשום ברירה א"ו דהירושלמי גורס בהמשנה מה שאני עתיד להפריש למחר ויחול התרומה בשבת, והוא כר"י בר אליעזר, וע"כ פריך לבתר הך מתניתן (בה"ה) מיי כדון לר"י בר"ב דס"ל דאינו יכול לעשות תרומה על מחר בודאי א"כ קשה מהך מתניתא וקאי האי דגרסינן מיי כדון בה"ה על הדא דר"י בר"ב [וכן מפורש בפ' מפנין דגרסינן שם מיי כדון לבתר הא דר"י בר"ב, ובכאן מפסיק בהמשנה וכונתו להקשות מהמשנה הזאת על ר"י בר"ב ושם בפ' מפנין סמך על האי סוגיא דהכא ואינו מביא המשנה כדרך הירושלמי] ומקשה על דר"י בר"ב מהמשנה הזאת דמפורש בהמשנה שיכול להתנות אפי' בודאי שיחול התרומה למחר כגי' הירושלמי ומשנה מכבר לכשאפרישנה פי' דמתנה שתהא למחר תרומה למפרע מע"ש, ואימתי ס"ל לר"י בר"ב דאסור להתנות מע"ש שיחול התרומה בשבת היינו דוקא שחלות התרומה יהיה בשבת גופא אבל כשמתנה דלמחר יהיה

תרומה למפרע ולא דחלות התרומה יחול בשבת שפיר דמי ונמצא דלאוקימתא דר"י בר"ב אפילו דגרסינן במתניתן למחר מ"מ תלי נמי בברירה ולר' יצחק בר אליעזר לא תלי בברירה כיון דגר' למחר ומפריש תחלה ואח"כ אוכל בשבת ומהני אפילו למאן דל"ל ברירה אבל לר"י בר"ב תלוי דוקא בברירה וא"כ לפ"ז כיון דהוי תרומה למפרע ע"כ אינו צריך להפריש תחלה ואח"כ לאכול אלא אוכל ואח"כ מפריש ונפ"מ בין מתניתן דידן למתניתן דהלוקח יין דהתם מפריש במוצאי שבת ויחול על למפרע למ"ד דא"ל ברירה, אבל להפריש בשבת גופי' אסור אפי' שתחול למפרע משום דלא התנה עליו בע"ש רק בין השמשות כדפי' הר"ש ז"ל וכל המפרשים ז"ל אבל במתני' דידן דמתנה בע"ש ביום רשאי להפריש בשבת גופיה שתחול על למפרע וע"ז מסיק הגע עצמך בניחותא שהיתה תרומה טהורה מותר להפריש בשבת שתחול מכבר לכשאפרישנה כגי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו בירושלמי שת"י ולפי הגי' דלפנינו לכשאוכלנה פי' לכשאוכלנה להתאנה ולא דיפריש קודם שיאכלנה אלא לאחר שיאכלנה תהיה מכבר לכשאוכלנה, הגע עצמך שהיתה תרומה טמאה דאסור לטלטלה בשבת ולהניחה בקרן זוית המיוחד לתרומה טמאה כדי שלא יבא לאכלה ולטלטלה בטבליה ולהניחה בקרן זוית המיוחד לתרומה טמאה ולקרות לה שם תרומה בקרן זוית זה אסור ג"כ להניח בקרן זוית המיוחד לתרומה טמאה אסור להניח שם טבל כי אינו מיוחד רק לתרומה טמאה ולא לטבל טמא כדאיתא כ"ז בירושלמי במס' פסחים (פ"ג), אבל כ"ז כשיניח טבל טמא בקרן זוית המיוחד לתרומה טמאה ויקרא לה שם תרומה שתחול מכאן ולהבא נמצא דמתחלה היה טבל טמא בקרן זוית המיוחד לתרומה טמאה וזה אסור אבל אם יחול עליו שם תרומה למפרע בזה מותר להניח הטבל בקרן זוית המיוחד לתרומה טמאה ולקרות לה אח"כ שם תרומה שתחול למפרע ונמצא שלמפרע היה תרומה טמאה מונחת בקרן זוית והיינו דגרסינן היתה תרומה טמאה מכבר לכשאניחנה בקרן זוית פי' באופן זה מותר להפריש אף תרומה טמאה ויכול לתרום אף תרומה טמאה בשבת על אופן זה, ואח"כ גרסינן תני מטלטלין אחד טהורה ואחד טמאה, כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו וקאי על טבל שהיה עליו תנאי מע"ש כדמסיק ר"ז הדא אמרה טבל שיש עליו תנאי מותר לטלטלה דהא מותר להפרישה ולתקנה בשבת ומיירי בתנאי בכל תנאי דתרומה ולא על למפרע אלא כר"י ב"א דיכול להתנות התנאי שיחול למחר גופיה ואפי' למאן דל"ל ברירה ויתקן קודם אכילה וע"ז שאל כיצד הוא עושה פירוש בטבל טמא דהא אסור להפריש בשבת דהא אסור לטלטל תרומה טמאה בשבת ולהניחה בקרן זוית, ולהניחה בקרן זוית קודם הקריאת שם נמי אסור כנ"ל ע"ז אמר נותן עיניו במקצתו ואוכל השאר ולא שיטלטלה

בשבת אבל לר"י בר"ב למ"ד דא"ל ברירה וחל למפרע יכול להפריש בשבת גופי' כדאמר לעיל מכבר לכשאניחנה בקרן זוית ועי' בתוס' ותמצא טעם בע"ה:

הלכה ו

ותני עלה נוטל מן השני' שני תאנים וב' עישורין של עישור כן גי' הגר"א ז"ל בכ"י קדשו: אין יסב חדא לעשר צריך מיסב חדא למאה אין יסב חדא למאה כו' כן גי' הגר"א ז"ל: כציד הוא עושה כו' בזו מאה ובזו מאתים נוטל שלשים אם לשם מאה הוא נוטל אחת עשרה אם לשם מאתים הוא נוטל עשרים ושתים בזו מאה ובזו אלף אם לשם מאה הוא נוטל נוטל אחד עשר כי' כן גירסת הגר"א ז"ל בכ"י קדשו:

על כל תאנה ותאנה ב' תשועין ותישוע של תישוע שהן עשרים ושלש תאנים, כן נראה שהיה גרס מתחלה כן ומתחיל מתניתן ומחק תיבת ארבעה אמר תישוע של תישוע ואח"כ נתקן כך דמחק תיבת אמר וה"ג וד' תישועין ותישוע של תישוע:

הלכה ז

דאיתפלגין תרומות ב' כריים בא' מהן כו' דתני מעשר טבל כו' מחק תיבת מעשר ונכתב בצדו במקום מעשר תרומת ותיבת תרומת הנכתב בצדו ספק לי אם הוא כ"י הגר"א ז"ל: איתפלגון רבי ור' דוסתאי בר' ינאי כו' מה אנן קיימין מאה טבל ותשעים טבל נוטל תשעים ושתים חסר עישור אחד מאה טבל ושמונים טבל נוטל שמונים ושנים כו' ר"כ בשם רבנן דקסרין בשהפריש חציין ממקום אחר כן גירסת הגר"א ז"ל בכ"י קדשו, וניכר שהיה מתחלה תיבות על הגליון ומחקם והגי' כמו שהוא לפנינו כעת:

הלכה ח

וחוזר ועושה כן בשני ושותה וטובל כו' ומ"ט דר"א בר"ש אני אומר שלא שתה משקין טמאין עד בסוף כו' אלא כי אנן קיימין בהדא מתניתא מ"ט דר' מאחר שעי"ז כו' טעון טבילה ומ"ט דר"א בר"ש בשותה פחות מרביעית ומ"ט דרבי שלא יבוא לידי רביעית ול"ל לר"א בר"ש שלא יבוא לידי רביעית אריבר"ב כו' ור"א בר"ש אני אומר שלא שתה משקין טמאין עד בסוף כן גירסת הגר"א ז"ל בכ"י קדשו:

סליק פירקא, וסליקא לה מסכת דמאי, בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען: